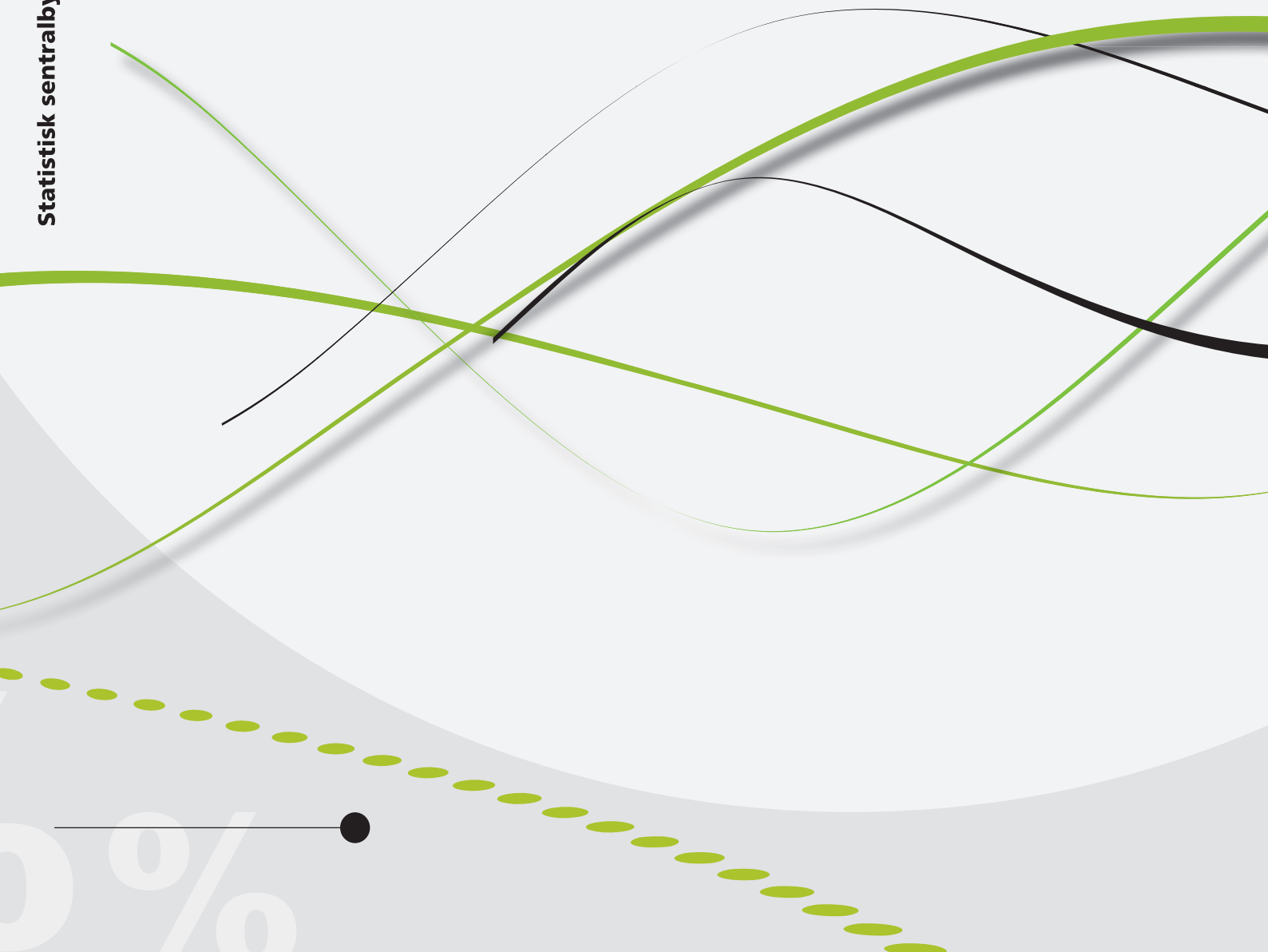

Kristin Egge-Hoveid og Toril Sandnes

Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i et kjønns- og likestillingsperspektiv

Utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse

Kristin Egge-Hoveid og Toril Sandnes

**Innvandrere og norskfødte med
innvandrerforeldre i et kjønns- og
likestillingsperspektiv**

Utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse

Rapporter I denne serien publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

- Rettet side 36

	Standardtegn i tabeller	Symbol
© Statistisk sentralbyrå	Tall kan ikke forekomme	.
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Oppgave mangler	..
Publisert juni 2015	Oppgave mangler foreløpig	...
	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
ISBN 978-82-537-9162-3 (trykt)	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
ISBN 978-82-537-9163-0 (elektronisk)	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
ISSN 0806-2056	Foreløpig tall	*
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Forord

Rapporten beskriver innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, på områder som anses som relevante og viktige i et kjønns- og likestillingsperspektiv - utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse. Rapporten gir også en demografisk beskrivelse av hvem og hvor mange innvandrene og deres norskfødte barn er, samt av ekteskap, skilsmisse og fruktbarhet.

Rapporten er skrevet av Kristin Egge-Hoveid (kapitlet om utdanning og samfunnsdeltakelse) og av Toril Sandnes (kapitlet om demografi og arbeid).

Den er tilgjengelig i pdf-format på Statistisk sentralbyrås nettsider under adressen <http://www.ssb.no/a/publikasjoner>.

Aud Melgaard Holøien, Rachel Ekren og Bjørn Olsen har utarbeidet tabeller. Lars Østby, Minja Dzamarija, Anne-Marie Holseter, Rita Aanerud, Bjørn Olsen, Øyvin Kleven og Vebjørn Aalandslid har bidratt med innspill og gode råd. Marit Berger Gundersen har redigert rapporten.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har finansiert rapporten.

Statistisk sentralbyrå, 3. juni 2015

Torbjørn Hægeland

Sammendrag

Rapporten beskriver innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre innenfor utdanning, arbeid og samfunnsnivå i et kjønns- og likestillingsperspektiv. Formålet er å gi en samlet fremstilling, som gjør det mulig å se likestillingssituasjonen på ulike arenaer i sammenheng. Innvandrere i Norge er en svært mangfoldig gruppe. Ulik landbakgrunn, botid og generasjon har stor betydning for hvordan kvinner og menn innretter seg i samfunnet. Oppfatninger, tradisjoner og kjønnsroller endrer seg også over tid og over generasjoner.

Utdanningssystemet er en viktig samfunnsarena for å sikre inkludering og likestilling. Det er her barn og unge tilegner seg språk, kunnskap, erfaringer, kompetanse og holdninger som senere gir grunnlag for deltakelse i yrkeslivet og samfunnet for øvrig.

Vi finner stadig flere innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i norske klasserom og forelesningssaler. Det er tydelige kjønnsforskjeller. Jenter får bedre resultater i grunnskolen, fullfører videregående opplæring og utdanner seg i større grad enn gutter, uavhengig av innvandrerbakgrunn.

I høyere utdanning er norskfødte med innvandrerforeldre overrepresentert på farmasi, odontologi og medisin og dette gjelder kvinner spesielt. Innvandremenn velger oftere sykepleierutdanningen enn andre menn og det er vanligere for norskfødte kvinner med innvandrerforeldre enn andre kvinner å velge bachelor i naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. Blant innvandrere er kvinner i flertall både blant dem uten utdanning og kun grunnskole, og blant dem med høyere utdanning.

Det er stor sosial mobilitet gjennom utdanning blant innvandrere og særlig blant innvandrernes barn. Hvilken betydning har dette for deres vei inn i arbeidslivet?

Andelen sysselsatte er lavere blant personer med innvandrerbakgrunn enn i befolkningen ellers. Sysselsettingsandelen er også høyere blant menn enn kvinner for alle aldersgrupper uansett innvandringsbakgrunn. Unntaket her er blant norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 20-24 år og 25-29 år, der det er en noe høyere sysselsettingsandel blant kvinner enn blant menn.

Kvinner med innvandrerbakgrunn er i flertall blant de som tar høyere utdanning i dag. Hva skjer etter endt utdanning og etter at de unge kvinnene får barn? To år etter fødsel er det høyest andel av kvinner uten innvandringsbakgrunn som er sysselsatte. Andelen er lavere blant de norskfødte kvinnene med innvandrerforeldre og lavest blant innvandrerkvinnene. Etter fem år er imidlertid andelen blant innvandrerkvinner betydelig høyere. Blant kvinner uten innvandrerbakgrunn og blant norskfødte med innvandrerforeldre, hvor andel sysselsatte i utgangspunktet er høyere etter to år, ser vi ikke like store forskjeller etter fem år. Landbakgrunn, utdanningsnivå og om kvinnene var i jobb det året de fikk barn har stor betydning for sysselsetting etter barnefødsler for alle grupper.

En forutsetning for et velfungerende og inkluderende samfunn er at alle får lik mulighet til å delta på like vilkår. For eksempel ved valg, i organisasjonslivet, i styrer og andre arenaer der det utøves makt. Kvinner med innvandrerbakgrunn har ved de siste valgene hatt høyere valgdeltakelse enn menn og valgdeltakelsen blant unge kvinner har økt mer enn blant unge menn. Hvis dette mønsteret fortsetter, vil kjønnsforskjellene i valgdeltakelse øke ved fremtidige valg. Blant kommunestyre-representantene med innvandrerbakgrunn er kjønnsfordelingen jevnere enn blant alle representanter sett under ett.

Innvandrere er underrepresentert i styrer i næringslivet og i borrettslag. Hverken i hele befolkningen eller blant innvandrere har kvinner tilegnet seg lederroller i styrene, og er kun representert som styremedlemmer.

Abstract

The report describes immigrants and Norwegian-born to immigrant parents within education, employment and society from a gender and equality perspective. The purpose is to provide an overarching picture that enables us to consider the gender equality situation in various areas in context. Immigrants in Norway are a very diverse group. Country background, duration of residence and generation all have a major impact on how men and women align themselves in society. Perceptions, traditions and gender roles also change over time and generations.

The education system is an important social arena for ensuring inclusion and equality. This is where children and young people acquire language, knowledge, experience, expertise and attitudes that subsequently form the basis for their participation in the employment market and society in general.

The number of immigrants and Norwegian-born to immigrant parents in Norwegian classrooms and lecture halls continues to increase, however there are clear gender disparities. Girls attain better results in primary and lower secondary schools, and are also more likely to complete upper secondary school and attain an education than boys, regardless of immigrant background.

In higher education, Norwegian-born to immigrant parents are overrepresented in pharmacy, dentistry and medicine, and this particularly applies to women. Male immigrants more often choose nursing studies than other men, and it is more common for Norwegian-born women with immigrant parents than other women to study for a Bachelor's degree in natural sciences, vocational subjects and technical subjects. Among immigrants, women are in the majority among those with no education and lower secondary schooling only, and among those with a higher education.

Social mobility through education is extensive among immigrants, and especially among the children of immigrants. What impact does this have on their gateway to the employment market?

The share of employed persons is lower among persons with an immigrant background than in the general population. The employment rate is also higher among men than women for all age groups, regardless of immigrant background. The exception here is among Norwegian-born to immigrant parents aged 20-24 years and 25-29 years, where the employment rate is somewhat higher among women than men.

Women with an immigrant background are in the majority among those taking higher education today. What happens after graduation and after the young women have children? Two years after childbirth the employment rate is highest among women without an immigrant background. The percentage is lower among Norwegian-born women to immigrant parents and lowest among immigrant women. After five years, however, a significantly higher share of immigrant women are employed compared to after two years. The difference is not as apparent after five years among women without an immigrant background and Norwegian-born women – who initially have a higher employment rate after two years. Country background, education level and whether a woman was working in the year she had a child all have a major impact on employment after childbirth for all groups.

A prerequisite for a well-functioning and inclusive society is that everyone has an equal opportunity to participate on equal terms, such as being elected in organisations, on boards and in other platforms where power is exercised. In recent elections, the voter turnout for women with an immigrant background has been higher than for men, and turnout rates among young women have risen more than among young men. If this pattern continues, the gender disparities in voter turnout will increase in future elections. Among municipal council representatives with an immigrant background, the gender distribution is more even than among all representatives as a whole.

Immigrants are underrepresented on boards in business and in housing cooperatives. Women are strongly underrepresented in chair positions on boards both among the population as a whole and among immigrants, and are only represented as board members.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
1.1. Definisjoner og begreper i rapporten	7
2. Demografi	8
2.1. En mangfoldig gruppe	8
2.2. Innvandring fra 1970 til i dag	8
2.3. De fleste innvandrerne er mellom 20 og 54 år	10
2.4. Hvilken grunn for å komme til Norge?	12
2.5. På tide å gifte seg, men med hvem?	14
2.6. Ikke alle ekteskap varer livet ut	18
3. Utdanning	19
3.1. Karakterer ved avsluttet grunnskole – grunnskolepoeng	20
3.2. Elever i videregående opplæring	27
3.3. Fullføring og frafall fra videregående	30
3.4. Overgang fra videregående til ny utdanning	35
3.5. Studenter i høyere utdanning	35
3.6. Utdanningsnivå	39
3.7. Hovedfunn fra kapitlet	42
4. Arbeid	43
4.1. Jobb er viktig for likestilling og integrering	43
4.2. Flest sysselsatte menn	44
4.3. Stor vekst i befolkningen og i sysselsatte	46
4.4. Heltid eller deltid?	46
4.5. Botid – viktig for å forstå innvandrernes yrkesdeltakelse	49
4.6. Betydningen av alder ved innvandring	49
4.7. Uttelling for utdanningen?	51
4.8. Tilbake i jobb?	52
4.9. Hovedfunn fra kapitlet	58
5. Samfunnsdeltakelse	59
5.1. Deltakelse ved valg	60
5.2. Hvem har stemmerett?	60
5.3. Valgdeltakelse ved stortingsvalg	60
5.4. Valgdeltakelse ved kommunevalg	68
5.5. Økende kjønnsforskjeller i valgdeltakelse ved fremtidige valg?	70
5.6. Politisk representasjon	71
5.7. Styrerepresentanter i ASA og AS	73
5.8. Verv i borettslagsstyrer	75
5.9. Deltakelse i organisasjoner og foreninger	76
5.10. Hovedfunn fra kapitlet	77
6. Oppsummering	78
Referanser	80
Vedlegg A: Tabeller	85
Figurregister	86
Tabellregister	88

1. Innledning

Ved inngangen til 2015 hadde i overkant av 15 prosent av befolkningen i Norge innvandrerbakgrunn. 669 400 personer var innvandrere og 135 600 var født i Norge med to innvandrerforeldre. Dette er mer enn dobbelt så mange som for bare ti år siden og tolv ganger så mange som i 1970. Innvandringen har ført til et mer mangfoldig norsk samfunn. I Norge i dag bor det personer fra 222 ulike land og det bor innvandrere i alle kommuner i landet, fra sør til nord. Dette betyr at samfunnet har blitt mer flerkulturelt, og det innebærer nye utfordringer når det gjelder å skape et godt og inkluderende samfunn for alle.

Med større mangfold står samfunnet også overfor nye likestillingsutfordringer. Likestillingspolitikken handler ikke lenger primært om å utjevne forskjeller mellom kvinner og menn, men å sørge for like rettigheter og muligheter for alle - uavhengig av kjønn, men også på tvers av andre forskjellsskapende markører, som blant annet ulik landbakgrunn. Likestillingspolitikk blir i dette perspektivet dermed også integreringspolitikk. Personer med innvandrerbakgrunn skal ha de samme muligheter som resten av befolkningen til å få innpass i og delta i arbeidsliv, i utdanning, på boligmarkedet og på politiske og sosiale arenaer. Det har også de siste årene blitt stadig mer fokus på et mer flerdimensjonalt likestillingsperspektiv, som innebærer at vi ser ulike dimensjoner ved likestilling, som kjønn og innvandrerbakgrunn i sammenheng (NOU 2012:15).

Økt innvandring har også generert en integreringsdebatt knyttet mer spesifikt til kjønnslikestilling. Likestilling mellom menn og kvinner oppfattes som en sentral og bærende verdi i det norske samfunnet, og som det er stor oppslutning om i befolkningen. Enkelte innvandremiljøer har utfordret disse verdiene. Opplagte eksempler er kjønnslemlestelse og bruk av ekstrem sosial kontroll, men også synspunkter på kvinners og menns roller i samfunnet, i arbeidsliv og familieliv har generert en likestillingsdebatt.

Denne rapporten sammenstiller statistikk som beskriver kjønnsforskjeller blant innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og øvrig befolkning på områder som er relevante og viktige i et likestillingsperspektiv, og som statistikk er godt egnet til å beskrive. Vi beskriver et demografisk bakteppe, familiedannelse og ekteskapsmønstre. Deretter beskrives gutter og jenter, kvinner og menn, med og uten innvandrerbakgrunn, i utdanningsløpet, i arbeidslivet og når det gjelder deltakelse i samfunnslivet. Formålet er å gi en samlet beskrivelse av likestilling med et kjønns- og innvandrerperspektiv, som gjør det mulig å se likestilling på ulike arenaer i sammenheng.

1.1. Definisjoner og begreper i rapporten

Følgende begrep er sentrale i rapporten:

<i>Innvandrere</i>	Personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.
<i>Norskfødte med innvandrerforeldre</i>	Personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.
	Til sammen utgjør disse to gruppene <i>personer med innvandrerbakgrunn</i> .
<i>Den øvrige befolkningen</i>	De som verken er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre, altså <i>personer uten innvandrerbakgrunn</i> .
<i>Landbakgrunn</i>	En variabel som konstrueres med utgangspunkt i informasjon om fødeland i tre generasjoner. Variabelen viser til eget, eventuelt mors, eventuelt fars eller besteforeldrenes utenlandske fødeland. For personer født i utlandet, er dette (med noen få unntak) eget fødeland. For personer født i Norge er det foreldrenes

fødeland. I de tilfeller der foreldrene har ulikt fødeland, er det morens fødeland som blir valgt. Hvis ikke personen selv eller noen av foreldrene er utenlandsfødt, hentes landbakgrunn fra de første utenlandsfødte man treffer på rekkefølgen mormor, morfar, farmor eller farfar.

Landgrupper ved en todeling: EU etc. omfatter personer som kommer fra EU/EØS-land, USA, Canada, Australia og New Zealand.

Afrika, Asia etc. omfatter personer som kommer fra Afrika, Asia, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS.

Innvandringsgrunn Oppgis for personer som førstegangsinnvandet til Norge som ikke-nordiske statsborgere. Statistikken over innvandringsgrunn deles inn i flukt, familie, arbeid, utdanning og annet. Den gjenspeiler grunn til første innvandring, slik grunnen framkommer i utlendingsforvaltningens registre.

2. Demografi

Det finnes mange oppfatninger om innvandring og innvandrere i Norge, og det er også mange oppfatninger om innvandreres syn på likestilling og kjønnsroller. Et hovedpoeng i dette kapitlet er å gi en bred beskrivelse av det store mangfoldet innvandrere og deres norskfødte barn i Norge representerer. Kvinner og menn med innvandrerbakgrunn er ikke en homogen gruppe. Som i befolkningen ellers er det følgelig stor variasjon i hvordan menn og kvinner med innvandrerbakgrunn innretter seg i samfunnet. Oppfatninger, tradisjoner og kjønnsroller er heller ikke statiske, men påvirkes av ideer og strømninger i samfunnet man er en del av, og de endres også fra en generasjon til en annen (Kavli og Nadim 2009).

2.1. En mangfoldig gruppe

Ved inngangen til 2015 bodde det 669 400 innvandrere og 135 600 norskfødte med innvandrerforeldre i Norge (tabell 2.1 og kapittel 1.1 for definisjoner). Med dette utgjør innvandrere 13 prosent av befolkningen i Norge, mens norskfødte med innvandrerforeldre utgjør 2,6 prosent av alle bosatte i landet (SSB 2014b).

Tabell 2.1. Antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, etter kjønn, 2015

	I alt	Menn	Kvinner
Innvandrere	669 380	351 642	317 738
Norskfødte med innvandrerforeldre	135 600	69 635	65 948

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I Norge i dag er det flere innvandermenn (351 600) enn kvinner (317 700), eller 110 menn per 100 kvinner. Innvandrerne i Norge har sin bakgrunn fra 222 ulike land og selvstyrte områder. Det er fjorten ganger så mange innvandrere ved inngangen til 2015 som det var ved folketellingen i 1970. Den gangen var det i alt 33 000 kvinner og 26 000 menn (knappt 80 menn per 100 kvinner) med innvandrerbakgrunn i Norge, noe som utgjorde 1,5 prosent av befolkningen.

Kjønnsfordelingen blant norskfødte med innvandrerforeldre er stort sett som for befolkningen ellers; det er vanlig at det fødes litt flere gutter enn jenter. Gruppen har vokst fra 2 155 personer i 1970 til 135 600 i 2015, og flest har foreldre fra Pakistan, i alt 16 000, som utgjør 12 prosent. Gruppen består av svært mange unge. Hele 72 prosent er yngre enn 16 år, og kun 6 prosent er 30 år eller eldre.

2.2. Innvandring fra 1970 til i dag

Sammensetningen av innvandrerne og deres norskfødte barn har endret seg mye fra 1970 og frem til i dag. Vi snakker om fire hovedfaser. Den første fasen startet under høykonjunkturen på slutten av 1960-tallet. Det var behov for arbeidskraft innen servicenæringer og industri og det kom arbeidsinnvandrere fra mange

verdensdelene til Norge. Flertallet var unge menn fra Pakistan og Tyrkia som kom for å jobbe. Oljeprissjokket i 1973 og økonomiske nedgangstider ble fulgt av en innvandringsstopp i 1975.

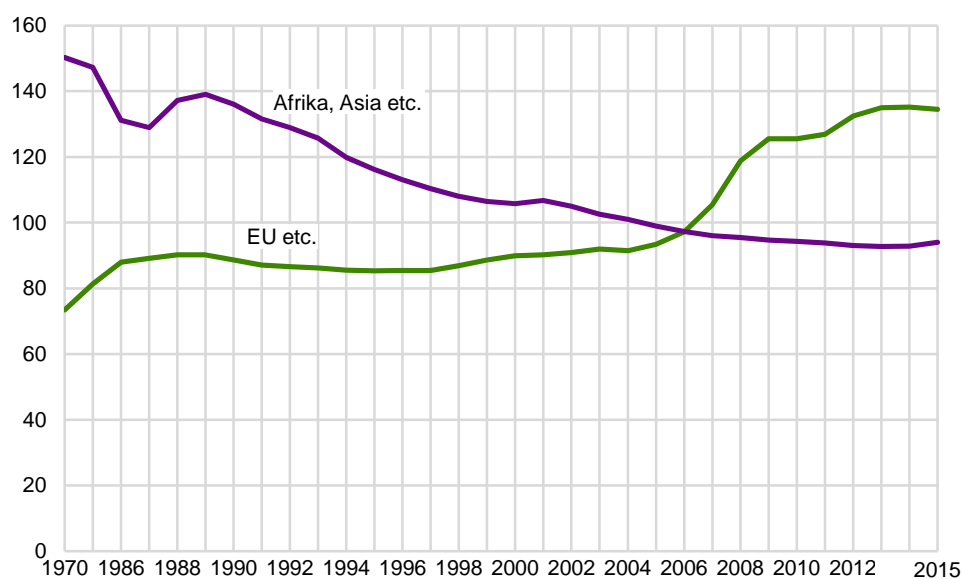
Den andre fasen av innvandringen kom på slutten av 1970-tallet og ble hovedsakelig preget av gjenforening mellom arbeidsinnvandrere og deres familiedømmer, disse var unntatt fra innvandringsstoppen.

Den tredje hovedfasen startet på midten av 1980-tallet med en klar økning i antall asylsøkere, særlig fra land som Iran, Chile, Vietnam og Sri Lanka og etter hvert fra det tidligere Jugoslavia. Innvandringen av familiemedlemmer til personer som allerede hadde flyttet til Norge, økte også.

Etter tusenårsskiftet har det vært to tydelige trender i det norske innvandringsmønsteret: Innstramning av asylpolitikken, og en liberalisert arbeidsinnvandring. At Norge gjennom EØS-avtalen ble del av et felleseuropeisk arbeidsmarked der EU-borgere fritt kan reise til andre land og arbeide der, fikk særlig konsekvenser etter at EU ble utvidet østover i 2004¹. Den fjerde fase domineres derfor av arbeidsinnvandring, men denne gangen fra land i EU, og da særlig fra Polen og Litauen. For en grundigere oversikt over innvandringen til Norge siden 1970, se NOU 2011:7.

Antall kvinner og menn med innvandrerbakgrunn har endret seg mye siden 1970. Ved å skille mellom dem som innvandret fra EU etc. og dem fra Afrika, Asia etc. (se kapittel 1.1 for definisjoner) ser vi to forskjellige trender (figur 2.1). Det var en klar overrepresentasjon av menn fra Afrika, Asia etc. på 1970- og 1980-tallet, fremstilt som menn per 100 kvinner. Dette var i all hovedsak arbeidsinnvandrere. Med økning i familiegjenforening og ekteskap mellom menn uten innvandrerbakgrunn og innvandrerkvinner har overrepresentasjonen av innvandremenn blitt utjevnet. Antall kvinner og menn var omtrent den samme på begynnelsen av 2000-tallet. Siden da er det blitt noen flere menn enn kvinner med bakgrunn fra EU etc. Og noen færre fra Afrika, Asia etc. (figur 2.1).

Figur 2.1. Menn per 100 kvinner blant innvandrere og deres norskfødte barn med bakgrunn fra EU etc. og Afrika, Asia etc.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

¹ Nye EU land: Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia, Ungarn, Estland, Latvia, Litauen, Kypros og Malta, fra 2007 Bulgaria og Romania og fra 2013 Kroatia.

Flest polakker

De siste årene har det vært en eksplosiv vekst i innvandring fra nye EU-land i Øst-Europa etter EU-utvidelsen i 2004, og da særlig fra Polen. Blant de 669 400 innvandrerne som var bosatt her i landet per 1. januar 2015 var 14 prosent fra Polen (tabell 2.2). Dette tilsvarer 91 000 personer, nesten dobbelt så mange menn (59 300) som kvinner (31 400). Den nest største gruppa er svensker, med 36 900 bosatte, her er det like mange kvinner og menn, rundt 18 000. Det har vært en betydelig tilvekst av innvandrere fra Litauen de siste årene og de utgjør nå den tredje største gruppa innvandrere i Norge, med 21 300 menn og 14 600 kvinner.

Som tidligere nevnt er det i 2015 flest norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra Pakistan, i alt 16 000 (tabell 2.2). 10 300 er norskfødte med somaliske foreldre, og 8 700 er norskfødte med foreldre fra Irak.

Tabell 2.2. Antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn og kjønn. 20 største land. 1.1. 2015

	Innvandrere			Norskfødte med innvandrerforeldre			
	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	
Polen	59 264	31 698	90 962	Pakistan	8 211	7 762	15 973
Sverige	18 605	18 282	36 887	Somalia	5 322	4 976	10 298
Litauen	21 258	14 643	35 901	Irak	4 462	4 233	8 695
Somalia	14 561	12 772	27 333	Polen	4 363	4 099	8 462
Tyskland	13 059	11 552	24 611	Vietnam	4 285	4 075	8 360
Irak	12 344	9 621	21 965	Tyrkia	3 390	3 169	6 559
Danmark	10 519	9 454	19 973	Sri Lanka	2 996	2 925	5 921
Pakistan	9 965	9 254	19 219	Kosovo	2 433	2 266	4 699
Filippinene	3 807	15 269	19 076	Marokko	1 996	1 883	3 879
Russland	5 655	11 148	16 803	Iran	1 940	1 772	3 712
Iran	8 924	7 684	16 608	Bosnia-Hercegovina..	1 916	1 792	3 708
Thailand	2 601	13 954	16 555	India	1 823	1 758	3 581
Eritrea	8 555	6 186	14 741	Litauen	1 779	1 625	3 404
Storbritannia	9 294	5 000	14 294	Afghanistan	1 407	1 473	2 880
Vietnam	6 226	7 475	13 701	Russland	1 354	1 257	2 611
Bosnia-Hercegovina ..	6 626	6 827	13 453	Tyskland	1 302	1 252	2 554
Afghanistan	8 192	5 248	13 440	Eritrea	1 188	1 205	2 393
Romania	6 543	5 380	11 923	Sverige	1 171	1 058	2 229
Tyrkia	6 217	4 832	11 049	Filippinene	1 040	982	2 022
India	5 786	4 720	10 506	Etiopia	940	899	1 839

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

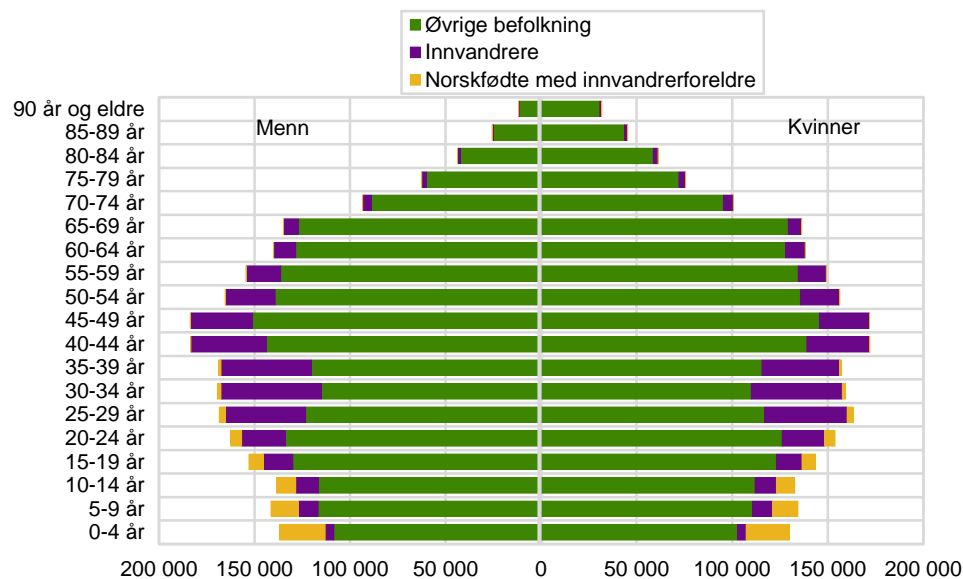
2.3. De fleste innvandrerne er mellom 20 og 54 år

Innvandrerne og deres norskfødte barn er unge sammenlignet med befolkningen ellers. Blant personene over 70 år er det få innvandrere (drøye 20 000) og knapt noen barn av innvandrere er eldre enn 40 år (figur 2.2). Omtrent tre av fire innvandrere (74 prosent) er 20-54 år, og det er 3000 flere menn enn kvinner i denne aldersgruppa. Det er kun blant de eldste (70 år eller mer) og blant innvandrere i alderen 25-29 år at kvinnene er i flertall (figur 2.3). I 2015 var gjennomsnittsalderen for alle innvandrere i Norge 37 år.

25 prosent av befolkningen i Norge er yngre enn 20 år. Det er store forskjeller i alderssammensetningen blant dem med innvandrerbakgrunn. Blant innvandrerne er 12,5 prosent under 20 år, mens andelen blant norskfødte med innvandrerforeldre er hele 81 prosent. 72 prosent er yngre enn 16 år, og kun 6 prosent er 30 år eller eldre blant de norskfødte. Det er flere norskfødte med innvandrerforeldre enn det er innvandrere i alle aldre opp til og med ti år (Østby 2014).

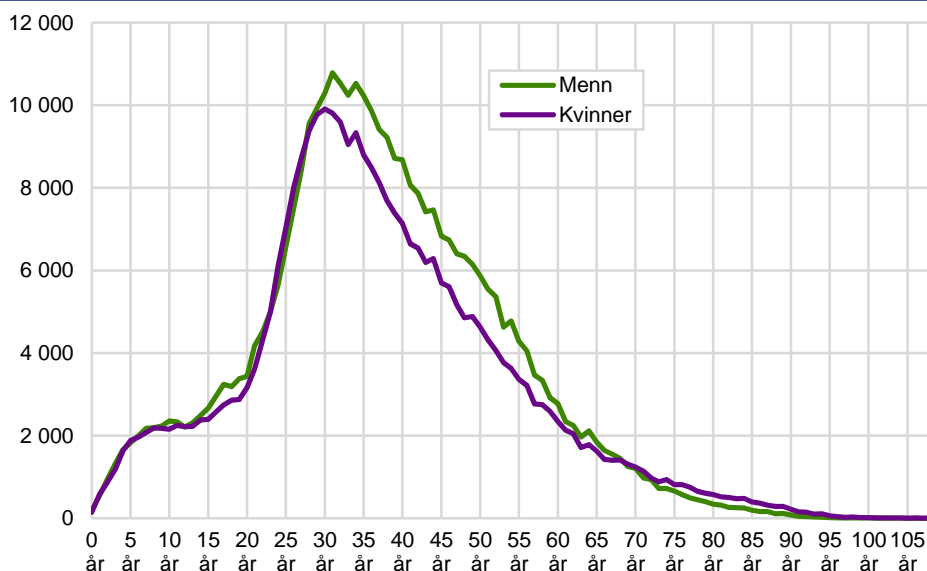
Det er vanlig at det fødes litt flere gutter enn jenter blant de norskfødte med innvandrerforeldre som i befolkningen ellers, slik at guttene er i flertall i alle de unge aldersgruppene.

Figur 2.2. Innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og øvrige befolkning, etter aldersgrupper og kjønn. 1.1 2015

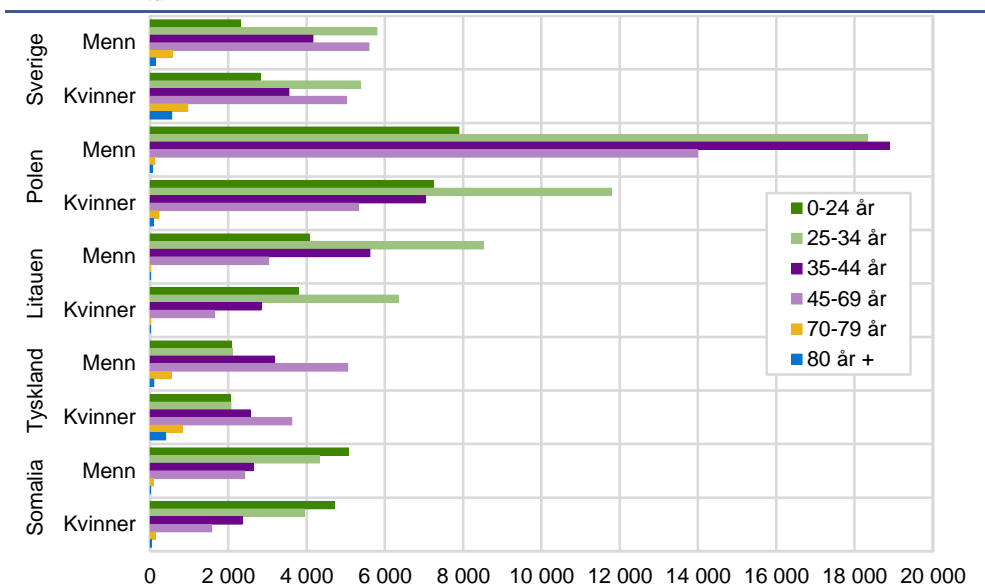
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3. Innvandrere i Norge, etter kjønn og alder. 2015. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Går vi nærmere innpå aldersfordelingen på de fem største innvandrergroppene i Norge (figur 2.4), ser vi at de fleste enda er unge og befinner seg i alderen 25-34 år, dette gjelder både kvinner og menn fra Sverige, Polen og Litauen. Fra Tyskland er de fleste i alderen 35-44 år, og 45-49 år, mens de fleste er yngre blant dem fra Somalia. Vi ser at mange er under 24 år. Svært få er over 70 år. Som før nevnt gjelder det generelt blant alle innvandrere i Norge da få har vært lenge nok i landet til å nå den alderen enda, men særlig gjenspeiler det de største innvandrergroppene vi ser på her, da mange av dem har kommet som arbeidsinnvandrere de senere årene.

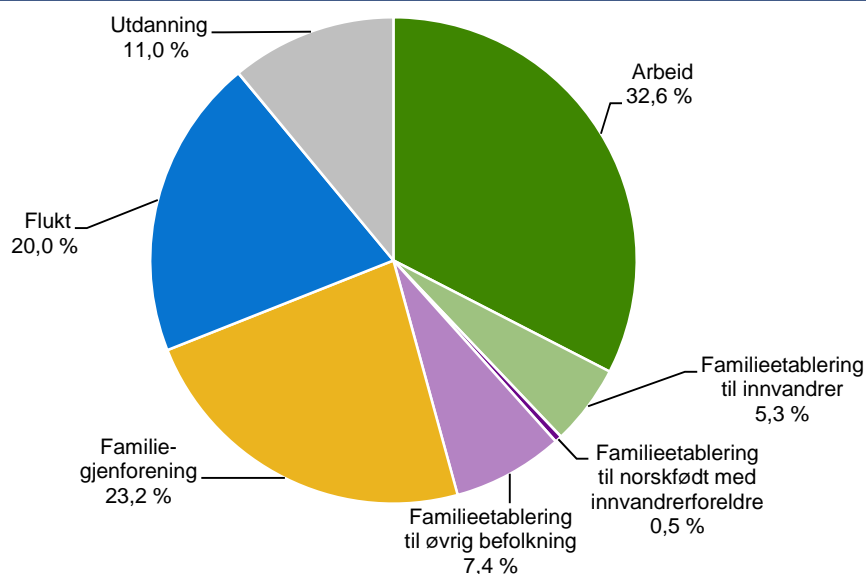
Figur 2.4. De fem største innvandrergruppene i Norge, etter kjønn og alder. 2015. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.4. Hvilken grunn for å komme til Norge?

Det finnes nok bortimot like mange grunner for å komme til Norge som antall innvandrere som bor her, men noe generelt kan vi si om hvorfor innvandrerne har kommet hit. I perioden 1990-2013 innvandret i underkant av 636 000 personer med statsborgerskap i et ikke-nordisk land² Over 230 000 var familieinnvandrere, altså personer som fikk opphold i Norge på grunnlag av familierelasjoner.

23 prosent av alle som innvandret i perioden 1990-2013 kom for å gjenforenes med familie som allerede bor i Norge, mens 13 prosent kom for å etablere familie, det vil si at familieinnvandringen utgjorde 36 prosent av den ikke-nordiske innvandringen i perioden. Av de 13 prosent som kom for å etablere familie, kom 5 prosent for å etablere familie med innvandrere, 0,5 prosent kom til norskfødte med innvandrerforeldre og 7 prosent til øvrig befolkning (figur 2.5).

Figur 2.5 Innvandring av ikke-nordiske borgere, etter innvandringsgrunn, familieinnvandringstype og referansepersonens innvandringsbakgrunn. 1990-2013. Prosent

² Det er kun ikke-nordiske statsborgere med i statistikken over innvandringsgrunn. Nordiske statsborgere kan flytte fritt mellom de nordiske landene (mer om dette se: Dzamarija 2013).

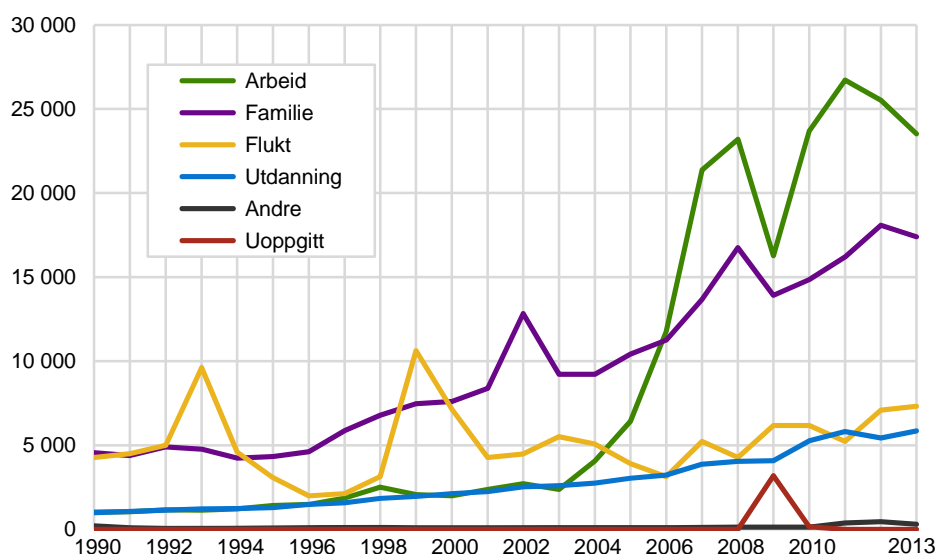
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

33 prosent av alle som innvandret fra 1990 til 2013 kom som arbeidsinnvandrere. 20 prosent på grunn av flukt og 11 prosent for å studere eller jobbe som au-pair.

Ser vi på utviklingen over tid var det fra 1990 og frem til 2006 familieinnvandringen som dominerte (figur 2.6). Arbeidsinnvandringen økte mye etter EØS-utvidelsen i 2004, og det er hovedgrunnen til innvandring siden 2006. Dette er igjen en av hovedforklaringene bak den økte familieinnvandringen de siste ti årene. Mange av arbeidsinnvandrerne hadde familie i hjemlandet, som har kommet etter hit til Norge etter hvert som de ser for seg et liv her.

Andelen som har kommet på grunn av flukt har i hele perioden vært forholdsvis lav men med to topper på begynnelsen og slutten av 1990-tallet på grunn av krigene på Balkan og i Irak.

Figur 2.6. Antall innvandring etter innvandringsgrunn og innvandringsår¹

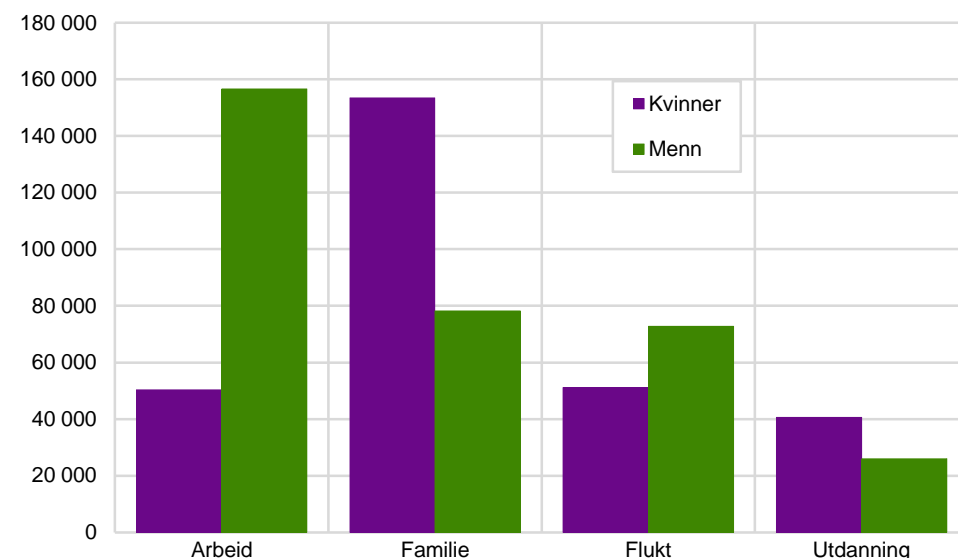

¹ I datagrunnlaget for 2009 og 2010 er det 3 339 personer med uoppgitt innvandringsgrunn. Dette skyldes registreringsreglene for EØS- borgere som fra 1. oktober 2009 ikke lenger trenger å søke om oppholdstillatelse. Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Store kjønnsforskjeller

Vi finner klare kjønnsforskjeller når vi ser nærmere på hvorfor innvandrerne har kommet til Norge. 61 prosent av alle som kom i perioden 1990-2013 var kvinner. Au-pairer klassifiseres som «utdanningsinnvandrere», og her er det utelukkende kvinner, de utgjør omtrent 30 prosent av alle «utdanningsinnvandrere» (Dzamarija 2014). Videre er flertallet av arbeidsinnvandrerne og flyktningene menn, og de fleste familieinnvandrerne er kvinner – dette gjelder både blant etablererne og blant dem som kommer på familiegjenforening. Tre ganger så mange kvinner som menn kom som familieinnvandrere til arbeidsinnvandrere i perioden 1990-2013 og av alle kvinner som har kommet i denne perioden er halvparten familieinnvandrere. (Sandnes og Østby 2015).

Disse kjønnsforskjellene i innvandringsgrunn har stor betydning for menn og kvinners muligheter til integrering. Svært mange kvinner, i motsetning til menn, kommer til Norge uten noen tilknytning til arbeidslivet, og dermed er barrierene større for å komme inn på arbeidsmarkedet, til å lære språk og generelt delta i samfunnslivet (figur 2.7).

Figur 2.7. Antall innvandrede personer i perioden 1990-2013, etter kjønn og innvandringsgrunn

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Botid har mye å si

Det er stor variasjon i botid mellom de store innvandrergruppene. Vel 60 prosent av innvandrerne fra EU etc. har bodd her i mindre enn seks år, mens andelen blant dem fra Afrika, Asia etc. er bare 35 prosent. Dette er et resultat både av at innvandringen fra EU etc. har vært svært stor de seinere årene mens innvandringen fra Afrika, Asia etc. har vært mer stabil, og dessuten returnerer mange innvandrere fra EU etc. hjem etter relativt kort tid (Østby 2014).

Størst andel med kort oppholdstid i Norge er det fra Litauen, med 90 prosent med fem års eller kortere botid. Også fra Polen og Eritrea er andelen så høy som 80 prosent. Omtrent halvparten har kortere botid enn seks år blant innvandrere fra så ulike innvandringsland som Filippinene, Tyskland, Afghanistan, India, Thailand, Sverige og Somalia.

Særlig mange med kortere botid enn tre år er det fra Litauen (to av tre), fra Eritrea, Polen, Filippinene, og Sverige og India (tre av ti). Andelen med lengst botid (over 20 år) finner vi blant dem fra Vietnam, Danmark og Pakistan (50-60 prosent). Også fra Sri Lanka, Marokko og Tyrkia er andelen med lang botid høy.

Botiden i Norge står sentralt når vi ser nærmere på hvordan det går med integreringen i Norge. Sett under ett favner innvandrergruppa alle, fra de nyankomne til dem med mange år bak seg her i landet. Med andre ord snakker vi om en gruppe som er svært sammensatt når det gjelder muligheter de har hatt til å tilegne seg språk, kultur og relevant yrkeskompetanse.

2.5. På tide å gifte seg, men med hvem?

Mye har skjedd når det gjelder familiepraksis gjennom de siste par generasjoner. Kvinner utsetter å få barn, etablerer familie senere og de får færre barn. Endringene henger sammen med endringer i kvinners samfunnsmessige rolle og yrkestilknytning over livsløpet (Kavli og Nadim 2009). Innvandrere fra ulike deler av verden bærer med seg ulike tradisjoner, praksiser og normer knyttet til det å etablere og leve i en familie. Tradisjoner og normer som er selvfølgelige i en sammenheng, blir utfordret av en ny hverdag i et nytt land (Kavli og Nadim 2009).

Det er langt mer vanlig å være gift blant innvandrere og deres norskfødte barn enn det er blant personer i den øvrige befolkningen i samme alder (Sandnes og Henriksen 2014). Dette henger sammen med utbredelsen av samboerskap som samlivsform i Norge, og særlig i starten av samlivet (Wiik 2012 og 2014). Dette er

fremdeles lite utbredt blant de fleste innvandrerne og deres norskfødte barn, med unntak av dem med bakgrunn i Norden, og enkelte land ellers.

Når folk stifter familie, påvirkes av botid i Norge. Den generelle tendensen er at norskfødte av innvandrerforeldre eller personer som innvandret som unge gifter seg og får barn senere enn dem med samme landbakgrunn som innvandret i voksen alder (Kavli og Nadim 2009, Sandnes og Østby 2015).

Tabell 2.3. Gitemål blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter kjønn og etter ektefellens landbakgrunn. 2008-2013. Absolutte tall og prosent

		I alt (N)	Ektefelle bosatt i Norge ved giftemålet			Ektefelle ikke bosatt i Norge ved giftetids- punktet	Uopp- gitt
			Uten inn- vandrer bakgrunn	Samme landbak- grunn	Annen landbak- grunn		
Polen	Menn	2 646	4	48	3	35	12
	Kvinner	2 887	16	68	6	7	3
Pakistan	Menn	894	4	51	5	23	17
	Kvinner	765	2	58	6	19	15
Litauen	Menn	1 154	2	64	4	22	9
	Kvinner	1 371	16	65	8	7	4
Somalia	Menn	561	2	62	2	20	14
	Kvinner	568	3	61	3	20	13
Irak	Menn	1 010	8	24	14	40	15
	Kvinner	730	5	60	8	19	6
Vietnam	Menn	676	3	60	4	25	9
	Kvinner	962	30	50	7	10	3
Tyskland	Menn	1 155	34	26	17	19	5
	Kvinner	1 080	43	32	15	8	2
Sverige	Menn	2 421	53	11	14	19	3
	Kvinner	2 132	60	12	13	13	2
Thailand	Menn	137	23	33	16	19	10
	Kvinner	4 299	83	1	9	7	1
Filippinene	Menn	320	11	59	6	19	5
	Kvinner	3 066	77	5	10	6	3
Russland	Menn	472	6	34	14	37	9
	Kvinner	1 895	62	12	18	6	2
Marokko	Menn	409	26	19	9	16	30
	Kvinner	292	15	33	33	10	10
Tyrkia	Menn	939	36	22	10	20	13
	Kvinner	502	10	47	9	20	14
Norskfødte med pakistansk bakgrunn	Menn	603	4	45	8	24	18
	Kvinner	677	3	48	3	26	21
Norskfødte med vietnamesisk bakgrunn	Menn	79	4	45	8	24	18
	Kvinner	136	29	52	11	7	2
Norskfødte med tyrkisk bakgrunn	Menn	163	5	39	6	21	29
	Kvinner	206	2	35	7	29	26
Norskfødte med marokkansk bakgrunn	Menn	76	5	51	15	8	20
	Kvinner	117	9	44	12	7	27

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Mange innvandrere fra asiatiske og afrikanske land finner ektefelle fra samme land som seg selv når vi ser på innvandrerkvinner og menn som giftet seg i perioden 2008-2013 (tabell 2.3). Dette gjelder også innvandrere fra flere land i Europa, blant dem som har kommet som arbeidsinnvandrere (Sandnes og Østby 2015).

Norskfødte med innvandrerforeldre følger stort sett samme mønster som foreldrene med hensyn til hvem de gifter seg med. Mange norskfødte med innvandrerforeldre fra land som Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Marokko fant, i perioden vi ser på her, ektefelle med samme landbakgrunn. Inkluderer vi også dem som har ektefelle ikke bosatt i Norge, som mest sannsynlig også har samme landbakgrunn, blir andelen enda høyere.

Andelen norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia, Marokko som har giftet seg med noen uten innvandrerbakgrunn i perioden 2008-2013 er lav. Videre ser vi at andelen norskfødte kvinner med foreldre fra Vietnam i

større grad finner ektefeller uten innvandrerbakgrunn, det gjelder også innvandrerkvinner fra Vietnam.

Andre studier viser at norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre fra Asia, Afrika og Øst-Europa utenom EU har høyere sannsynlighet for å ha en ektefelle med innvandrerbakgrunn enn norskfødte med bakgrunn fra ellers i verden, også når vi sammenligner dem som var like på andre kjennetegn som ekteskapsalder, utdanningsnivå, kjønn, bosted og året vigselen fant sted (Wiik 2014).

Det er viktig å huske på at vi ikke sammenligner foreldregenerasjonen og barna deres, men parallelle generasjoner. Ettersom de fleste norskfødte med innvandrerforeldre fremdeles er unge og få har giftet er det vanskelig å trekke konklusjoner om hvordan gruppas ekteskapsmønster kommer til å bli før flere har nådd giftemålsalder.

Antall barn...

En viktig forklaring for den store økningen i kvinners yrkesdeltakelse på 1970- og 1980 tallet var at kvinner fikk færre barn enn tidligere. Færre graviditeter og mindre barnekull ga større mulighet for å kombinere rollen som foreldre med yrkesaktivitet. Dette har også vært et av viktigste målene i likestillingspolitikken, og gjennom utbyggingen av omsorgstjenester for barn og gode permisjonsordninger har man i Norge høy yrkesaktivitet blant kvinner, samtidig som fruktbarheten har holdt seg på et høyere nivå enn mange andre Europeiske land.

I et likestillings- og integreringsperspektiv har det vært interesse knyttet til utviklingen i fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner. I hvilken grad endres eller opprettholdes fruktbarhetsmønstre blant kvinner som innvandrer fra land hvor fruktbarheten er høy? Hvilken betydning har store barnekull for levekår blant innvandrere generelt og for kvinner spesielt. Tidligere analyser har vist at vedvarende lavinntekt øker med antall barn i familien (Epland og Kirkeberg 2007). I tillegg kan man anta at motivasjon til yrkesarbeid og utdanning har sammenheng med antall barn, og det har også betydning for lønnsutvikling og muligheten til å være økonomisk selvstendig. Dette er forhold som vil ramme kvinner og menn på ulik måte.

...endrer seg over tid

Fruktbarhetsmønsteret blant innvandrerne i Norge er i stadig endring, det er flere grunner til det. For det første består innvandrerne i Norge av stadig nye mennesker, og annerledes mennesker, kanskje fra helt andre deler av verden med helt andre ideer og kulturer for barnetall og fruktbarhet. Men endrede mønstre kan også skyldes at de innvandrerne som bor her, endrer seg over tid. Det kan for eksempel skje hvis innvandrerne påvirkes såpass mye av det norske samfunnet at de endrer holdninger til blant annet hva som er ideelle barnetall (Tønnesen 2014).

I 2013 ble det født 59 000 barn i Norge, som gir et samlet fruktbarhetstall (SFT, se tekstboks) på 1,78. Etter en topp med 61 800 levendefødte i 2009 og et samlet fruktbarhetstall på 1,98, har tallet på fødte gått noe ned de siste årene. Vi må tilbake til 2002 for å finne et lavere fruktbarhetstall.

SFT viser gjennomsnittlig antall levendefødte barn en kvinne vil få i løpet av livet, dersom fruktbarhetsmønsteret i en gitt periode (vanligvis et kalenderår) varer ved i hele kvinnens fødedyktige alder (15-49 år) og dødsfall ikke forekommer før kvinnene er 50 år.

Som før nevnt er tre av fire innvandrere i Norge i alderen 20-54 år. Det betyr at det er mange innvandrerkvinner i det vi kan kalle fødedyktig alder (15-49 år). Siden EU ble utvidet i 2004 har tallet på kvinner i alderen 15-49 år fra EU øst (se tekstboks om landgrupper) som er bosatt i Norge, blitt seksdoblet.

Antallet kvinner i fødedyktig alder som er norskfødte barn av to innvandrere, har også økt betydelig siden 1990. Dette henger sammen med at mange pakistanske innvandrerne har bodd i Norge i lang tid, slik at døtrene deres har rukket å nå fødedyktig alder.

I flere land har innvandrerkvinnenes fruktbarhet over tid nærmet seg landets generelle fruktbarhetsnivå. Dette henger særlig sammen med to forhold: Fruktbarheten har gått ned i mange av landene som innvandrerne reiser fra. Så selv om innvandrernes opprinnelsesland fortsatt har høyere fruktbarhet enn landet de har flyttet til, er forskjellen stadig mindre (Tønnesen 2014). Jo lenger tid innvandrerne har bodd i det nye landet, dess mer ligner fruktbarheten deres på den for resten av befolkningen.

Landgrupper

EU øst omfatter landene Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bulgaria og Romania.

Asia vest omfatter alle asiatiske land vest for grensen mellom India og Myanmar, altså grovt sett Sør-Asia, Sentral-Asia og Midtøsten (inkludert Tyrkia).

Kvinner som innvandrer for å arbeide, har generelt lavere sannsynlighet for å få barn enn dem som kommer for familiegjenforening eller familieetablering. I tillegg er det forskjeller mellom innvandrere og befolkningen ellers på andre områder, som utdanningsnivå, alder, tilknytning til arbeidsmarkedet, inntektsnivå etc. Når man kontrollerer for dette, altså sammenligner innvandrerkvinnene med andre kvinner som har tilsvarende kjennetegn, blir forskjellene ofte mindre eller de forsvinner (Tønnesen 2014).

Innvandrerkvinnene trekker den generelle fruktbarheten i Norge litt opp. Men ikke med mer enn 0,07 i noe år. SFT for innvandrerkvinner er blitt lavere det siste tiåret. Fruktbarheten for innvandrerkvinner holdt seg stort sett på over 2,5 barn per kvinne i 1990-årene, men deretter har den hovedsakelig gått nedover. I 2012 fikk innvandrerkvinnene i snitt 2,1 barn per kvinne.

Nedgangen i fruktbarhet blant innvandrerkvinnene kan ha flere årsaker. Det kan skyldes at gruppa innvandrerkvinner nå i større grad består av kvinner fra det østlige EU, der fruktbarheten har vært ganske lav i mange år. Det kan skyldes at de innvandrerkvinnene som har bodd her lenge, har endret sitt fruktbarhetsmønster. Og det kan skyldes at nye innvandrerkvinner er annerledes enn de kvinnene som innvandret fra samme landgruppe tidligere (Tønnesen 2014).

Fruktbarheten varierer også med alder for innvandring

Den store innvandringen fra de nye EU-landene etter 2004 gjør at gruppa av innvandrerkvinner i alderen 15-49 år i Norge ikke bare er mye større enn tidligere. Den er også annerledes sammensatt. Økningen i antall innvandrerkvinner har vært klart størst fra Polen eller Litauen. I disse landene har fruktbarheten lenge vært svært lav, og i Polen og Litauen har SFT stort sett ligget på mellom 1,2 og 1,6 barn per kvinne de siste 15 årene (Eurostat 2013).

Kvinner fra Asia, Afrika og Latin- Amerika hadde betydelig høyere fruktbarhet enn andre kvinner i Norge i begynnelsen av 1990-årene, men SFT har gått ned for alle gruppene. Kvinner fra Asia har nå en fruktbarhet på 1,6 barn per kvinne, noe som er lavere enn for befolkningen ellers (som i snitt får 1,8 barn hver).

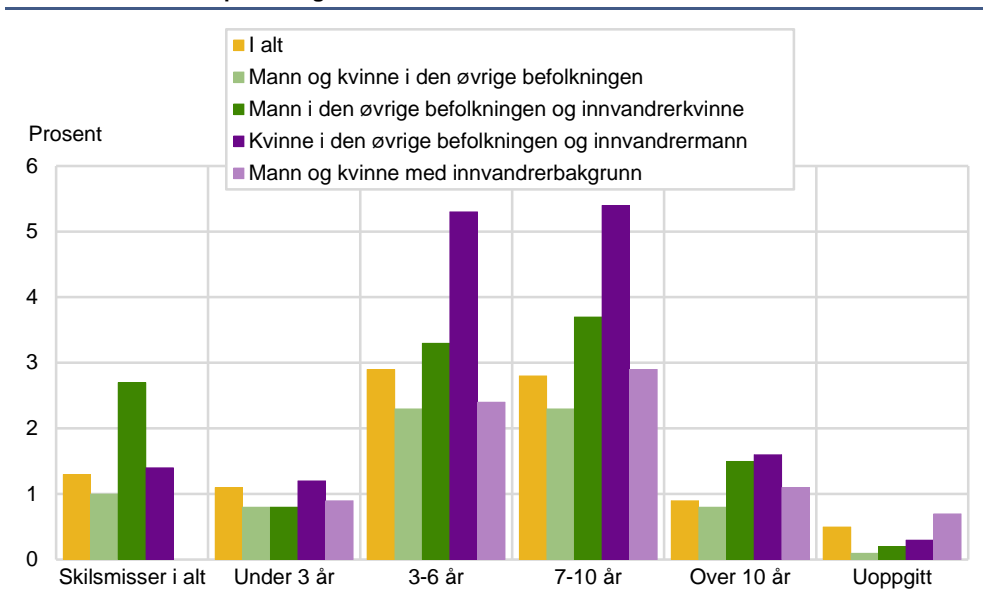
Kvinner fra Afrika og Asia vest øst (se tekstboks om landgrupper) har fortsatt en fruktbarhet som ligger klart over snittet for alle kvinner. Likevel har det vært en nedgang også blant dem: Fra 3,9 barn per kvinne i 1996 til 3,1 i 2012 for kvinner fra Afrika, og fra 3,4 i 1999 til 2,5 i 2012 for kvinner fra Asia vest. Reduksjonen i andelen nyankomne blant disse betyr mye for denne nedgangen.

Fruktbarheten varierer også med alder for innvandring. Kvinner som var barn da de innvandret til Norge, har en klart lavere fruktbarhet enn de som kom hit som unge voksne.

2.6. Ikke alle ekteskap varer livet ut

For mange varer ekteskapet livet ut, men ikke for alle. Tall for hele befolkningen i 2013 viser at 41 prosent av alle inngåtte ekteskap vil ende i skilsmisse, om mønsteret holder seg (SSB 2014a). Videre skal vi se på skilsmisser etter ekteskapets varighet i perioden 2008-2012.

Figur 2.8. Skilsmisser der begge, ingen eller en av ektefellene er innvandrer. Etter ekteskapets varighet. 2008-2012

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Andelen skilsmisser er gjennomgående noe høyere i ekteskap der en av partene har innvandrerbakgrunn og den andre ikke, og særlig i ekteskap der det er mannen som har innvandret (figur 2.8).

Ser vi på ekteskap med en varighet på 3-6 og 7-10 år, hvor mannen er innvandrer, er andelen skilsmisser i perioden 2008-2012 rundt 5 prosent. I ekteskap der kvinnen har innvandret, er det 3,5 prosent som tar ut skilsmisse blant dem som har vært gift like lenge. Færre skiller seg når begge har innvandrerbakgrunn (2,6 prosent). For par i den øvrige befolkningen er skilsmisshyppigheten 2,3 prosent.

Når vi videre ser på hvem som skiller seg blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, og sammenligner med den øvrige befolkningen, er det viktig å huske at skilsmisene ikke avspeiler alle reelle samlivsbrudd. I dag er samboerskap svært utbredt, særlig blant de yngre, men ikke særlig utbredt som samlivsform blant innvandrerne og deres norskfødte barn med bakgrunn fra afrikanske og asiatiske land (Wiik 2012, Sandnes 2014).

2 prosent av ekteskapene blant to norskfødte med innvandrerforeldre har endt i skilsmisse i våre tall. Som tidligere nevnt er norskfødte med innvandrerforeldre unge og det er fortsatt få som har nådd ekteskapsalder - rundt 1 000 ekteskap i perioden 2008-2012.

Langt de fleste av de norskfødte med innvandrerforeldre som var gift i perioden vi ser på har foreldre fra Pakistan eller fra Tyrkia. Videre hadde det store flertallet vært gift i mindre enn syv år, rundt 80 prosent. Av disse var 1,7 prosent skilt, 2,2 prosent av dem som har pakistanske foreldre, og 2,8 prosent av dem med tyrkiske foreldre.

En ny studie av skilsmisser blant norskfødte med innvandrerforeldre (Wiik 2015) viser at par der begge ektefellene var norskfødte med to innvandrerforeldre var mer tilbøyelige til å skille seg enn par der begge var innvandrere. Videre fant studien ingen forskjeller mellom par der begge ektefeller var norskfødte med innvandrerforeldre og par uten innvandrerbakgrunn. For eksempel hadde 36 prosent av parene der begge ektefellene var norskfødte med innvandrerforeldre skilt seg etter 19 år, mot 19 prosent av par der begge var innvandrere og 35 prosent av par uten innvandrerbakgrunn. Analysene er gjort med grunnlag i registerdata over alle ekteskap inngått i perioden 1990 til og med 2011, der mannen var født mellom 1972 og 1989.

Par der én av ektefellene var norskfødt med to innvandrerforeldre og den andre var innvandrer var mindre tilbøyelige til å skille seg enn par der begge ektefellene var uten innvandrerbakgrunn. Norskfødte med innvandrerforeldre som hadde giftet seg med en person uten innvandrerbakgrunn, hadde derimot høyere skilsmisserisiko enn par der begge var uten innvandrerbakgrunn.

Blant par der begge ektefellene hadde innvandrerbakgrunn (altså norskfødte med innvandrerforeldre eller innvandrere) var dem med lik landbakgrunn mindre tilbøyelige til å skille seg enn dem med ulik landbakgrunn (Wiik 2015).

Stor variasjon - betydning for likestilling og integrering

Vi har sett at innvandrere og deres barn er en svært sammensatt gruppe. Det er store variasjoner etter hvilke land innvandrere kommer fra, om de kommer som arbeidsinnvandrere, flyktninger eller familieinnvandrere. Det er også stor forskjell på hvor lenge ulike grupper innvandrere har bodd i Norge. Både hvor man kommer fra, innvandringsgrunn og botid vet vi har stor betydning for integrering. Det har naturlig nok også stor betydning for hvilke oppfatninger, tradisjoner og erfaringer man har med seg fra hjemlandet, og for hvilke erfaringer man har fått etter at man flyttet til Norge.

I dag er det også en stadig større gruppe som er født og oppvokst i Norge med innvandrerforeldre, som bærer på helt andre erfaringer og framtidsutsikter enn mange av sine foreldre.

Dette er det viktig å ha i minne når vi videre skal beskrive likestilling og integrering i utdanning, arbeid og samfunnsliv. Vi har allerede sett at ulik landbakgrunn, botid og generasjon har stor betydning for blant annet giftealder, og hvor mange barn innvandrere og barna deres får. Vi skal også se at dette er forhold som, i tillegg til kjønn, i stor grad påvirker utdanningsvalg, skolekarakterer, overgang til arbeid, deltakelse ved valg, og i samfunnslivet for øvrig.

3. Utdanning

Utdanningssystemet er en viktig samfunnsarena for å sikre inkludering og likestilling. Det er gjennom barnehage, skole og videre utdanning at barn og unge tilegner seg språk, kunnskap, erfaringer, kompetanse og holdninger som senere gir grunnlag for deltakelse i yrkeslivet og samfunnslivet for øvrig. Skoleprestasjoner og valg av utdanning er styrende for senere jobbvalg og jobbmuligheter, og er derfor en viktig forklaringsfaktor når det gjelder segregering i arbeidsmarkedet. Dette betyr at gutter og jenters utdanningsvalg har stor betydning for hvordan det kjønnsdelte arbeidsmarkedet endres over tid (Reisel 2014).

Utdanning i seg selv er også viktig for likestilling, ikke bare i arbeidslivet, men også for holdninger til at menn og kvinner skal ha samme rettigheter og muligheter. Vi vet også at utdanningsnivå har betydning for et likestilt familieliv (Hansen og Slagsvold 2012, Kitterød 2000, Egge-Hoveid 2008).

Vi finner stadig flere innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (se kapittel 1.1 for definisjoner) i norske klasserom og forelesningssaler, og det er stor interesse for utdanningsløpet til den unge generasjonen innvandrere. Hvilke forskjeller ser vi mellom gutter og jenter? Hvordan varierer dette etter landbakgrunn? Hvilken betydning har det at du er født og oppvokst i Norge? Hva betyr foreldres utdanning og sysselsetting? Tar jenter og gutter med innvandrerbakgrunn andre utdanningsvalg enn jenter og gutter uten innvandrerbakgrunn?

I dette kapitlet skal vi beskrive utdanningsløpet. Vi ser på resultater fra grunnskolen, gjennomføring og frafall i videregående opplæring, overgang til høyere utdanning, valg av utdanningsprogram, samt oppnådd utdanningsnivå. Hovedfokus vil være å gi en beskrivelse av forskjeller mellom gutter og jenter, med og uten innvandrerbakgrunn, og for dem med innvandrerbakgrunn ser vi forskjellene i lys av landbakgrunn.

Det har vært mye debatt knyttet til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner, og i gjennomføring og frafall fra videregående skole. Spesielt når det gjelder elever med innvandrerbakgrunn har jentenes suksess og guttenes utfordringer blitt trukket fram. Tidligere studier viser imidlertid også at det er til dels store variasjoner mellom grupper, og kjønnsforskjellene varierer både etter landbakgrunn og etter generasjon (Bakken 2009, Nygård 2010, Birkelund og Mastekaasa 2009).

Datagrunnlaget

Data til grunnskolestatistikken hentes fra Grunnskolenes informasjonssystem (GSI).

Data om videregående opplæring hentes fra fylkeskommunenes administrative system VIGO og omfatter elever som deltar i utdanning som er hjemlet i Opplæringsloven.

Statistikk over høyere utdanning omfatter godkjente universitet og høyskoler. Opplysninger om utdanningsnivå, igangværende utdanninger og fullførte utdanninger er hentet fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB). Registeret over befolkningens utdanningsnivå omfatter alle personer 16 og eldre som er bosatt i Norge per 1. oktober.

På områder hvor det eksisterer gode administrative systemer, er disse hovedkilde for utdanningsstatistikken. På andre områder er lærestedene datakilden. SSB mottar også utdanningsopplysninger fra andre administrative organer, som for eksempel Arbeidsdirektoratet og Lånekassen, og fra frittstående utdanningsinstitusjoner.

3.1. Karakterer ved avsluttet grunnskole – grunnskolepoeng

Karakterer ved avgang fra grunnskolen har stor betydning for videre utdanningsløp. Grunnskolepoengene er summen av alle karakterene elevene får på vitnemålet og er et mål for det samlede læringsutbyttet etter fullført grunnskole (se tekstboks). Poengsummen teller når elever søker opptak til videregående skole, og legger dermed grunnlaget for hvilken videregående skole, og hvilken studieretning, man har mulighet til å velge. Karakterene fra grunnskolen er, sammen med sosial bakgrunn og kjønn den klart viktigste faktoren for sjansene for senere å gjennomføre videregående opplæring (Hansen 2005; Markussen mfl. 2007).

Tidligere forskning av karakterer ved avsluttet grunnskole viser at det er til dels store forskjeller i grunnskolepoeng mellom elever. Hovedbildet har vært at jenter gjør det bedre enn gutter, og at elever med innvandrerbakgrunn får færre poeng enn elever uten innvandrerbakgrunn (Gravaas m. fl 2008). Men forskningen viser også at det er komplekse sammenhenger bak de observerte forskjellene, og spesielt gjelder dette elever med innvandrerbakgrunn. Et av de mest robuste funnene i skole og karakterforskningen er at sosial bakgrunn, definert ved foreldrenes utdanningsnivå, er en sterkere forklaringsfaktor enn både kjønn og innvandrerbakgrunn (Bakken 2009). Vi vet også at det er stor variasjon blant innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn sine resultater etter hvilken landbakgrunn de har (Støren 2006).

Grunnskolepoeng

Grunnskolepoengene kan ses på som et samlemål for alle karakterene. De oppsummerer alle elevens resultater i forskjellige fag, og er med på å danne grunnlaget for opptak til videregående skole. Poengene blir regnet ut på følgende måte: Hver tallkarakter (standpunkt eller eksamenskarakter) får tilsvarende poengverdi som karakteren. Poengsummen får en ved å summere alle tallkarakterene, og deretter dele på antall karakterer. Dette gjennomsnittet, med to desimaler, multipliseres med ti. Dersom eleven mangler karakter i halvparten av fagene, beregnes ikke grunnskolepoeng. I statistikken er elever uten grunnskolepoeng ikke inkludert og de er heller ikke inkludert i denne analysen.

Det kan være mange grunner til at det ikke blir beregnet grunnskolepoeng, og denne gruppa er dermed ingen ensartet gruppe.

Det beregnes ikke grunnskolepoeng hvis en elev mangler karakter i mer enn halvparten av fagene. Dette innebærer at elever uten grunnskolepoeng kan ha inntil syv karakterer. De som er med i statistikken har minst åtte karakterer. At en elev ikke har karakter i et eller flere fag, kan skyldes at eleven er fritatt fra vurdering, eller at eleven ikke er vurdert for karakter fordi det mangler grunnlag for å gi karakter.

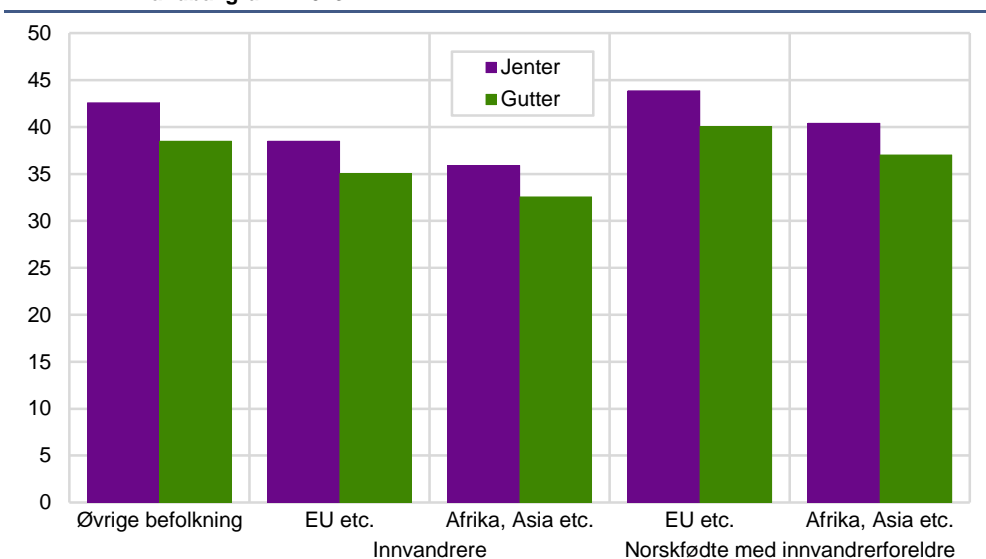
Elever kan fritas for vurdering fordi vedkommende har spesielle utfordringer. Dette kan innebære mange ting, som for eksempel at eleven har omfattende funksjonshemninger og derfor har individuelle opplæringsplaner i mange fag. Skolen kan da fatte et enkeltvedtak om at eleven ikke skal vurderes for karakterer. Det kan også tenkes at det mangler grunnlag for å gi karakter. Eksempler kan være at eleven var syk deler av skoleåret slik at det ikke var grunnlag for å sette karakter, eleven ikke møtte frem til undervisning av ulike grunner eller at eleven nettopp er ankommet Norge og ikke kan gå inn i ordinær undervisning, men må ha særskilt norskopplæring.

Elever med innvandrerbakgrunn er noe overrepresentert blant de som mangler grunnskolepoeng. Se Steinkellner (2013) for en nærmere beskrivelse av gruppa elever som mangler grunnskolepoeng.

Jenter får best resultater

I 2013 ble det registrert grunnskolepoeng for 61 000 elever som gikk ut av grunnskolen. Av disse hadde 11 prosent innvandrerbakgrunn. 7 prosent var unge innvandrere og 4 prosent var norskfødte med innvandrerforeldre (SSB 2013).

Figur 3.1. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og landbakgrunn. 2013

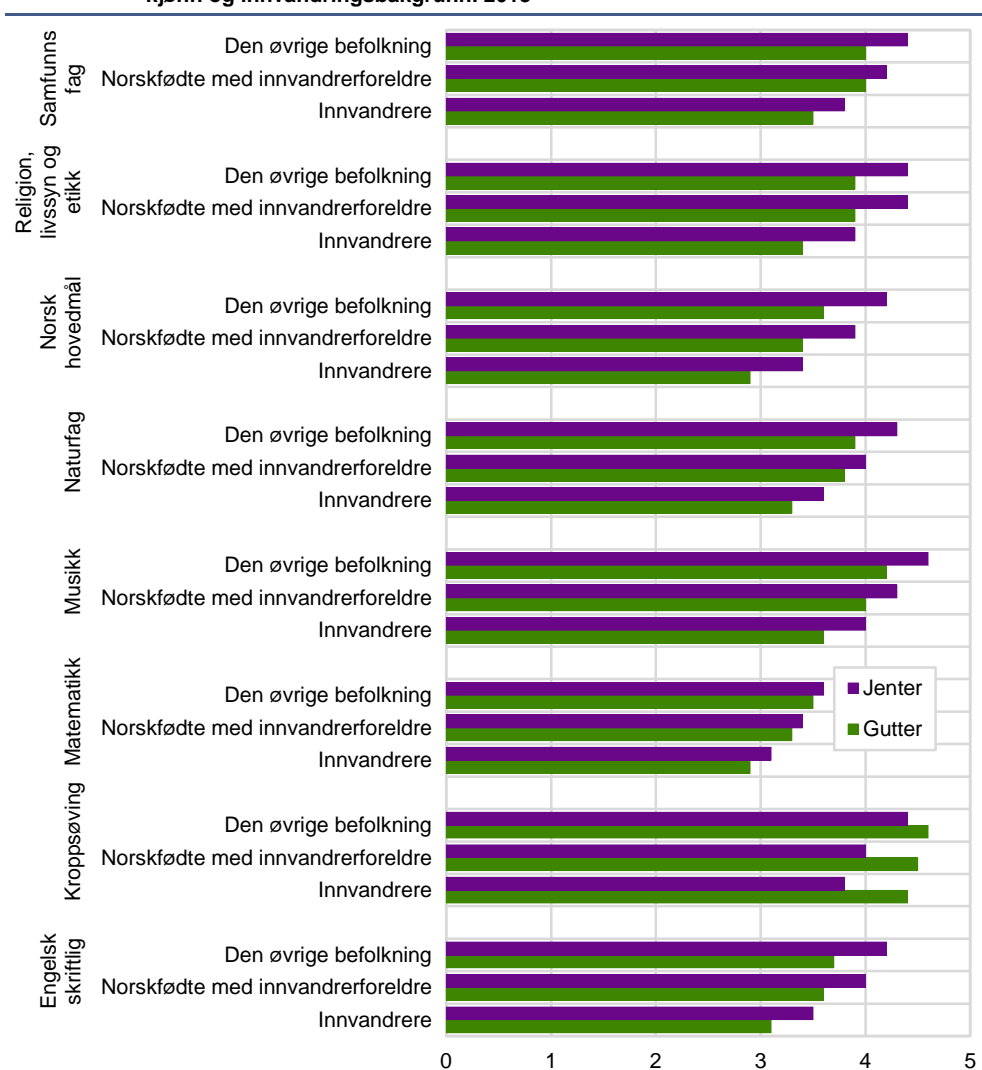

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Et overordnet bilde viser, som tidligere nevnt, at det er forskjell i karakterene ved avsluttet grunnskole, både mellom elever med og uten innvandrerbakgrunn og mellom gutter og jenter (figur 3.1). Innvandrere får lavere poengsum enn norskfødte med innvandrerforeldre, de sistnevnte får noe lavere poengsum enn elever uten innvandrerbakgrunn. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra EU etc. får også høyere poengsum enn de med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Norskfødte jenter med bakgrunn fra EU etc. får de beste resultatene, med høyere poengsum enn jenter uten innvandrerbakgrunn.

Norskfødte med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc. oppnår noe høyere resultater enn innvandrere fra EU etc. og ligger nært gjennomsnittet for elever uten innvandrerbakgrunn. Uavhengig av innvandrerbakgrunn og landbakgrunn får jentene gjennomgående bedre resultater enn guttene. Ser vi alle gutter og jenter under ett ligger jentenes poengsum 4 poeng over guttene, med 42,4 mot 38,5 poeng.

Figur 3.2. Gjennomsnittlig standpunktkarakter etter avsluttet grunnskole, etter utvalgte fag, kjønn og innvandringsbakgrunn. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Selv om jenter jevnt over oppnår bedre karakterer enn gutter, er ikke forskjellene like store i alle fag (figur 3.2). Forskjellene er relativt små i fag som matematikk og naturfag, og gutter oppnår bedre resultater enn jenter i kroppsøving. Det er også mindre forskjell mellom elever med innvandrerbakgrunn og øvrige elever i fag som samfunnsfag og religion, livssyn og etikk, enn i norsk og matematikk. Det er ingen forskjeller mellom norskfødte med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerbakgrunn i RLE, og blant guttene er resultatene også like i samfunnsfag. Der vi ser

størst avstand mellom innvandrede elever og øvrige elever er i norsk. Det er imidlertid mindre forskjell mellom gutter med og uten innvandrerbakgrunn enn det er blant jentene. Mellom norskfødte gutter med innvandrerforeldre og gutter uten innvandrerbakgrunn er forskjellene små eller minimale i mange fag.

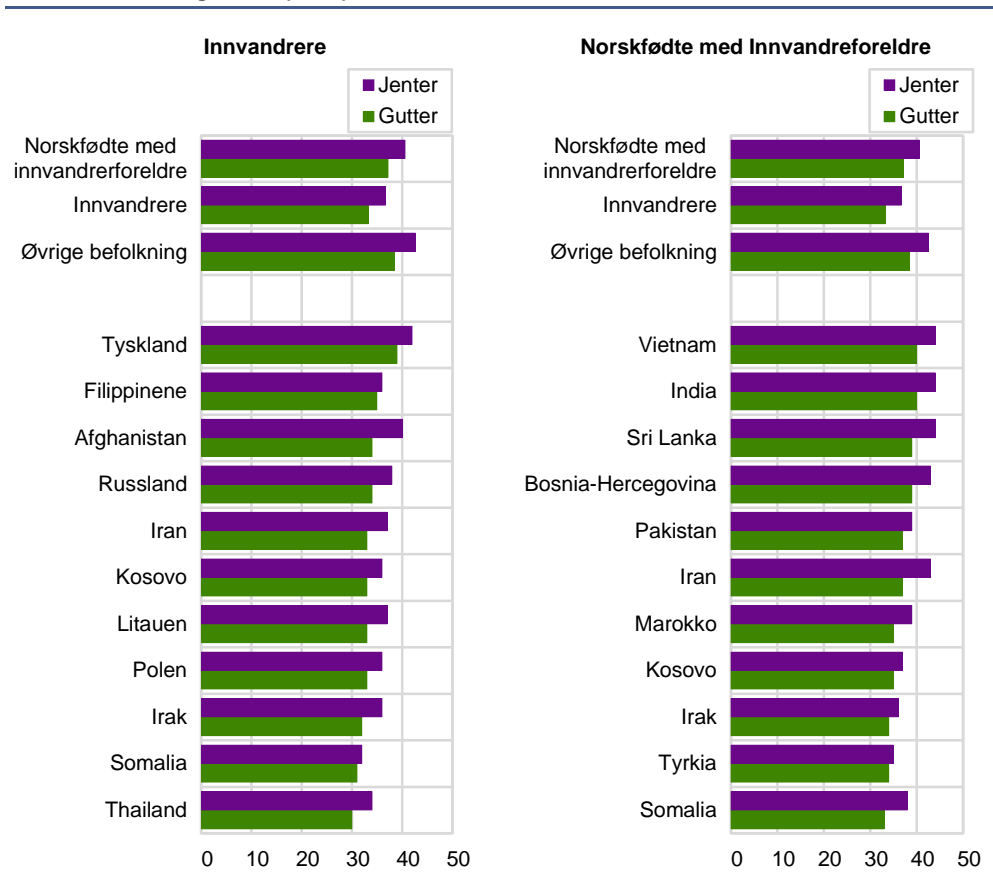
Landbakgrunn har betydning for karakterene

Forskjeller i skoleprestasjoner mellom elever med og uten innvandrerbakgrunn forklares ofte med forskjeller i sosial bakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå (Hansen 2005). Imidlertid viser også landbakgrunn i seg selv å ha betydning for skoleresultatene (Støren 2006, Fekjær 2006).

Vi har sett på variasjon mellom innvandrere og norskfødte elever med bakgrunn fra land hvor elevene var representert med mer enn 90 personer i hver av gruppene og vi ser at det er relativt stor variasjon mellom ulike landbakgrunn (figur 3.3).

Blant innvandrere får elever med bakgrunn fra Tyskland, Filippinene og Afghanistan høyere poengsum enn snittet for innvandrere som helhet, og det gjelder både gutter og jenter. Innvandregutter fra Tyskland får i tillegg høyere poengsum enn gutter uten innvandrerbakgrunn. Uansett landbakgrunn får jentene høyere poengsum enn guttene, men kjønnsforskjellene er bare marginale blant innvandrere fra Filippinene og Somalia. Størst kjønnsforskjell ser vi blant innvandrerne fra Afghanistan, men her er altså guttenes resultater blant de beste av de landgruppene vi ser på. De med bakgrunn fra Thailand, Somalia og Irak oppnår færrest grunnskolepoeng blant innvandrerne.

Figur 3.3. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og utvalgte land (N>90). 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre, skiller de største landgruppene seg noe fra de største blant innvandrerne. Her er landbakgrunnen mer preget av dem som innvandret til Norge på 1970-tallet (se også tabell 2.1), og hvor barna har kommet i ungdomsskolealder, blant annet er dette Pakistan, Vietnam, Tyrkia og Marokko.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det de med bakgrunn fra Vietnam, India, Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina som får de beste resultatene, og både gutter og jenter med bakgrunn fra disse landene oppnår høyere poengsum enn gutter og jenter uten innvandrerbakgrunn.

Også blant norskfødte elever med innvandrerbakgrunn er det de med bakgrunn fra Somalia og Irak, sammen med Tyrkia, som oppnår færrest grunnskolepoeng. Vi ser imidlertid at mens det var liten forskjell mellom gutter og jenter blant somaliske innvandrere, har norskfødte jenter med somalisk bakgrunn en poengsum som ligger fem poeng over guttene. Guttenes resultater endres lite over en generasjon, mens norskfødte jenter med bakgrunn fra Somalia har en poengsum som ligger seks poeng over somaliske innvandrerjenter, bare ett poeng lavere enn norskfødte jenter med bakgrunn fra Pakistan.

I analysene i denne rapporten er ikke forskjellene etter landbakgrunn kontrollert for kjennetegn hos foreldrene, eller andre bakgrunnsvariabler. Men flere studier har som nevnt funnet at landbakgrunn i seg selv har betydning for skoleprestasjonene. Det er pekt på ulike forklaringer på hvorfor det er slik. Blant annet kan ulike holdninger til, og barns erfaring med barnehage ha betydning. Ulikheter i foreldres, særlig mødres språkferdigheter og mulighet til å følge opp barnas skolegang antas å ha betydning, og at det her er variasjon mellom nasjonaliteter i holdninger til kvinners yrkesaktivitet og deltakelse samfunnslivet. I tillegg antas også ulikheter i migrasjonshistorie, og kvaliteten på skolegangen i hjemlandet til barna og, eller foreldrene å ha betydning (Støren 2006).

Betydning av alder ved innvandring

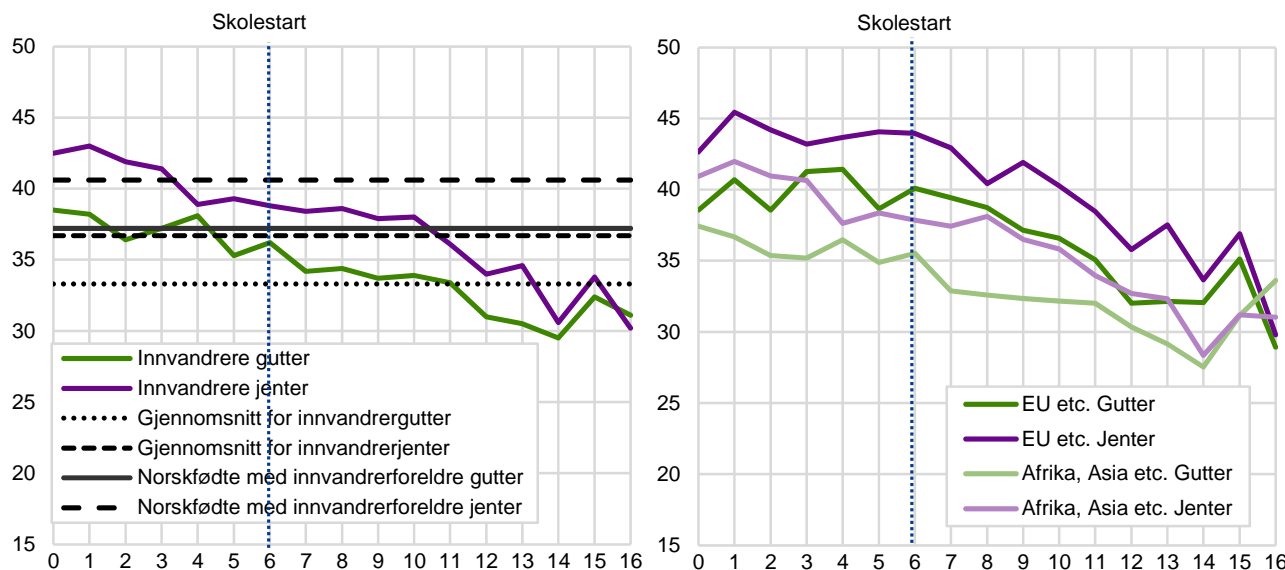
I offisiell statistikk skiller Statistisk sentralbyrå vanligvis mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Dette er i tråd med standarden for innvandrergruppering. I analyser og beskrivelser av integrering blant innvandrere har det derfor vært vanlig å skille mellom disse to kategoriene, og de fleste analyser viser også relativt store forskjeller mellom generasjonene. I utdanningssammenheng ser vi at norskfødte med innvandrerforeldre får bedre karakterer, fullfører videregående og deltar i og fullfører høyere utdanning i større grad enn innvandrere.

Imidlertid kan et skarpt skille mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre bidra til å overkommunisere betydningen av generasjonsendringer (Erdal 2015). Denne kategoriseringen skjuler variasjoner i innvandreres integrering som er knyttet til betydningen av alder ved innvandring. Hvor gammel man var da man kom til Norge og hvor stor del av barndommen man har tilbrakt i landet må antas å ha vel så stor betydning for integreringsløpet, som hvorvidt man er født i Norge eller ikke.

Standardgrupperingen i SSBs statistikk innebærer altså at norskfødte med innvandrerforeldre og personer som har innvandret da de var barn behandles som to ulike grupper, selv om vi kan tenke oss at det er flere likhetstrekk enn forskjeller mellom disse to gruppene. I likhet med norskfødte med innvandrerforeldre, har de som innvandret som barn gått på norsk skole, de har sine foreldre her og de vil skille seg tydelig fra innvandrere som har innvandret i senere alder. Det er derfor av interesse å se betydningen av å innvandre tidlig både for skoleprestasjoner, og gjennomføring av videregående utdanning.

Tidligere studier av hva alder ved innvandring betyr for integrering har gjerne trukket et skille mellom innvandring før eller etter skolealder (Henriksen (red.) 2009, Steinkellner 2013). Man har antatt at det har stor betydning om innvandrere tatt del i full skolegang i Norge eller ikke. I analysene i dette kapittelet har vi imidlertid valgt å bruke alder ved innvandring som en kontinuerlig variabel for å avdekke om det er et reelt skille mellom prestasjoner til dem som innvandret før skolealder sammenlignet med dem som innvandret etter.

Figur 3.4. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og alder ved innvandring. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Hovedmønsteret er at prestasjonene faller gradvis i takt med økende alder ved innvandring. Dette gjelder for både gutter og jenter. Jentenes prestasjoner ligger jevnt over guttenes, men kjønnsgapet blir mindre jo høyere alder elevene har da de innvandrer (se figur 3.4).

Ser vi prestasjoner etter alder ved innvandring opp mot prestasjonene til norskfødte med innvandrerforeldre ser vi at innvandrerjenter som innvandrer før de fyller tre år, oppnår flere grunnskolepoeng (mellom 41,4 og 43 poeng) enn norskfødte jenter (40,6 poeng i snitt) og deretter faller antall poeng jevnt. Når det gjelder guttene, ser det ut til at alder ved innvandring har noe mindre betydning enn for jenter. Frem til innvandring ved fylte fem år holder resultatene for innvandrer gutter seg på nivå med norskfødte gutter med innvandrerbakgrunn, noe høyere for dem som innvandret mellom null og ett år, og deretter blir poengene gradvis lavere. Ved innvandring frem til 12 års alder ligger snittet i grunnskolepoeng, for både innvandrer gutter og -jenter, over snittet på 33,3 poeng for innvandrere generelt.

Ser vi på betydningen av alder ved innvandring for innvandrere fra henholdsvis EU etc. og Afrika, Asia etc., finner vi det samme mønsteret. Det er ikke noe klart skille om man innvandret før eller etter skolealder for noen av gruppene. Også her ser vi at kjønnsforskjellene minker jo eldre barna er når de kommer til Norge.

Det ser dermed ut til at alder ved innvandring har relativt stor betydning for skoleresultatene og vi ser at det har stor betydning å komme som helt ung. Analysene viser at det ikke er noe tydelig skille i prestasjoner mellom de som før og etter skolestart eller ved annen innvandringsalder når det gjelder karakterer ved avsluttet grunnskole.

Dette kan være en indikasjon på at læring og integrering i årene før skolestart, i form av samvær og lek, enten i barnehager eller gjennom et sosialt nettverk av naboer og venner har stor betydning. Vi har ikke i denne analysen sett på hvor stor andel av dem som kom før skolealder, som har gått i barnehage, men Drange og Telle (2011) viser i en analyse av effektene av tilbudet om gratis kjernetid tid i barnehage, at tilbudet har hatt stor effekt på særlig innvandrerjenter sine skolekarakterer ved utgangen av 10. klasse, noe som samsvarer med resultatene i denne analysen.

Sosial bakgrunn – stor betydning for gutter uten innvandrerbakgrunn

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet er sammenhengen mellom skoleprestasjoner og sosial bakgrunn solid dokumentert (Bakken 2008, Hansen 2005). Foreldres utdanningsnivå og sysselsetting har vist seg å ha stor betydning for hvordan man presterer på skolen (Ekren 2014). Forskjeller mellom elever med innvandrerbakgrunn og øvrige elever kan langt på vei forklares ved forskjeller i foreldres utdanning. Vi vet også at elever uten innvandrerbakgrunn har gjennomgående foreldre med høyere utdanningsnivå enn elever med innvandrerbakgrunn.

Foreldres utdanningsnivå er definert ut fra den forelderens med høyest utdanningsnivå.

Kort høyere utdanning er universitet- og høyskoleutdanning til og med fire år.

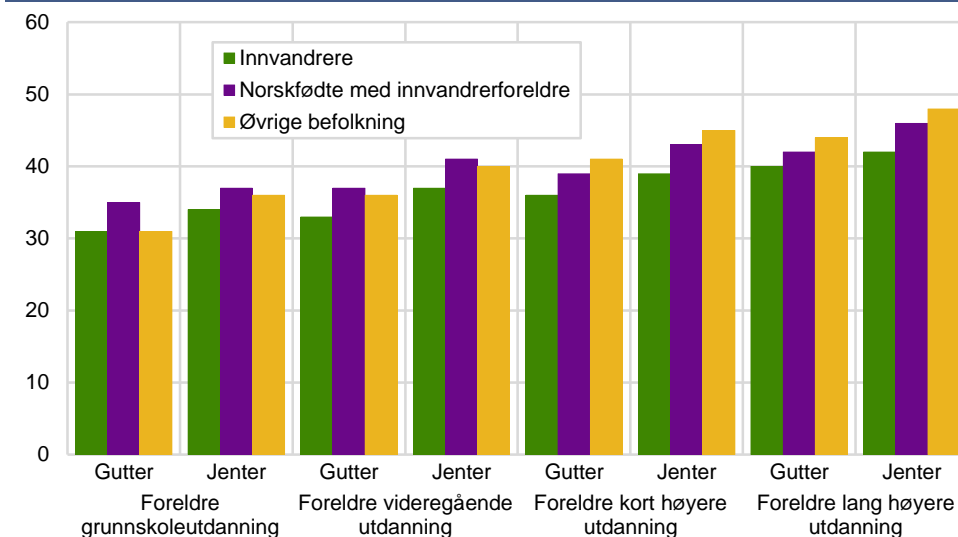
Lang høyere utdanning er universitet- og høyskoleutdanning på mer enn fire år, inkludert forskerutdanning

Foreldres sysselsetting er definert ut fra om en av foreldrene er sysselsatt.

Ser vi på sammenhengen mellom grunnskolepoeng og foreldres utdanningsnivå, er det også her et tydelig mønster. Uansett kjønn og innvandrerbakgrunn oppnår elevene høyere poengsum jo høyere utdanning foreldrene har (figur 3.5).

Blant dem som har foreldre med høy utdanning er det fremdeles slik at elever med innvandrerbakgrunn oppnår svakere resultater enn norskfødte med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerbakgrunn. Jenter oppnår også flere poeng enn gutter. Forskjellene mellom gutter og jenter med høyt utdannede foreldre er på fire poeng i jentenes favør for både norskfødte med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerbakgrunn. Forskjellene er mindre blant innvandrerne og det kan se ut til at det er innvandregutter som har størst utbytte av å ha høyt utdannede foreldre.

Figur 3.5. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå. 2013

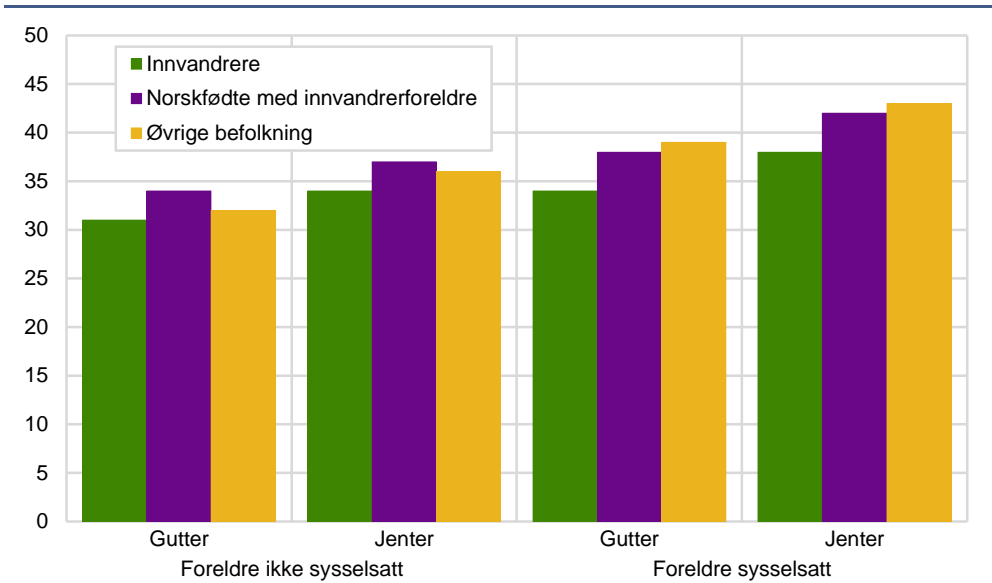

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det ser ut til at betydningen av foreldres utdanning ikke er den samme for innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerbakgrunn når foreldrene har lav utdanning, enten på grunnskole eller videregående nivå.

Blant elevene som har foreldre med lav utdanning oppnår norskfødte elever med innvandrerforeldre bedre resultater enn elever uten innvandrerbakgrunn. Dette gjelder for både gutter og jenter, men forskjellen er størst for guttene med foreldre på det laveste utdanningsnivået. Her forsvinner også forskjellene mellom innvandrere og elever uten innvandrerbakgrunn. Poengsummen til norskfødte gutter med innvandrerbakgrunn er fire poeng høyere (35 poeng) enn for gutter uten innvandrerforeldre og innvandregutter (31 poeng).

Figur 3.6. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldrenes sysselsetting, 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Noe av det samme mønsteret viser seg når vi ser på sammenhengen mellom å ha yrkesaktive foreldre og grunnskolepoeng. Elever med yrkesaktive foreldre får bedre karakterer enn elever med foreldre som ikke er sysselsatt (figur 3.6). Når foreldrene er i arbeid blir samtidig forskjellene mellom norskfødte elever med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerbakgrunn mindre enn når vi ser alle under ett, kun ett poeng skiller de to gruppene, både for gutter og jenter.

Også her ser imidlertid foreldres yrkesstatus ut til å bety mindre for norskfødte med innvandrerforeldre enn for elever uten innvandrergrunn spesielt. Mens øvrige elever med sysselsatte foreldre (både gutter og jenter) i snitt oppnår sju poeng mer enn elever med foreldre som ikke er sysselsatt er forskjellen bare på fire poeng for norskfødte gutter med innvandrerforeldre.

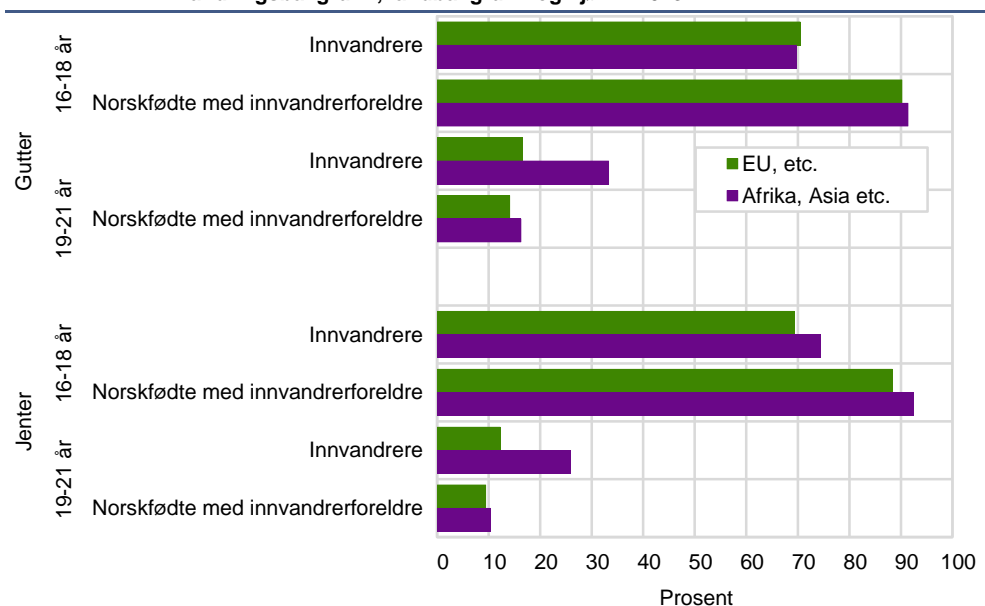
3.2. Elever i videregående opplæring

Grunnskolepoengene er en viktig indikator for sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring. Elevene med de laveste poengsummene er gjerne også de som faller fra i videregående. Vi kan derfor vente å se en sammenheng mellom de gruppene som oppnår få poeng ved avsluttet grunnskole og dem som senere faller fra i videregående.

Nesten alle går over i videregående opplæring

Etter avsluttet grunnskole går det store flertallet mellom 16-18 år over i videregående opplæring. Andelen blant innvandrere er noe lavere enn den er for norskfødte med innvandrerforeldre og øvrige elever, hvor mer enn ni av ti i denne aldersgruppa, og like mange gutter som jenter, startet videregående opplæring i 2013 (figur 3.7). Det er heller ikke forskjell mellom ulike landgruppers tilbøyelighet til å begynne i videregående opplæring. Selv om innvandrere i mindre grad enn andre går på videregående når de er 16-18 år, ser vi at de i noen grad «tar igjen» dette når de blir eldre.

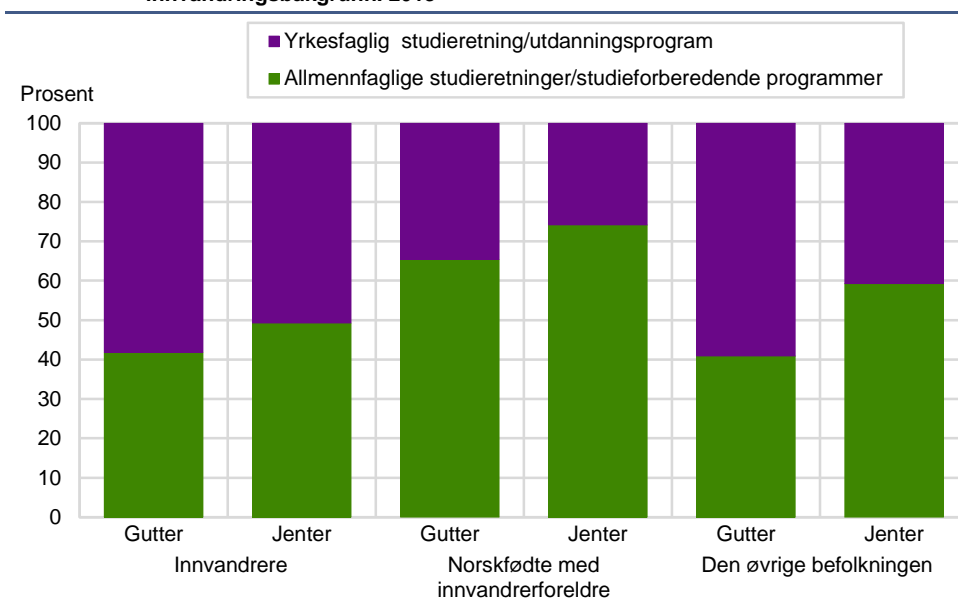
Vi ser at dette gjelder gutter i større grad enn jenter, og det gjelder innvandrere oftere enn norskfødte med innvandrerforeldre og elever uten innvandrerbakgrunn. Av innvandrere mellom 19 og 21 år gikk 25 prosent i videregående opplæring i 2013. Andelen er høyest blant gutter fra Afrika, Asia etc., hvor 33 prosent i denne aldersgruppa gikk i videregående opplæring i 2013.

Figur 3.7. Elever, lærlinger og lærekandidater 16-21 år i videregående opplæring, etter innvandringsbakgrunn, landbakgrunn og kjønn. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Valg av studieretning og fag

Selv om nesten alle begynner i videregående er det stor forskjell, både mellom kjønn og mellom elever med og uten innvandrerbakgrunn, når det gjelder hvilket utdanningsprogram elevene velger (figur 3.8). 60 prosent av jentene uten innvandrerbakgrunn velger studieforberedende programmer, mens 60 prosent av guttene uten innvandrerbakgrunn velger yrkesfag. Denne kjønnsdelingen mellom yrkesfag og allmennfag er derimot ikke like tydelig blant norskfødte med innvandrerforeldre. Blant disse velger 65 prosent av guttene og 74 prosent av jentene studieforberedende utdanningsprogrammer. Blant innvandrerne er det og så mindre kjønnsforskjeller enn blant øvrige elever, men her skyldes dette at jentene i større grad (50 prosent) velger yrkesfag. Til tross for at karakternivået er klart høyere i den øvrige befolkningen enn det er blant de to gruppene med innvandrerbakgrunn, er altså andelen som velger studieforberedende programmer lavest i den øvrige befolkningen.

Figur 3.8. Elever i videregående opplæring etter studieretning, kjønn og innvandringsbakgrunn. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Mer varierte fagvalg blant guttene

Ser vi nærmere på fagvalgene til elevene i videregående skole i 2013 er fagvalgene, spesielt blant norskfødte jenter med innvandrerforeldre og innvandrerjenter, svært homogene (tabell 3.1). De aller fleste norskfødte jenter med innvandrerforeldre velger enten studiespesialisering (74 prosent) eller helse- og oppvekstfag (14 prosent). Kun 12 prosent velger andre fag. Innvandrerjenter peker seg ut ved at hele 31 prosent velger helse- og oppvekstfag.

Tabell 3.1. Fagvalg blant elever i videregående skole. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn. 1. oktober 2013. Prosent

	Innvandrere		Norskfødte med innvandrerforeldre		Den øvrige befolkningen	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Studiespesialisering	43,7	52,1	65,8	74,2	43,2	55,9
Elektrofag	7,8	0,3	6,6	0,1	10,3	0,6
Teknikk og industriell produksjon ..	12,7	0,4	5,5	0,1	12,3	1,5
Service og samferdsel	7,4	4,5	5,2	2,7	4,4	3,1
Idrettsfag	3,9	0,7	5,2	1,0	7,4	5,0
Bygg og anleggsteknikk	9,9	0,5	4,3	0,1	8,5	0,4
Medier og kommunikasjon	1,6	1,6	2,5	3,0	4,1	5,7
Helse- og oppvekstfag	8,0	31,3	2,1	14,2	2,3	14,7
Restaurant- og matfag	2,9	2,7	1,2	1,0	2,0	1,9
Musikk, dans og drama	0,5	1,4	0,8	1,6	2,5	4,7
Design- og håndverk	1,0	4,1	0,4	1,7	0,5	4,0
N	9 840	9 832	4 308	4 141	84 789	87 146

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Gutter, og jenter uten innvandrerbakgrunn har mer varierte fagvalg enn jenter med innvandrerbakgrunn. Selv om de aller fleste norskfødte gutter med innvandrerforeldre velger studiespesialisering (65 prosent) fordeler nesten en tredjedel av elevene seg på elektrofag, teknikk og industriell produksjon, service og samferdsel, idrettsfag, bygg og anleggsteknikk. Dette er også typiske fagvalg blant gutter uten innvandrerbakgrunn. Innvandregutter skiller seg ut ved at 8 prosent av elevene velger helse- og oppvekstfag. Dette gjelder bare rundt 2 prosent av norskfødte gutter med innvandrerforeldre og gutter uten innvandrerbakgrunn.

Jenter uten innvandrerbakgrunn, som ikke tar studiespesialisering, velger også i stor grad helse- og oppvekstfag, men de velger også idrettsfag, medier og kommunikasjon og musikk, dans og drama. Dette er fag svært få jenter med innvandrerbakgrunn velger.

Foreldres utdanning mest å si for gutter uten innvandrerbakgrunn

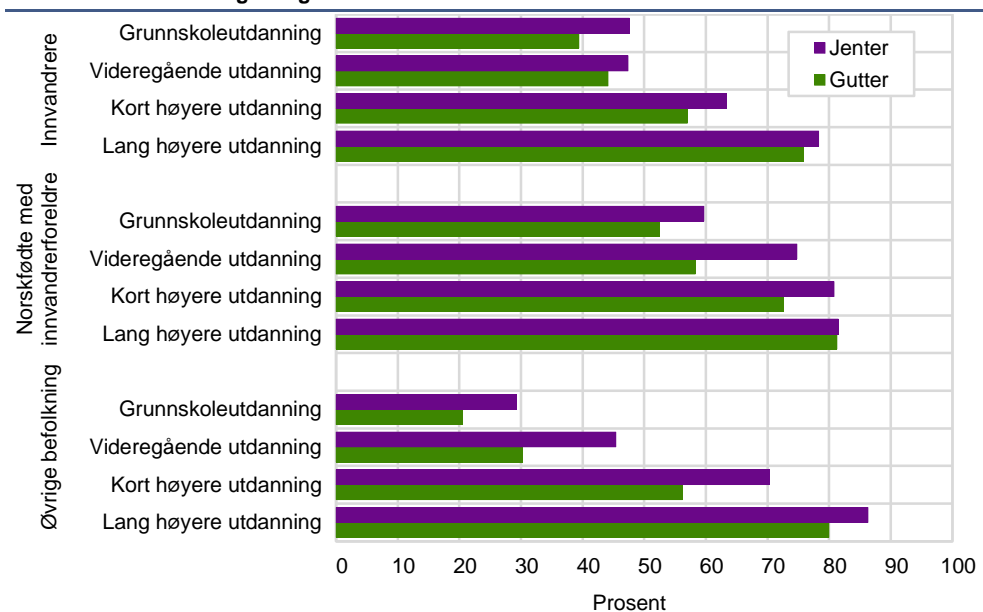
Som vi så tidligere har foreldrenes utdanningsnivå mindre betydning for karakterene til elever med innvandrerbakgrunn enn for elever uten. Blant elever med foreldre med utdanning på grunn- og videregående nivå oppnår gutter og jenter uten innvandrerbakgrunn færre grunnskolepoeng enn norskfødte gutter og jenter med innvandrerforeldre, mens det motsatte er tilfelle når foreldrene har høyt utdanningsnivå. Det samme mønsteret viser seg også når det gjelder valg av utdanningsprogram (figur 3.9) og det er rimelig å anta at dette kommer som en delvis konsekvens av mønsteret for grunnskolepoeng, i og med at de studieforberedende linjene gjerne har høyere inntakskrav enn yrkesfaglige linjer.

Betydningen av foreldrenes utdanningsnivå for valg av studieforberedende programmer er svært tydelig for elever uten innvandrerbakgrunn, spesielt blant gutter. Blant gutter uten innvandrerbakgrunn som har foreldre med grunnskoleutdanning velger kun 20 prosent studieforberedende programmer, mot 53 prosent blant norskfødte gutter med innvandrerforeldre og 39 prosent blant innvandrerjenter. Norskfødte med innvandrerforeldre, både gutter og jenter, skiller seg ut ved at det er en stor andel som velger studieforberedende program, uansett foreldrenes utdanningsnivå.

Selv om betydningen av foreldrenes utdanning er ulik, og minst tydelig blant de norskfødte med innvandrerforeldre, er det allikevel tydelig at elevene med de

høyest utdannede foreldrene er de som i størst grad velger studieforberedende programmer. Blant de med høyt utdannede foreldre er forskjellene små både etter kjønn og innvandrerbakgrunn, og rundt 80 prosent av elevene velger studieforberedende programmer.

Figur 3.9 Elever som velger allmennfaglige studieretninger/studieforberedende programmer blant elever i videregående skole. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldres utdanningsbakgrunn. 1. oktober 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Valg av studieforberedende utdanningsprogram gir studiekompetanse og derved adgang til høyere utdanning. Å velge disse utdanningsprogrammene kan dermed være et uttrykk for en målsetning om senere å ta en utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. I studier av utdanningsdeltakelse blant innvandrere har det såkalte «innvandrerdrivet» blitt identifisert som en årsak til at unge med innvandrerbakgrunn fra lavere sosiale lag i større grad søker seg til utdanningsprogrammer som gir studiekompetanse (Birkelund og Mastekaasa 2009).

Et slikt «innvandrerdriv» uttrykkes blant annet gjennom at mange innvandrere oppmuntrer barna sine til å lykkes i utdanningssystemet, fordi de vurderer utdanning som en sentral strategi for å lykkes i samfunnet. Viljen til å forbedre sine livssjanser overføres gjennom forventninger til at barna setter seg høye mål og gjør sitt beste i skolesituasjonen (NOU 2010:7).

3.3. Fullføring og frafall fra videregående

For å oppfylle aspirasjonene om høyere utdanning må man fullføre videregående opplæring. Vi har sett at en stor andel med innvandrerbakgrunn velger studieforberedende programmer. Samtidig vet vi også at elever med innvandrerbakgrunn oftere enn elever uten innvandrerbakgrunn faller fra underveis i studieløpet og andelen som fullfører har holdt seg relativt stabilt de siste fem årene, med unntak av innvandrerjenter fra Afrika, Asia etc., hvor noen flere fullfører i 2013 enn for fem år siden (44 prosent i 2013 mot 40 prosent i 2008) (SSB 2013).

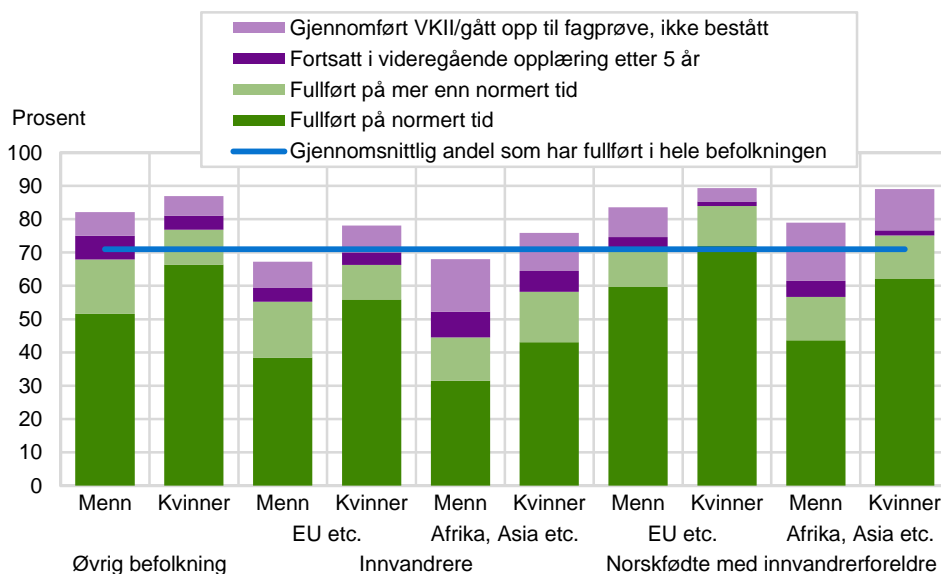
Figur 3.10 viser hvor stor andel som har fullført og falt fra etter fem år, blant elevene som begynte på videregående opplæring i 2008. Dette oversiktsbildet viser likhetstrekk med bildet for fordeling av grunnskolepoeng. Jenter fullfører i større grad enn gutter, elever uten innvandrerbakgrunn fullfører i større grad enn elever med innvandrerbakgrunn, norskfødte med innvandrerforeldre fullfører i større grad enn innvandrere og de med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. fullfører i mindre grad enn de med bakgrunn fra Eu etc.

Store forskjeller i fullføring mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

Blant jentene fullfører norskfødte jenter med bakgrunn fra EU etc. i aller størst grad, mens norskfødte jenter med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. fullfører omtrent på linje med jenter uten innvandrerbakgrunn, selv om en noe større andel fullfører på mer enn normert tid. For jenter med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. er det også relativt stor forskjell på fullføringsgrad blant innvandrere (58 prosent) og norskfødte med innvandrerforeldre (75 prosent). Vi skal imidlertid være klar over at sammensetningen av de to gruppene, innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. er forskjellig med tanke på hvilke landbakgrunn som dominerer i gruppene (figur 3.10).

Når det gjelder frafall ser vi at dette er mest utbredt blant innvandregutter fra Afrika, Asia etc. Blant disse har 55 prosent ikke fullført i løpet av fem år. De fleste har sluttet underveis (32 prosent). Blant innvandreguttene fra EU etc. har 45 prosent ikke fullført innen fem år. Også blant disse slutter 32 prosent underveis, men flere består hvis de gjennomfører opplæringen, og en del fullfører også på mer enn normert tid. Norskfødte gutter med bakgrunn fra EU etc. er de som i størst grad fullfører videregående blant gutter. 72 prosent fullfører videregående, mot 57 prosent blant norskfødte gutter med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc., kun 55 prosent blant innvandregutter fra EU etc. og 68 prosent blant gutter uten innvandrerbakgrunn.

Figur 3.10. Elever som startet i videregående opplæring for første gang i 2008 etter status for oppnådd nivå etter fem år. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Når det gjelder frafall ser vi at dette er mest utbredt blant innvandregutter fra Afrika, Asia etc. Blant disse har 55 prosent ikke fullført i løpet av fem år. De fleste har sluttet underveis (32 prosent). Blant innvandreguttene fra EU etc. har 45 prosent ikke fullført innen fem år. Også blant disse slutter 32 prosent underveis, men flere består hvis de gjennomfører opplæringen, og en del fullfører også på mer enn normert tid. Norskfødte gutter med bakgrunn fra EU etc. er de som i størst grad fullfører videregående blant gutter. 72 prosent fullfører videregående, mot 57 prosent blant norskfødte gutter med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc., kun 55 prosent blant innvandregutter fra EU etc. og 68 prosent blant gutter uten innvandrerbakgrunn.

Landbakgrunn har betydning for å fullføre

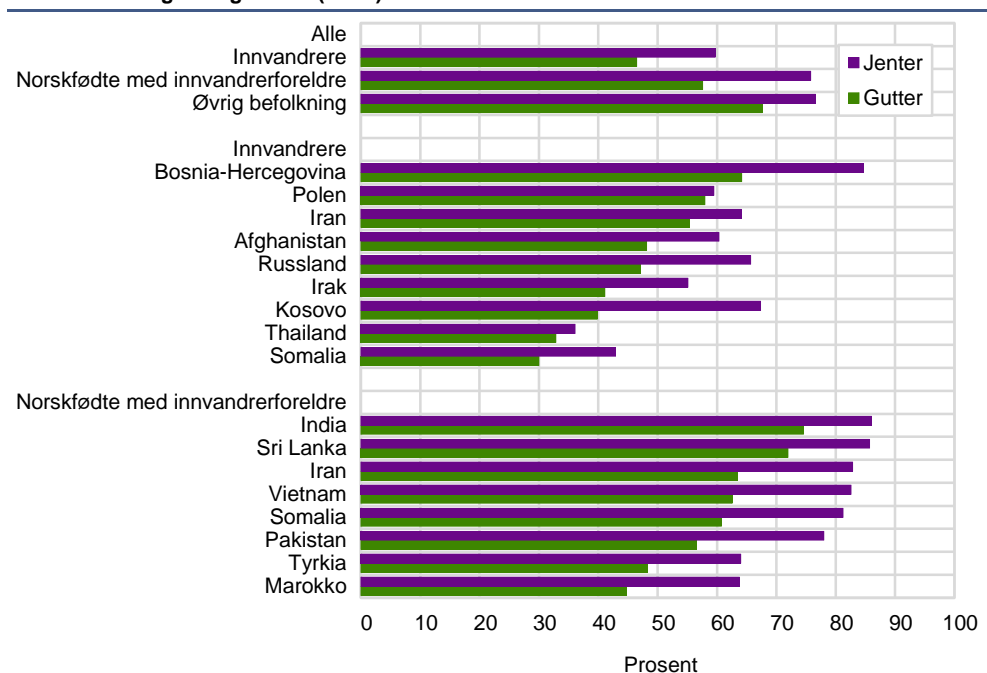
Som vi så tidligere i kapitlet hadde landbakgrunn betydning for hvilke karakterer elevene fikk ved avsluttet grunnskole. Det er også relativt stor variasjon ut fra landbakgrunn om elevene fullfører videregående eller ikke. Blant innvandrere

fullfører flest blant dem med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina (84 prosent av jentene og 64 prosent av guttene) og færrest blant dem med bakgrunn fra Somalia (42 prosent av jentene og 30 prosent av guttene). Blant innvandrere fra Polen og Iran, som også har en relativt høy andel som fullfører, er kjønnsforskjellene relativt små, mens kjønnsforskjellene er vesentlig større blant dem med bakgrunn fra Kosovo og Russland (figur 3.11).

Det er også store kjønnsforskjeller blant dem med bakgrunn fra Bosnia, på tross av at gutter med bakgrunn herfra er blant dem som i størst grad fullfører (64 prosent). Jentene fullfører imidlertid over snittet for jenter uten innvandrerbakgrunn og på linje med norskfødte jenter med foreldre fra India og Sri Lanka, hvor godt over 80 prosent fullfører i løpet av fem år.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det dem med bakgrunn fra India, Sri Lanka og Iran som i størst grad fullfører videregående. Guttene fra India og Sri Lanka fullfører i langt større grad enn gutter uten innvandrerbakgrunn. Blant norskfødte jenter med innvandrerforeldre fullfører de med bakgrunn fra de overnevnte landene, samt Vietnam, Somalia og Pakistan godt over snittet for jenter uten innvandrerbakgrunn. Norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra Tyrkia og Marokko fullfører i minst grad. Blant disse er andelen som fullfører lav blant både gutter og jenter.

Figur 3.11. Andel som har fullført videregående opplæring etter fem år, blant alle som startet videregående opplæring for første gang i 2008. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn, og utvalgte land (N>50). 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Vi kan legge merke til forskjellen mellom fullføringsgrad for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Somalia. Mens bare 43 prosent av jentene og 30 prosent av guttene som har innvandret fra Somalia fullfører, er andelen 81 og 60 blant norskfødte med innvandrerforeldre, altså dobbelt så stor andel for begge kjønn.

De som innvandrer i ung alder fullfører i større grad

Å innvandre i ung alder viser seg å ha betydning for å fullføre videregående opplæring, slik det også har betydning for karakterer. Jo yngre en person er når han eller hun kommer til Norge, jo større er sjansen for å fullføre videregående (figur 3.12). Og jo eldre ved ankomst jo mindre blir forskjeller mellom kjønnene. På grunn av få observasjoner i noen av aldergruppene kan resultatene i analysen være

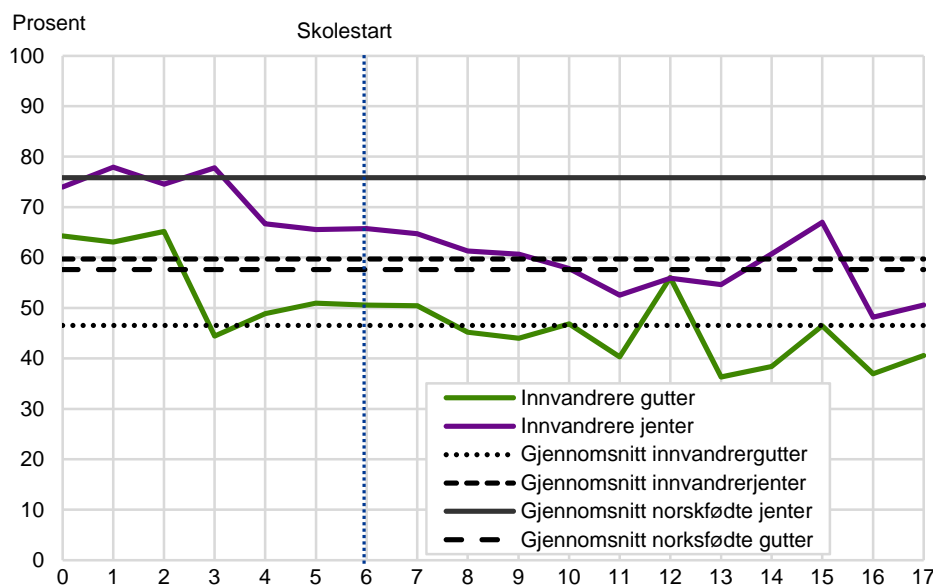
noe usikre, men det er en tydelig trend at andel som fullfører synker med økende alder ved innvandring.

Det ser ikke ut til at det har vesentlig betydning om man innvandrer før eller etter skolealder, slik vi også fant når det gjaldt karakterer. Derimot kan det se ut som det har betydning å komme før to til fire års alder. Guttene som innvandrer før de fyller to år fullfører på linje med norskfødte gutter med innvandrerforeldre, mens ved innvandring etter to år ligger andelen som fullfører omtrent som for gjennomsnittet for innvandrer gutter, noe over ved innvandring inntil 7 år.

Jenter som innvandrer tidlig, mellom null og fire år fullfører i like stor grad som norskfødte jenter med innvandrerforeldre, deretter faller andelen som fullfører jevnt. De som innvandrer i en alder rundt skolestart ligger over gjennomsnittet for innvandrerjenter totalt, men langt under andelen for norskfødte med innvandrerforeldre.

At det å være i barnehagealder ved ankomst ser ut til å ha såpass stor betydning for å fullføre videregående, kan antyde at sosialisering og språktrening i årene før man starter på skolen, har stor betydning for å klare seg godt i skolen.

Figur 3.12. Andel som har fullført videregående skole etter fem år, blant alle som startet videregående skole i 2008. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn og alder ved innvandring. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Sosial bakgrunn har betydning for fullføring

Hvorvidt elever fullfører videregående eller ikke har sammenheng med elevenes sosiale bakgrunn (figur 3.13). Elever med høyt utdannede og sysselsatte foreldre fullfører i større grad. Men igjen ser vi at foreldres utdanningsbakgrunn og sysselsetting har størst betydning for elever uten innvandrerbakgrunn, spesielt gutter, og minst betydning for norskfødte med innvandrerforeldre, spesielt jenter. Blant norskfødte jenter med innvandrerforeldre som kun har grunnskole, fullfører 72 prosent av elevene. Blant jentene uten innvandrerbakgrunn, med foreldre med utdanning på dette nivået, fullfører bare halvparten.

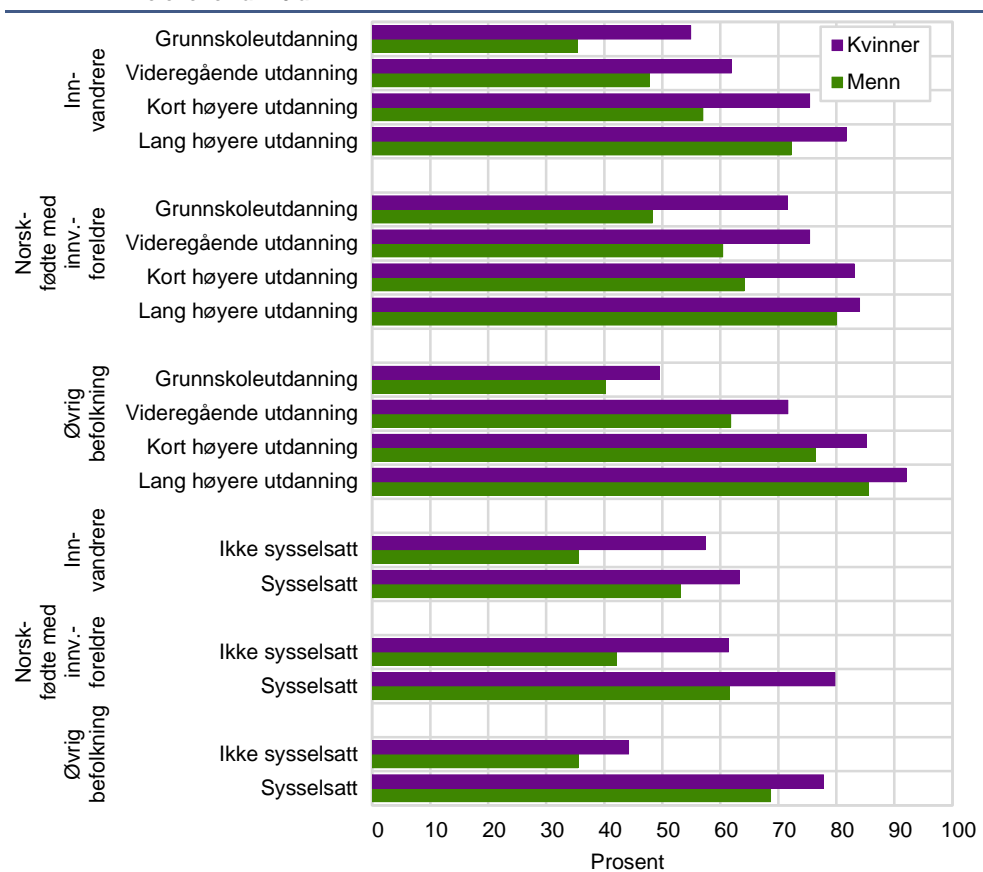
Foreldres utdanningsnivå ser allikevel ut til å ha større betydning for gutter enn for jenter, uavhengig av innvandrerbakgrunn. Når foreldrene har høy utdanning fullfører gutter i stor grad, nesten på linje med jentene.

Sammenhengen mellom fullføring og hvorvidt foreldrene er sysselsatt eller ikke, viser det samme mønsteret. Når foreldrene ikke er sysselsatt har det størst betydning for gutter uten innvandrerbakgrunn. Blant disse guttene fullfører bare 36 prosent

videregående. Det er tilsvarende andelen for innvandregutter med foreldre som ikke er sysselsatt og 6 prosentpoeng lavere enn for norskfødte med innvandrerforeldre uten sysselsatte foreldre. Hvis foreldrene er sysselsatt fullfører imidlertid nærmere 70 prosent av guttene uten innvandrerbakgrunn, mens tilsvarende andeler for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er 53 og 62 prosent.

Vi var tidligere inne på at et eget «innvandrerdriv» gjerne gis som forklaring på at unge med innvandrerbakgrunn lykkes i utdanningssystemet på tross av at mange kommer fra hjem der foreldrene har lavere utdanning og inntekt enn majoriteten av elevene. For mange innvandrere kan et lavt utdanningsnivå være et resultat av at mulighetene til å få en høyere utdanning har manglet i hjemlandet. Lav sysselsetting kan også for mange innvandrere være et resultat av de spesifikke utfordringene det innebærer å være innvandrer, når det gjelder å få innpass på arbeidsmarkedet (manglende språkkunnskaper, utdanning, og også diskriminering). En bevissthet om verdien av utdanning og ønsket om å bedre sine livssjanser, skaper for mange forventning om sosial mobilitet gjennom at barna skal få en god utdanning, og muligheter foreldrene selv i mange tilfeller har manglet.

Figur 3.13. Andel som har fullført videregående opplæring etter fem år blant de år som begynte videregående opplæring for første gang i 2008. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå og sysselsettingsstatus da elevene var 16 år

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kanskje er ikke denne formen for aspirasjon og forventning om sosial mobilitet i samme grad til stede hos elever uten innvandrerbakgrunn, som har foreldre med lav utdanning, inntekt og sysselsetting. Heller motsatt kan man tenke seg at foreldre uten innvandrerbakgrunn som ikke er sysselsatt eller ikke har oppnådd høyere utdanning enn grunnskole antakelig er en mer selektert ressurs svak gruppe, da de ikke har hatt de samme strukturelle hindringene for utdanning og sysselsetting som mange innvandrere har opplevd.

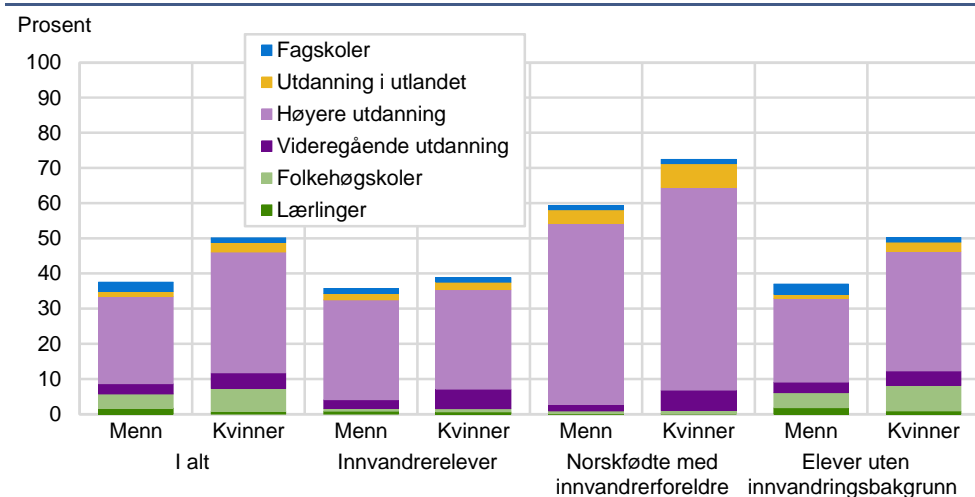
3.4. Overgang fra videregående til ny utdanning

Etter fullført videregående er det også relativt store forskjeller i hva slags valg de unge har tatt høsten etter at de gikk ut av videregående. Vi så tidligere i kapitlet at norskfødte med innvandrerforeldre i større grad enn andre elever velger studieforbereidende programmer i videregående, og at dette er et uttrykk for en målsetning om å senere ta en høyere utdanning.

Dette viser seg når vi ser nærmere på ny utdanningsaktivitet for elevene som fullførte videregående i 2012/2013 høsten 2013 (fig 3.14). Her ser vi at det er stor forskjell mellom norskfødte med innvandrerforeldre og andre unge. Norskfødte med innvandrerforeldre går oftere rett over i ny utdanning enn innvandrere og unge uten innvandrerbakgrunn, og de aller fleste går over i høyere utdanning i Norge eller utlandet.

Vel 70 prosent av norskfødte jenter med innvandrerforeldre og nesten 60 prosent av guttene er i ny utdanning høsten etter at de fullførte videregående. Blant elever uten innvandrerbakgrunn gjelder dette kun 35 prosent av guttene og 50 prosent av jentene. Hadde vi sett på utdanningsaktivitet to eller tre år etter fullført videregående ville vi imidlertid sett at vesentlig flere uten innvandrerbakgrunn var i gang med studier. Det er vanligere blant elever uten innvandrerbakgrunn å ta folkehøgskole etter videregående, og det er også vanligere å ta et friår for å jobbe eller reise, før oppstart av studier enn det er for unge med innvandrerbakgrunn.

Figur 3.14. Elever som fullførte videregående opplæring 2012/2013, etter ny utdanningsaktivitet høsten 2013. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn

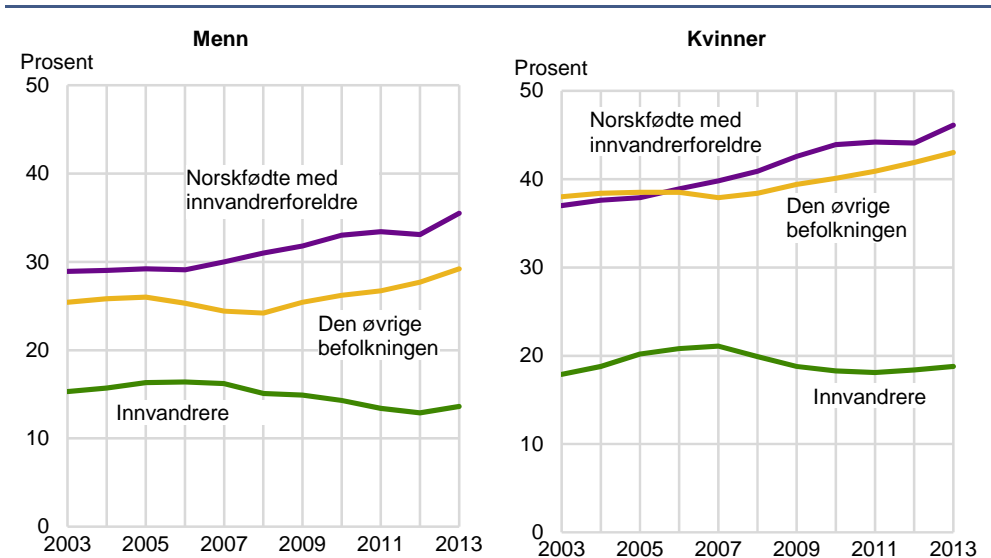
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.5. Studenter i høyere utdanning

Antall studenter med innvandrerbakgrunn har økt kraftig de siste årene og utgjorde i 2013 32 000 av i alt 270 000 studenter i høyere utdanning i 2013. Av disse var 42 prosent menn. Til sammen utgjør personer med innvandrerbakgrunn rundt 12 prosent av studentmassen i 2013 (SSB 2013).

De fleste som studerer er i aldersgruppa 19-24 år. Litt over en tredjedel av unge i denne aldersgruppa var studenter ved universiteter og høyskoler i 2013. Det er vanligere blant norskfødte med innvandrerforeldre å ta høyere utdanning enn det er i den øvrige befolkningen i tilsvarende alder. 46 og 36 prosent av norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre tar høyere utdanning mot 44 og 29 prosent blant 19-24 åringer uten innvandrerbakgrunn (figur 3.15). Vi ser også at studietilbøyeligheten har økt de siste ti årene.

Dette altså på tross av at norskfødte med innvandrerforeldre har dårligere karakterer når de avslutter grunnskolen og de har foreldre med lavere utdanning enn unge uten innvandrerbakgrunn.

Figur 3.15. Studenter i høyere utdanning, i prosent av registrert årskull. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn. 19-24 år

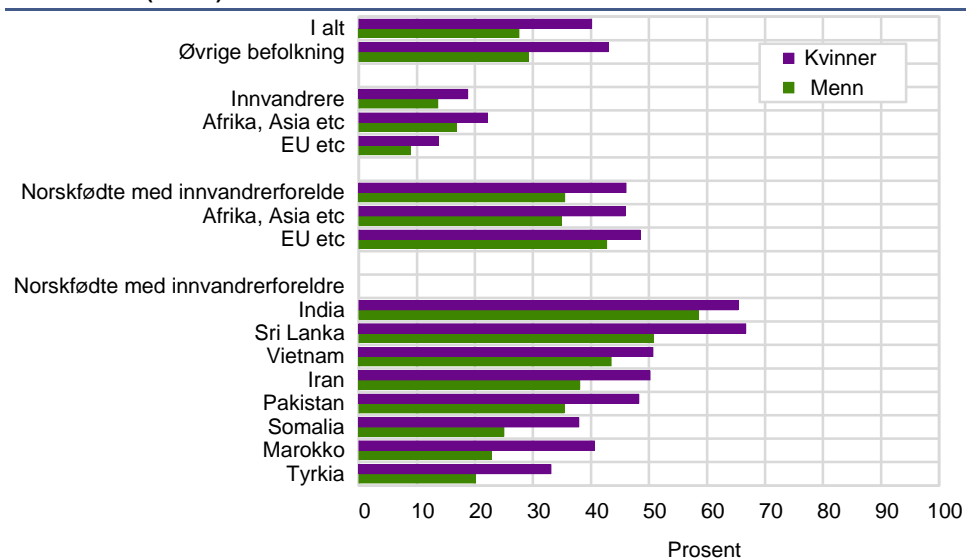
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Rettet 4. september 2015.

Innvandrere studerer i langt mindre grad. Kun 14 prosent av mennene og 19 prosent av kvinnene i denne aldersgruppa var studenter i 2013. Grunnen til dette er langt på vei at de fleste kommer til Norge for å arbeide - ikke med tanke på studier.

Norskfødte med bakgrunn fra India og Sri Lanka studerer mest

Noen grupper av norskfødte med innvandrerforeldre har også tilbøyelighet til å ta høyere utdanning langt over det som er vanlig. Både gutter og jenter med bakgrunn fra India, Sri Lanka, Vietnam, Iran og Pakistan, studerer i større grad en unge uten innvandrerbakgrunn. Dette er alle store grupper blant de norskfødte med innvandrerforeldre i denne aldersgruppa. Blant dem med bakgrunn fra disse landene er også forskjellen mellom norskfødte gutter med innvandrerforeldre og gutter uten innvandrerbakgrunn større enn forskjellen mellom jentene (figur 3.16). Norskfødte med bakgrunn fra Tyrkia og Marokko er blant de som i minst grad studerer. Blant guttene i denne alderen, med bakgrunn fra Tyrkia, studerer kun en av fem.

Figur 3.16. Studenter i høyere utdanning, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og landbakgrunn (N>150). 19-24 år. 2013

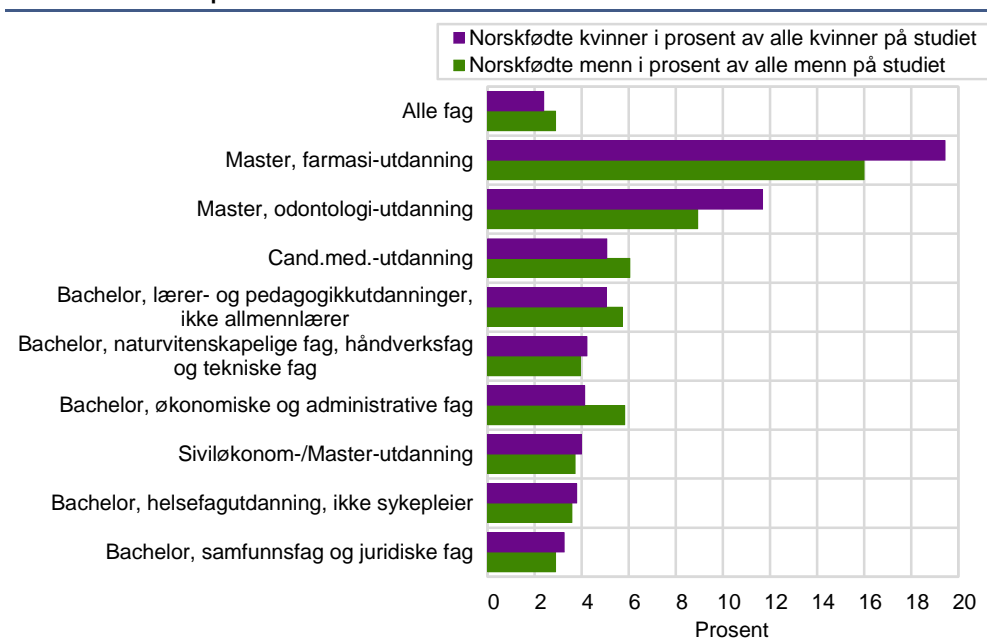
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

foreldre til en viss grad handler om aspirasjon til sosial mobilitet, og dette preger også fagvalgene (slik vi også så tegn til i fagvalg på videregående skole).

Når det gjelder fagvalg blant norskfødte med innvandrereforeldre, er det farmasi og odontologi som skiller seg ut. Studentkullet på disse to utdanningene teller rundt 1200, og personer med innvandrerbakgrunn, både innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre er sterkt overrepresentert. Mer enn halvparten av studentene på farmasistudiet og omtrent en fjerdedel av studentene på odontologi har innvandrerbakgrunn.

Ser vi nærmere på norskfødte med innvandrereforeldre er både kvinner og menn overrepresentert på disse studiene sett i forhold til menn og kvinner uten innvandrerbakgrunn, men kvinnene er i godt overtall (figur 3.17). 19 prosent av kvinnene på farmasi er norskfødte kvinner med innvandrereforeldre, mens av alle mennene utgjør norskfødte menn med innvandrereforeldre 16 prosent. På odontologi utgjør norskfødte kvinner og menn med innvandrereforeldre henholdsvis 12 prosent av kvinnene på kullet, og 9 prosent av mennene på kullet.

Figur 3.17. Fagvalg i høyere utdanning. Fag der norskfødte med innvandrereforeldre er overrepresentert. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Velger studenter med innvandrerbakgrunn mer utradisjonelt?

Det har også vært diskutert om unge med innvandrerbakgrunn velger annerledes og mer utradisjonelt enn unge uten innvandrerbakgrunn. Med utradisjonelt tenker vi da på om kvinner med innvandrerbakgrunn oftere velger seg til tradisjonelt mannsdominerte utdanninger og om gutter oftere velger seg til tradisjonelt kvinne-dominerte utdanninger.

Ser vi nærmere på fagvalg blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerbakgrunn opp mot valg hos kvinner og menn uten innvandrerbakgrunn, ser vi at valg av fag i stor grad følger tradisjonell mønstre og at dette gjelder for både studenter med og uten innvandrerbakgrunn (tabell 3.2). Menn er sterkt overrepresentert på ingeniørfag, teknologifag og naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. Her er andelen menn på 80 prosent for alle studenter og kjønnsfordelingen er mer eller mindre den samme også blant innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre. Det er imidlertid en noe jevnere kjønnsfordeling blant innvandrere på ingeniørfag, enn det er for norskfødte med innvandrereforeldre og øvrige studenter.

Tabell 3.2. Fagvalg i høyere utdanning. Kjønnssfordeling i studentkullet, innvandringsbakgrunn (fag med N>50 for alle grupper). Per 1. oktober 2013. Prosent

	Alle		Innvandrere		Norskfødte med innvandrerforeldre		Øvrige befolkning	
	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling	Kjønnssfordeling
Fag hvor andelen menn er over 60 prosent								
Bachelor, ingeniørfag	80	20	75	25	83	17	80	20
Master, teknologifag	70	30	72	28	69	31	70	30
Bachelor, naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag	65	35	59	41	64	36	66	34
Fag hvor andelen kvinner er over 60 prosent								
Bachelor, samfunnsfag og juridiske fag	39	61	35	65	36	64	40	60
Cand.med.-utdanning	36	64	36	64	40	60	36	64
Master, rettsvitenskap	35	65	32	68	26	74	36	64
Master, lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	28	72	32	68	28	72	27	73
Bachelor, helse-, sosial- og idrettsfag	27	73	31	69	32	68	26	74
Allmennlærer	25	75	24	76	27	73	25	75
Master, odontologi-utdanning	25	75	30	70	20	80	24	76
Bachelor, helsefagutdanning, ikke sykepleier	23	77	27	73	22	78	23	77
Master, farmasi-utdanning	22	78	25	75	19	81	22	78
Bachelor, lærer- og pedagogikk-utdanninger, ikke allmennlærer	22	78	21	79	24	76	21	79
Master, helse-, sosial- og idrettsfag	21	79	33	67	28	72	19	81
Bachelor, førskolelærerutdanning	14	86	15	85	20	80	14	86
Bachelor, sykepleierutdanning	12	88	18	82	14	86	11	89

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kjønnssfordelingen på de kvinnedominerte fagene viser også at fordelingen er relativt lik for innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og studenter uten innvandrerbakgrunn. Sykepleie og førskolelærer er de mest kvinnedominerte fagene. Det er imidlertid flere fag som har en kvinneandel over 60 prosent enn fag som har tilsvarende mannsandel. Dette kan være et uttrykk for at kvinner stadig oftere velger utradisjonelt, slik at kvinner nå har blitt i flertall på flere utdanninger som før var mannsdominert.

Vi ser imidlertid tegn til at kjønnssfordelingen er noe jevnere på de kvinnedominerte fagene blant norskfødte med innvandrerforeldre. Dette gjelder medisinstudium, men også studier i helse, sosial og idrettsfag, samt førskolelærerutdanning. Blant alle norskfødte med innvandrerforeldre som har valgt førskolelærerutdanningen er 20 prosent menn, mot 14 og 15 prosent blant øvrige studenter og innvandrere. Dette skyldes imidlertid i størst grad at få norskfødte kvinner med innvandrerforeldre velger dette studiet.

Innvandrer menn velger oftere sykepleie

Ser vi heller på fordeling blant menn og blant kvinner på disse studiene (tabell 3.3), ser vi at det er vanligere for norskfødte kvinner med innvandrerforeldre enn andre kvinner å velge mannsdominerte fag som bachelor i naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. 3,8 prosent av norskfødte kvinner med innvandrerforeldre velger dette, mot kun 2 prosent av kvinner uten innvandrerbakgrunn. Vi ser også at det er vanligere for innvandrerkvinner å velge ingeniør enn det er for norskfødte kvinner med innvandrerforeldre og kvinner uten innvandrerbakgrunn.

Det er også forskjeller på de kvinnedominerte studiene. Det er flere norskfødte menn med innvandrerforeldre enn andre menn som velger medisin, 2,4 prosent mot 1,2 prosent av alle menn. I tillegg ser vi at det er noe vanligere å velge helsefagutdanning for menn med innvandrerbakgrunn enn det er for menn uten innvandrerbakgrunn. Dette er imidlertid også vanligere blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre. 5,8 prosent velger dette mot 3,6 prosent av kvinner uten innvandrerbakgrunn.

Innvandrer menn velger også oftere sykepleierutdanningen. 2,3 prosent av menn som er innvandrere mot 1,5 prosent av menn uten innvandrerbakgrunn og 1 prosent av norskfødte menn med innvandrerforeldre velger dette studiet. Det er også en større andel norskfødte menn med innvandrerforeldre som velger farmasi og odontologi, som vi var inne på tidligere.

Tabell 3.3. Fagvalg i høyere utdanning, de mest kjønnsdelte studiene. Andel som har valgt studiet, etter kjønn og innvandringsbakgrunn (fag med N>50 for alle grupper). Per 1. oktober 2013. Prosent

	Andel blant alle		Andel blant innvandrere		Andel blant norskfødte med innvandrerforeldre		Andel blant øvrige befolkning	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Fag hvor andelen menn er over 60 prosent								
Bachelor, ingeniørfag	8,6	1,5	8,1	2,0	8,1	1,3	8,7	1,4
Master, teknologifag	6,5	1,9	6,3	1,8	5,5	2,1	6,6	1,9
Bachelor, naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag	5,8	2,1	5,3	2,6	7,9	3,8	5,8	2,0
Fag hvor andelen kvinner er over 60 prosent								
Bachelor, samfunnsfag og juridiske fag	4,7	4,9	3,8	5,0	4,6	6,7	4,8	4,9
Cand.med.-utdanning	1,2	1,4	0,9	1,1	2,4	3,0	1,2	1,4
Master, rettsvitenskap	1,6	2,1	0,6	0,9	1,4	3,5	1,7	2,1
Master, lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	1,7	3,1	1,5	2,3	0,9	1,9	1,7	3,2
Bachelor, helse-, sosial- og idrettsfag	2,3	4,3	1,9	3,0	2,7	4,9	2,3	4,4
Allmennlærer	1,9	3,9	0,4	1,0	0,9	2,0	2,1	4,3
Master, odontologiutdanning	0,2	0,3	0,2	0,4	0,5	1,6	0,1	0,3
Bachelor, helsefagutdanning, ikke sykepleier	1,6	3,6	1,9	3,6	2,0	5,8	1,6	3,6
Master, farmasiutdanning	0,1	0,3	0,5	1,0	0,6	2,2	0,1	0,1
Bachelor, lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk, ikke allmennlærer	0,4	0,9	0,4	1,0	0,7	2,0	0,4	0,9
Master, helse-, sosial- og idrettsfag	0,9	2,4	2,0	2,9	0,5	1,1	0,8	2,4
Bachelor, førskolelærer-utdanning	1,0	4,2	0,7	3,1	0,7	2,4	1,0	4,3
Bachelor, sykepleieutdanning	1,5	7,9	2,3	7,7	1,0	5,5	1,5	8,0

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Allmennlærerutdanningen skiller seg ut ved at det er svært få med innvandrerbakgrunn som velger dette, både blant menn og kvinner. 4,3 prosent av kvinnene uten innvandrerbakgrunn mot 2 prosent av norskfødte kvinner med innvandrerforeldre og 1 prosent av innvandrerkvinner velger dette studiet. Blant menn velger 2,1 prosent av mennene uten innvandrerbakgrunn og henholdsvis 0,4 prosent (44 personer i 2013) og 0,9 prosent (29 personer i 2013) av innvandremenn og norskfødte menn med innvandrerforeldre allmennlærerutdanningen. Vi ser også at førskolelærerutdanningen er mye mindre vanlig blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre enn blant kvinner uten innvandrerbakgrunn.

Beskrivelsene over tyder dermed på at kvinner og menn med innvandrerbakgrunn i noen grad velger utradisjonelt sett i forhold til menn og kvinner uten innvandrerbakgrunn. Det er vanligere blant jenter med innvandrerbakgrunn å velge naturvitenskapelige fag og ingeniørfag, og det er det vanligere blant menn med innvandrerbakgrunn å velge helse og sosialfag i videregående og sykepleierutdanning i høyere utdanning. Lignende funn har også Reisel (2014) gjort i analyser av kjønnsdelte studievalg, og Schou (2009) i sin studie av høgskolestudenter. Dersom dette er en trend som holder seg etter hvert som kullene av unge innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre blir større kan disse utradisjonelle utdanningsvalgene på sikt bidra til å rokke ved kjønnsstypiske yrkesvalg og dermed også det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet.

3.6. Utdanningsnivå

En persons utdanningsnivå legger grunnlag for deltakelse i yrkeslivet og for hva slags jobb man er kvalifisert for. Utdanning er dermed av stor betydning for integrering og deltakelse i samfunnet. I tillegg vet vi at utdanning har stor betydning for levekår i et bredere perspektiv. Å være inkludert i samfunnet og føle tilhørighet er ofte knyttet til utdanning. Det samme er god helse og trygg inntekt. Forskjeller i foreldrenes utdanningsnivå og andre ressurser har vi allerede sett at påvirker karakternivå og fullføring av videre utdanning hos barna. Til slutt vet vi at utdanningsnivå er sterkt knyttet til likestillingsorienterte holdninger og praksiser (Hansen og Slagsvold 2012). Kvinners utdanningsnivå har også stor betydning for likestilling i familien og menns deltakelse (Egge-Hoveid 2008).

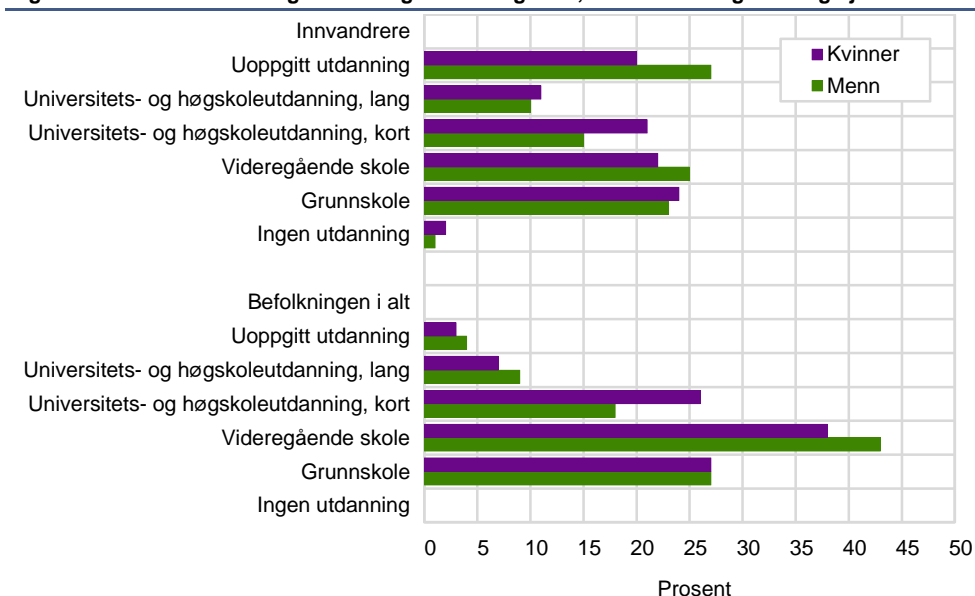
Vi skal ikke gå nærmere inn på sammenheng mellom utdanningsnivå og andre levekårsvariabler her, men vi beskriver forskjeller i utdanningsnivå hos ulike grupper kvinner og menn. Dette blir da et utgangspunkt for å forstå forskjeller i

sysselsetting og tilpasninger i arbeidslivet som beskrives i neste kapittel. Vi beskriver utdanningsnivå blant dem i aldersgruppa 25-49 år for å unngå for skjev alderssammensetning i de ulike gruppene. Befolkningen i alt er gjennomgående eldre enn innvandrere, og i de eldste aldersgruppene vil utdanningsnivået være lavere, da det å ta høy utdanning stadig har blitt vanligere.

Menn har oftest videregående som høyeste utdanning

Det er tydelige kjønnsforskjeller i innvandreres utdanningsnivå. Kvinner er i flertall både blant dem uten utdanning, blant dem med bare grunnskole – og blant dem med høyere utdanning. Menn er derimot i flertall blant dem med videregående skole som høyeste utdanning (figur 3.18).

Figur 3.18. Innvandrere og befolkningen 16 år og over, etter utdanningsnivå og kjønn. 2013.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Sammenligner vi innvandreres utdanning med befolkningen i alt, ser vi at innvandrere fordeler seg jevnere på de ulike utdanningsnivåene. Blant innvandrere er det en lavere andel med kun videregående, men en større andel har kun grunnskole eller ingen utdanning, samtidig som en høyere andel har høyere utdanning.

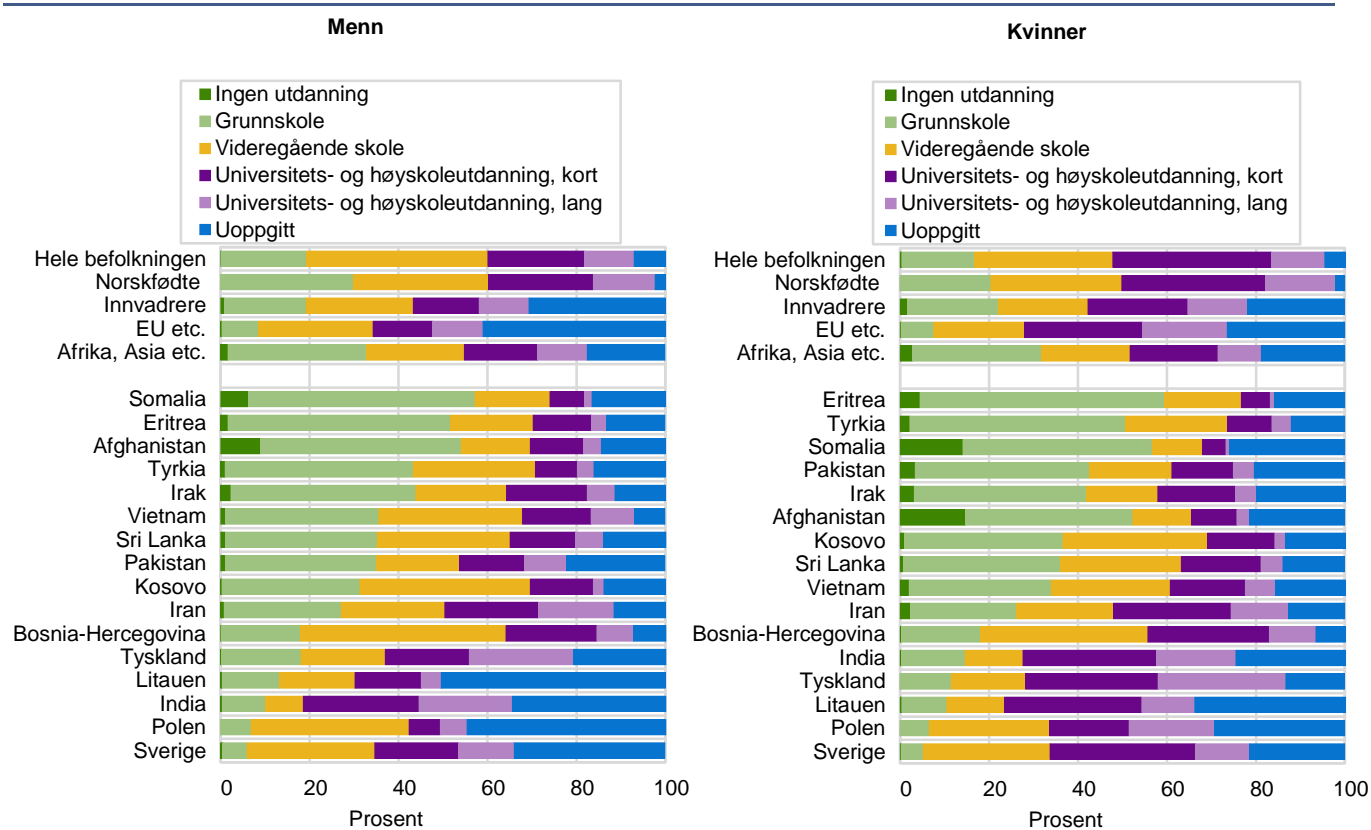
Mange kvinner fra Somalia og Afghanistan har ingen utdanning

Blant innvandrere varierer utdanningsnivået mye med landbakgrunn, og vi ser kjønnsforskjeller mellom innvandrere fra samme land (figur 3.19). Vi ser at andelen med ingen utdanning er vesentlig større for kvinner fra Somalia og Afghanistan sammenlignet med kvinner fra andre land, og sammenlignet med menn fra samme land³. Også blant kvinner fra Eritrea og Pakistan er det en større andel kvinner uten utdanning sammenlignet med menn. Menn fra disse landene har også en stor andel uten utdanning eller bare grunnskole, sammenlignet med andre menn.

Blant innvandrere fra disse landene er det også en svært liten andel som har høyere utdanning, spesielt fra Somalia og Afghanistan. Andelen med høyere utdanning er også lavere blant kvinner enn blant menn. Blant innvandrere fra Pakistan, Irak, Vietnam og Sri Lanka er det imidlertid en relativt stor andel med høyere utdanning, rundt 20 prosent, selv om det også er mange med kun grunnskole som høyeste utdanning fra disse landene. Blant innvandrere fra Sri Lanka har en høyere andel kvinner enn menn høyere utdanning. Omtrent hver fjerde kvinne fra Sri Lanka har utdanning på universitets- eller høyskolenivå.

³ Andelen uoppgitte varierer med landbakgrunn. Vi kan anta at det er en høyere andel med ingen utdanning eller kun grunnskole blant de uoppgitte, spesielt for innvandrere utenfor EU.

Figur 3.19. Befolkningens utdanningsnivå, etter kjønn, innvandringsbakgrunn, og for innvandrere fra utvalgte land. 25-49 år. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

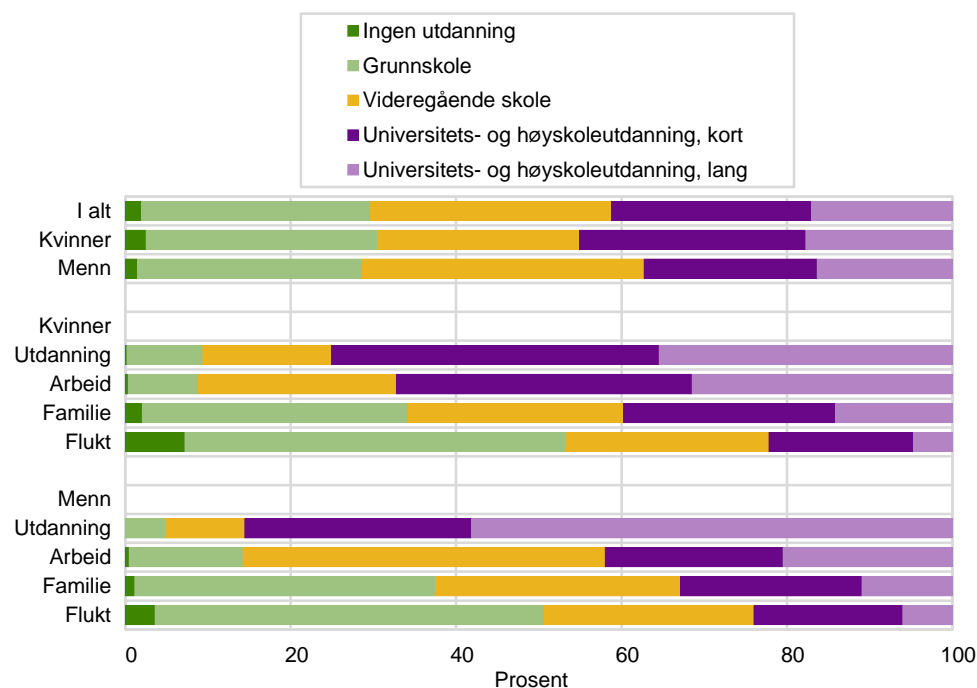
Blant innvandrere med bakgrunn fra EU og blant innvandrere fra India og Iran er andelen kvinner med høyere utdanning, høyere enn for menn. Det er også en høyere andel med høy utdanning blant menn fra India, Tyskland og Iran, enn menn i befolkningen som helhet.

Flyktninger og familieinnvandrere har lavest utdanning

Innvandrere kommer til Norge av mange ulike grunner. Mange kommer for å arbeide, mange er flyktninger, mange kommer også for å gjenforenes med familie eller stifte familie – og noen kommer for å studere. Samtidig er det store kjønnsforskjeller når det gjelder grunner for å innvandre. Arbeidsinnvandrere er i all hovedsak menn, mens familieinnvandrere i all hovedsak er kvinner (Sandnes og Østby 2015). Familieinnvandrere fra Afrika, Asia etc. er i stor grad kvinner som gjenforenes med en flyktning, mens familiegjenforente fra EU etc. i stor grad er gjenforente til arbeidsinnvandrere.

Det er en klar sammenheng mellom innvandringsgrunn og innvanderers utdanningsnivå (figur 3.20). Vi ser at blant flyktninger og familieinnvandrere har en mye større andel ingen eller liten utdanning sammenlignet med arbeids- og utdanningsinnvandrere. Vi ser også at det er flere kvinner enn menn uten utdanning blant flyktninger og familieinnvandrere.

Ser vi nærmere på dem med høyere utdanning ser vi at blant arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere er andelen med utdanning på universitets- eller høyskolenivå høyere blant kvinner enn blant menn. Blant arbeidsinnvandrede kvinner har 68 prosent universitets- eller høyskoleutdanning, mens dette bare gjelder 40 prosent av arbeidsinnvandrede menn. Blant familieinnvandrere har 40 prosent av kvinnene og 33 prosent av mennene høyere utdanning. Vi kan anta at de aller fleste av de høyt utdannede familieinnvandrede er familiegjenforente med en arbeidsinnvandrer fra EU, mens de lavt utdannede familieinnvandrede stort sett er familiegjenforente til en flyktning.

Figur 3.20 Innvandreres utdanningsnivå, etter kjønn og innvandringsgrunn. 25-49 år. 2013

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.7. Hovedfunn fra kapitlet

Vi skal trekke frem noen hovedfunn fra dette kapitlet som kan ha implikasjoner for de videre beskrivelsene og analysene av kvinner og menn med innvandrerbakgrunn i arbeidslivet.

Analysene viser at jenter klarer seg bedre enn guttene i skolen. De får bedre karakterer og fullfører videregående opplæring i større grad enn guttene. Vi skal imidlertid være klar over at det er større forskjellene mellom gutter og jenter uten innvandrerbakgrunn når det gjelder skolekarakterer og fullføring av videregående enn det er mellom gutter og jenter med innvandrerbakgrunn. Det er også flere kvinner enn menn blant studentene i høyere utdanning. Norskfødte jenter med innvandrerbakgrunn studerer i aller størst grad.

Foreldrenes utdanningsnivå har stor betydning for grunnskoleresultatene. Norskfødte gutter med innvandrerbakgrunn med foreldre med ingen utdanning eller grunnskoleutdanning får bedre karakterer og fullfører videregående i større grad enn gutter uten innvandrerbakgrunn med samme bakgrunn.

Landbakgrunn ser også ut til å ha selvstendig betydning for resultatene. Blant innvandrere får de med bakgrunn fra Tyskland, Filippinene og Afghanistan flere grunnskolepoeng enn snittet for innvandrere som helhet. Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det de med bakgrunn fra Vietnam, India, Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina som får de beste resultatene.

Alder ved innvandring har betydning for både grunnskolekarakterer og fullføring av videregående og det er ikke noe tydelig skille mellom de som innvandrer før og etter skolealder. Å innvandre i tidlig barnehagealder ser ut til å ha betydning, spesielt for jenter. Karakterer og fullføring av videregående opplæring faller jevnt med innvandringsalder og kjønnsforskjellene blir mindre jo høyere alder.

Norskfødte med innvandrerforeldre *velger studieretninger som gir studiekompetanse* oftere enn elever uten innvandrerbakgrunn, og gutter uten innvandrerbakgrunn med foreldre med lav utdanning og lav sysselsetting velger yrkesfag langt oftere enn norskfødte gutter med samme sosiale bakgrunn.

Både gutter og jenter med bakgrunn fra India, Sri Lanka, Vietnam, Iran og Pakistan, tar høyere utdanning i større grad enn unge uten innvandrerbakgrunn. Norskfødte med innvandrerforeldre er overrepresentert på farmasi, odontologi og medisin – dette gjelder for både gutter og jenter, men få norskfødte med innvandrerforeldre velger lærerutdanninger.

Det er vanligere for norskfødte kvinner med innvandrerforeldre enn andre kvinner å velge bachelor i naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. *Innvandremenn velger oftere sykepleierutdanningen* enn norskfødte menn med innvandrerbakgrunn og menn uten innvandrerbakgrunn.

Det er store forskjeller i innvandreres utdanningsnivå. Kvinnelige innvandrere er i flertall både blant dem uten utdanning og bare grunnskole, og blant dem med høyere utdanning. Blant familieinnvandrere, hvor kvinner utgjør omtrent 70 prosent, har flest utdanning på grunnskolenivå. Menn som har kommet på grunn av arbeid har i stor grad videregående som høyeste utdanning, mens blant kvinnelige arbeidsinnvandrere har flertallet høyere utdanning.

4. Arbeid

Yrkesaktivitet ses i mange tilfeller på som nøkkelen til både integrering og til likestilling. Ved å delta i arbeidslivet lærer man språk, og man får i dagliglivet kontakt med norske normer og verdier. Samtidig bidrar det å ha en jobb til å være økonomisk selvstendig.

Muligheten til å kombinere morsrollen med yrkeskarriere har vært det overordnede målet for en rekke politiske vedtak de siste tiårene og den nordiske velferdsmodellen kjennetegnes både av fokuset på full sysselsetting og av likestilling mellom kjønnene. Men hvorvidt de familiepolitiske vedtakene faktisk treffer kvinners familie- og karrierevalg er et annet spørsmål. Dette dilemmaet er spesielt knyttet til en stadig mer heterogen befolkning grunnet innvandring, da kjønnsforskjellene i arbeidsmarkedsdeltakelse er mye større blant innvandrere enn blant majoriteten (Lund 2014).

Vi vet at det er store forskjeller mellom innvandrergrupper og befolkningen ellers når det gjelder yrkesdeltakelse og vi vet også at yrkesdeltakelsen er spesielt lav for kvinner med innvandrerbakgrunn fra noen land. Innvandrernes barn kan sies å stå med én fot i hver kultur. De velger i mye større grad enn sine mødre å ta høyere utdanning og delta i arbeidslivet, som vi så i kapittel 3, men samtidig ser det ut til at de til dels prioriterer annerledes rundt familieetablering og arbeid enn kvinner uten innvandrerbakgrunn (Lund 2014).

Innvandrernes barn gjør det bra på skolen, og velger høyere utdanning oftere enn unge uten innvandrerbakgrunn. De velger også oftere prestisjeutdanninger, med gode muligheter til å få jobb. Vi så også at det er tegn til at gutter og jenter med innvandrerbakgrunn oftere tar utradisjonelle utdanningsvalg enn gutter og jenter ellers. Hvilken betydning har dette for deres vei inn i arbeidslivet? Får innvandrere uttelling for utdanningen sin? Hva skjer etter at de høyt utdannede kvinnene får barn – kommer de tilbake i arbeid i samme grad som kvinner uten innvandrerbakgrunn?

4.1. Jobb er viktig for likestilling og integrering

Vi skal nå se nærmere på likheter og forskjeller mellom innvandrere og deres norskfødte barn i arbeidslivet, men også sammenligne situasjonen for menn og kvinner med innvandrerbakgrunn med menn og kvinner uten innvandrerbakgrunn. Vi skal se hvordan integreringen i arbeidslivet varierer etter landbakgrunn, botid, i tillegg til etter kjønn, alder og forskjeller mellom generasjoner.

Kapitlet er delt inn i to: I første del gir vi et overblikk over arbeidslivet for dem i alderen 20-66 år, etter ulike kjennetegn. I del to ser vi nærmere på hva som skjer med innvandrerkvinner og norskfødte kvinner med innvandrerforeldre med ulik utdanning når de får barn.

En viktig del av det norske likestillingsprosjektet har vært å legge forholdene til rette for kvinners yrkesaktivitet (Kavli og Nadim 2009). Utover 1980- og 1990-tallet ble den lønnede svangerskapspermisjonen gradvis utvidet og mulighetene for å ta ulønnet omsorgspermisjon bedret. Parallelt skjedde det en kraftig vekst i antall barnehageplasser, og det ble innført ordninger som fedrekvote for å øke menns uttak av permisjon og tid med barn, vi fikk tidskonto for å legge til rette for et mer fleksibelt uttak av permisjonstiden og det kom kontantstøtte.

Fra et likestillings- og integreringsperspektiv har kontantstøtten vært omdiskutert. Mange har hevdet at kontantstøtten er et hinder for likestilling og integrering av innvandrere, ved at den bidrar til å holde kvinner – og spesielt innvandrerkvinner – borte fra arbeidslivet. Når mødrene mottar kontantstøtte og i de aller fleste tilfeller er hjemmeværende med omsorg for barnet, fungerer kontantstøtten også som en barriere for barns deltakelse i barnehage, og dermed for innvandrerbarns integrering og språkutvikling (Egge-Hoveid 2014). Generelt har både økt fleksibilitet og større likedeling mellom menn og kvinner vært sentrale mål i familiepolitiske reformer (Kitterød 2002).

4.2. Flest sysselsatte menn

På tross av en markert vekst i kvinners yrkesdeltakelse i Norge fra 1970-tallet og til i dag, er det fortsatt flere sysselsatte menn enn kvinner. Sysselsatte er personer i alderen 15-74 år som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuka. For kvinner og menn som har innvandret til Norge fra land der synet på yrkesaktivitet er vesentlig annerledes, kan møtet med denne siden av det norske samfunnet være utfordrende (Kavli og Nadim 2009).

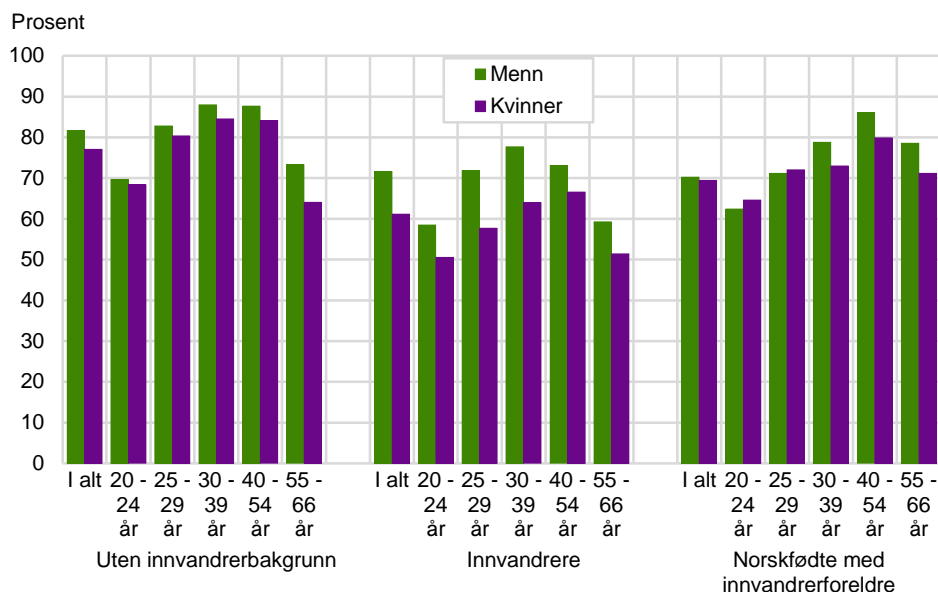
Vi ser av tallene at innvandrerne i Norge i mindre grad er i arbeid sammenlignet med befolkningen i alt, og det varierer etter landbakgrunn. Selv om antall sysselsatte innvandrere økte mye siste år, gikk sysselsettingsprosenten for innvandrere i alt opp med bare 0,3 prosentpoeng, fra 62,8 prosent i 2012 til 63,1 prosent i 2013 (for aldersgruppa 15-74 år). Dette skyldes at antall bosatte innvandrere økte nesten like mye som antall sysselsatte innvandrere i løpet av 2013. I hele befolkningen i samme aldersgruppe - altså 15-74 år - lå andelen sysselsatte på 68,6 prosent. Her var det en svak nedgang på 0,1 prosentpoeng fra året før, noe som blant annet må ses på bakgrunn av den økte andelen over 67 år i befolkningen (SSB 2014c).

I 2013 var henholdsvis 80 prosent av alle menn og 75 prosent av alle kvinner sysselsatte i alderen 20-66 år. Forskjellen i sysselsetting mellom menn og kvinner som har innvandret er imidlertid større enn blant befolkningen i alt. I 2013 var 72 prosent av innvandrer mennene og 61 prosent av innvandrerkvinnene i arbeid.

Innvandrerkvinnene skiller seg ut med lav sysselsettingsandel sammenlignet med de andre gruppene vi ser på, med mer enn 10 prosentpoeng lavere andel enn blant kvinner uten innvandrerbakgrunn og norskfødte kvinner med innvandrerbakgrunn. Sysselsettingsandelen for innvandrerkvinner varierer noe etter alder - lavest andel finner vi blant de yngste - i alderen 20-24 år (figur 4.1). Høyest andel finner vi blant dem i alderen 40-54 år. Det vil si det samme mønsteret som for kvinner uten innvandrerforeldre og for norskfødte kvinner med innvandrerforeldre.

Sysselsettingsandelen er høyere blant menn enn kvinner for alle aldersgrupper uansett innvandrerbakgrunn. Unntaket her er blant de norskfødte i alderen 20-24 år og 25-29 år, der det er noe høyere sysselsettingsandel blant kvinner enn blant menn.

Figur 4.1. Sysselsatte etter innvandringsbakgrunn, alder og kjønn. 4. kvartal. 2013. Prosent

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er videre, som vi vet, store forskjeller i sysselsettingsandel etter hvilken landbakgrunn innvandrere har. Innvandrerkvinner og norskfødte kvinner med innvanderforeldre fra EU etc. har mye høyere sysselsettingsandel sammenlignet med dem fra bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Høyest sysselsettingsandel ser vi for kvinner og menn som har innvandret fra Norden og lavest blant dem fra Afrika. Dette gjelder i samme grad også mennene og er en trend som har holdt seg så å si stabil i et lengre tidsperspektiv. Mye av forklaringen ligger i grunnen til at de kom til Norge. Det er høyere sysselsettingsandel blant innvandrere fra land der det kommer flest arbeidsinnvandrere, enn blant flyktingeland.

Innvandringen til Norge på 2000-tallet

Ser vi nærmere på innvandring til Norge på 2000-tallet, kom omtrent en av ti av de ikke-nordiske innvandrerne som arbeidsinnvandrere før 2004. Flukt og familieinnvandring var de vanligste grunnene for å komme til Norge. Dette betydde ikke at innvandrere ikke var i arbeid – 180 000 innvandrere var sysselsatt i Norge høsten 2006. Dette utgjorde 8 prosent av samlet sysselsetting, men av disse var det kanskje ikke stort flere enn 10 000 som var arbeidsinnvandrere. Innvandrerne kom gjennom andre «dører» enn Utlendingsdirektoratets arbeidsinnvandringstillatelser, men de entret altså arbeidsmarkedet etter hvert (Østby og Henriksen 2013).

Så ble noen land ikke langt fra Norge medlemmer i EØS, samtidig som økonomien i Norge blomstret. EØS-utvidelsen i 2004 åpnet for at polakker, litauere, latviere, kort sagt innbyggere i nye EØS-land, og flest menn, hadde nærmest fri tilgang til det norske arbeidsmarkedet. Og det norske arbeidsmarkedet ville ha dem, over hele landet. Arbeidsinnvandringen økte voldsomt. Etter 2006 har halvparten av ikke-nordiske innvandrere kommet for å jobbe. Antallet var over 20 000 hvert år unntatt 2006 og 2009. To av tre kom fra de nye EØS-landene. Også familieinnvandringen økte, og dette var stort sett familiene til arbeidsinnvandrere som hadde kommet i forveien.

I 2006 var nær 10 000 norskfødte med innvanderforeldre over 20 år, i 2013 er de over dobbelt så mange. I 2006 hadde en tredel av de 10 000 som var over 20 år, foreldre fra Pakistan. Det var kun dem med foreldre fra Pakistan, og Danmark som utgjorde flere enn 800. I 2013 kan vi legge til norskfødte med foreldre fra Vietnam, Tyrkia, India og Marokko. Fortsatt er det få med foreldre fra nyere flyktingeland som Somalia og Irak som har blitt voksne, de fleste med slik bakgrunn er i eller under skolealder (Østby og Henriksen 2013).

4.3. Stor vekst i befolkningen og i sysselsatte

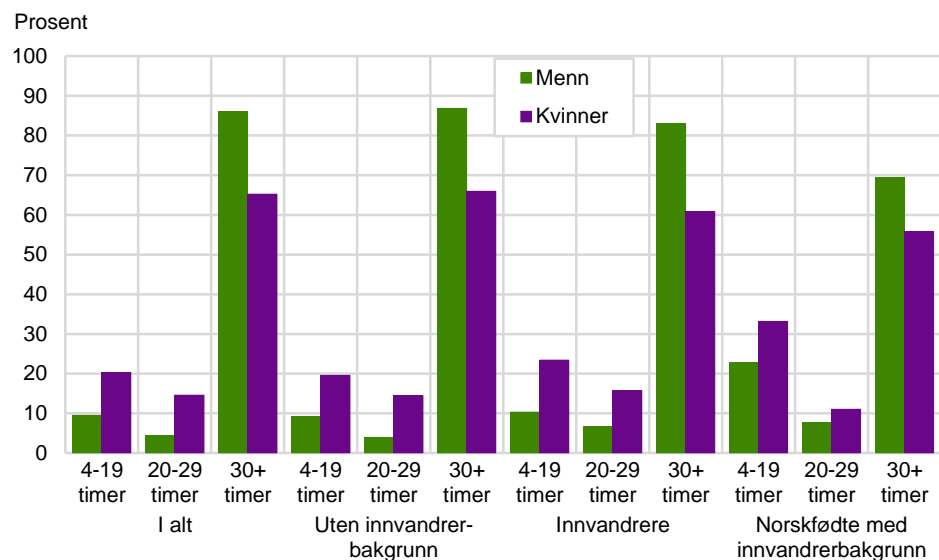
Både innvandrere fra EU etc. på den ene side og, Afrika, Asia etc. på den annen side har hatt stor tallmessig vekst i både befolkningen og de sysselsatte blant dem. Prosentandelen sysselsatte i hver av gruppene er derimot ikke særlig endret. I 2002 var forskjellen i andelen sysselsatte mellom dem 17 prosentpoeng i favør av innvandrere fra EU etc. (68 mot 51 prosent). Ti år senere har denne differansen faktisk økt noe, til nesten 19 prosentpoeng (73 mot 54 prosent).

Fortsatt er bare litt over halvparten av innvandrerne fra Afrika, Asia etc. sysselsatt. Et stort flertall blant innvandrere fra EU etc. er arbeidsinnvandrere som kommer til Norge for å jobbe. Flertallet av innvandrerne fra de øvrige regionene er flyktninger med familiegjenforente, det vil si at det er et beskyttelsesbehov som har brakt dem til Norge. For disse gruppene er tersklene for å komme inn på arbeidsmarkedet høyere (Olsen 2013).

Utfordringene dreier seg blant annet om tilegnelse av norsk språk og kultur samt å oppnå en utdanning/yrkeskompetanse som er relevant for norsk arbeidsliv. Dette er målsettinger som mange av de offentlige integreringstiltakene sikter mot (Olsen 2013).

Vi så i kapittelet om utdanning at det blant flyktninger og familieinnvandrere er en mye større andel med ingen eller liten utdanning sammenlignet med innvandrere som kommer for å arbeide eller ta utdanning. Samtidig er det flere kvinner enn menn uten utdanning blant flyktninger og familieinnvandrere. Dette har stor betydning for forskjellene i sysselsetting blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. og de som har innvandret fra EU etc. og det har også betydning for forskjellene vi finner mellom kvinner og menn.

Figur 4.2. Sysselsatte 20-66 år etter innvandringsbakgrunn, arbeidstid og kjønn. 4. kvartal 2013

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

4.4. Heltid eller deltid?

Menn og kvinners rolle i familien er gjerne knyttet til familiefase (Kavli og Nadim 2009). Å stifte familie og få barn påvirker både menn og kvinners yrkesaktivitet, men med motsatt fortegn. Småbarnsfasen faller gjerne sammen med den fasen man skal etablere seg i egen bolig og hvor behovet for ekstra inntekt ofte vil vokse.

Mens menn som etablerer familie jobber mer, jobber kvinner i samme situasjon mindre. Dette gjelder som hovedregel både blant innvandrere og blant den øvrige befolkningen. Sammenhengen mellom familiefaser og kvinners yrkesaktivitet er imidlertid større i noen landgrupper enn i andre.

Tall fra Statistisk sentralbyrås Arbeidskraftundersøkelse viser at antall heltidsansatte har økt fra 2013 til 2014, og den sterkeste økningen i heltidssysselsatte (de som jobber 30 timer og mer i uka) kom blant kvinner. I samme periode gikk antallet deltidssysselsatte ned med snau 32 000, og mesteparten av denne nedgangen kom også blant kvinner (SSB 2014d). Antall heltidssysselsatte menn økte med 27 000 fra 2. kvartal 2013 til 2. kvartal 2014, mens det ble 9 000 færre deltidssysselsatte menn.

Mye av nedgangen i antall deltidssysselsatte kom blant ungdom under utdanning. Dette gjaldt både menn og kvinner. I 2. kvartal 2014 var det fortsatt mange flere menn enn kvinner som var sysselsatt på heltid, henholdsvis 86 og 61 prosent (SSB 2014d), så deltidarbeid har vært og er fortsatt langt mer vanlig blant kvinner enn menn. Det er i Norge vanligere med lang deltid enn kort deltid. Her skiller Norge seg fra andre land hvor kort deltid er mer utbredt (Reisel 2014). Vi ser samme mønster i forhold til arbeidstid uansett om man har innvandret til landet eller ei (figur 4.2).

Ser vi nærmere på forskjeller etter hvor innvandrerne kommer fra er det særlig EU-land i Øst Europa som peker seg ut med størst kjønnsforskjell når det gjelder arbeidstid, mens det er høyest deltidsandel blant innvandrerkvinner fra Asia og fra Afrika, men her er andelen blant menn på deltid også høy.

Tabell 4.1 Befolkningen 20-66 år etter innvandringsbakgrunn, kjønn og sysselsettingsstatus^{1,2}, 4. kvartal 2013. Absolutte tall og prosent

	Antall	Prosent	Utenfor arbeidsstyrken	Lønns-takere	Selvstendig næringsdrivende	Helt ledige
Hele befolkningen						
I alt	3 151 896	100,0	21,1	73,1	4,1	1,6
Menn	1 613 087	100,0	18,3	74,2	5,6	1,8
Kvinner	1 538 809	100,0	24,0	72,0	2,6	1,5
Uten innvandrerbakgrunn						
I alt	2 604 571	100,0	19,4	75,1	4,3	1,2
Menn	1 323 037	100,0	17,0	75,7	6,0	1,3
Kvinner	1 281 534	100,0	21,9	74,5	2,6	1,0
Innvandrere						
I alt	523 788	100,0	29,3	63,5	3,3	3,9
Menn	277 900	100,0	24,2	67,5	4,2	4,1
Kvinner	245 888	100,0	35,0	58,9	2,3	3,8
Norskfødte med innvandrerforeldre						
I alt	23 537	100,0	27,0	67,2	2,7	3,1
Menn	12 150	100,0	26,2	66,8	3,5	3,4
Kvinner	11 387	100,0	27,8	67,7	1,8	2,7

¹ Sysselsatte er summen av lønnsstakere og selvstendig næringsdrivende.

² Personer utenfor arbeidsstyrken er de som ikke er registrert med lønnet arbeid, er selvstendige eller registrert arbeidsledige.

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

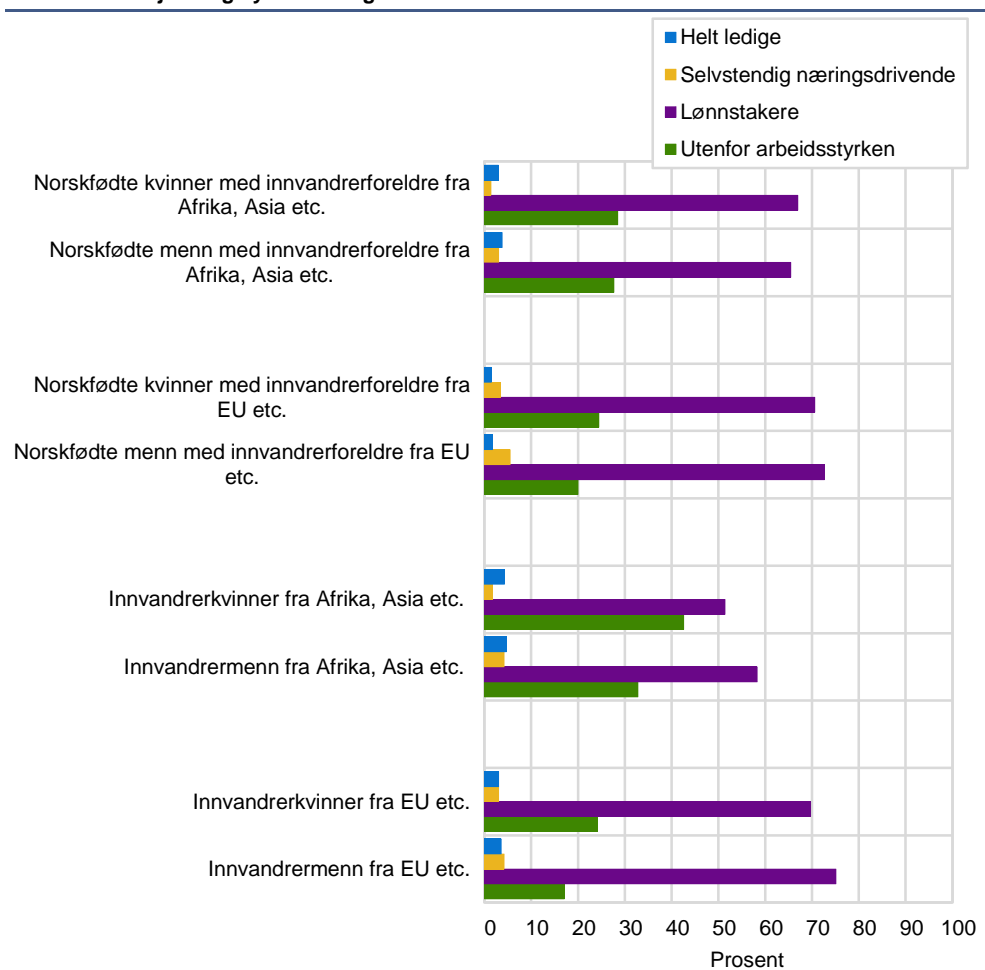
Flere grunner til ikke å være i arbeid

Det er mange grunner til at folk ikke er i arbeid. For noen er det frivillig, de ønsker å være hjemme med barn. Andre ønsker arbeid men har ikke fått innpass på arbeidsmarkedet (Kavli og Nadim 2009). Ser vi først på alle under ett, i alderen 20-66 år, befant om lag en av fem seg utenfor arbeidsstyrken i 2013. Noen flere kvinner (24 prosent) enn menn (18 prosent). Videre er det særlig innvandrerkvinnene som skiller seg ut med en andel på 35 prosent utenfor arbeidsstyrken, blant dem i alderen 20-66 år (tabell 4.1 og figur 4.3). Dette gjelder 24 prosent blant innvandrer menn, det samme som blant kvinner uten innvandrerbakgrunn.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 20-66 år befinner 27 prosent seg utenfor arbeidsstyrken i 2013. Vi finner, i motsetning til blant innvandrere, så og si ingen kjønnsforskjell, det gjelder 26 prosent av mennene og 28 prosent av kvinnene.

Figur 4.3 viser forskjellig sysselsettingsstatus, blant annet dem som er utenfor arbeidsstyrken etter landbakgrunn. Det er en lavere andel blant innvandrer menn fra EU etc. som er utenfor arbeidsstyrken sammenlignet med norskfødte menn med innvandrerbakgrunn fra EU etc., blant kvinnene er andelen likt. Vi ser videre at innvandrerkvinner fra Afrika, Asia etc. har høyest andel utenfor arbeidsstyrken av gruppene vi ser på. Blant de norskfødte med bakgrunn fra EU etc. er det ingen kjønnsforskjeller.

Figur 4.3. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 20-66 år. Etter landbakgrunn, kjønn og sysselsettingsstatus^{1,2}. 4. kvartal 2013

¹ Sysselsatte er summen av lønnstakere og selvstendig næringsdrivende.

² Personer utenfor arbeidsstyrken er de som ikke er registrert med lønnet arbeid, er selvstendige eller registrert arbeidsledige.

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Lav arbeidsledighet i befolkningen gir lav ledighet blant innvandrerne

Arbeidsledigheten i Norge er gjennomgående lav, om vi sammenlikner med land i Europa (Eurostat 2013). Den er i europeisk sammenheng lav også for innvandrerne (OECD 2009), selv om arbeidsledigheten for innvandrere fra Afrika, Asia etc. er mye høyere enn for andre grupper (tabell 4.1 og figur 4.3).

Ledigheten for befolkningen under ett er om lag 1,6 prosent, for innvandrerne er den rundt 4 prosent for dem i aldersgruppa 20-66 år, henholdsvis 4,1 prosent blant menn og 3,8 prosent blant kvinnene når befolkningen 20-66 år brukes som nevner. Blant norskfødte med innvandrerforeldre er andelen noe mindre sammenlignet med innvandrere, rundt 3 prosent. Noe høyere blant menn (3,4 prosent) enn blant kvinner (2,7 prosent).

Siden vi de siste årene har fått stor arbeidsinnvandring fra EU etc., knytter det seg stor interesse til hvordan deres arbeidsledighet kommer til å utvikle seg. Mange kommer med en arbeidskontrakt i hånden, og ledigheten er dermed lav, i hvert fall den første tiden (Østby 2014).

4.5. Botid – viktig for å forstå innvandrernes yrkesdeltakelse

Den tiden man har oppholdt seg her i landet er betydningsfull for mulighetene innvandrerne har på arbeidsmarkedet, og botiden i Norge står sentralt med henhold til sysselsetting og integrering generelt (Olsen 2014). Sett under ett favner innvandrergруппa alle, fra de nyankomne til dem med mange år bak seg her i landet. Med andre ord snakker vi om en gruppe som er svært sammensatt med henhold til de muligheter de har hatt til å tilegne seg språk, kultur og relevant yrkeskompetanse.

Sysselsettingsgraden stiger generelt med økende botid, men vi ser forskjeller for kvinner og menn og i ulike landgrupper. Størst differanse mellom kjønnene finner vi blant innvandrerne med botid under 4 år, 20 prosentpoeng i menns favør. For menn ser det ut til at andelen sysselsatte er høyest blant dem med rundt 4-10 års botid, mens den synker når vi ser på dem med lang botid (tabell 4.2).

For innvandrerkvinner er sysselsettingsgraden jevnt stigende med botid frem til 10 år, men som for menn synker den da noe. Fordi andelen arbeidstagere blant menn synker mer enn blant kvinnene, ser vi at kjønnsforskjellene stort sett blir mindre med økende botid.

Blant dem med lang botid vil det være flere eldre, alderspensjonister og uførepensjonister (Kavli og Nadim 2009).

Tabell 4.2. Sysselsatte innvandrere 20-66 år etter botid, landgruppe og kjønn. 4. kvartal 2013. Absolutte tall og prosent

Botid	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Differanse
Hele befolkningen					
I alt	199 393	150 410	71,7	61,2	10,5
Under 4 år	68 268	37 693	69,8	49,8	20,0
4 inntil 7 år	41 008	26 198	78,3	66,6	11,7
7 inntil 10 år	19 077	16 805	77,2	68,6	8,6
10 inntil 15 år	22 292	23 147	69,6	65,7	3,9
15 år og mer	48 748	46 567	68,6	65,4	3,2
EU etc.					
I alt	120 957	73 438	79,3	72,7	6,6
Under 4 år	53 814	26 444	76,9	64,9	12,0
4 inntil 7 år	30 109	14 966	81,3	76,9	4,4
7 inntil 10 år	11 927	6 388	83,9	81,8	2,1
10 inntil 15 år	7 652	7 255	83,3	80,7	2,6
15 år og mer	17 455	18 385	79,0	76,6	2,4
Afrika, Asia etc.					
I alt	78 436	76 972	62,6	53,1	9,5
Under 4 år	14 454	11 249	52,0	32,2	19,8
4 inntil 7 år	10 899	11 232	71,1	56,6	14,5
7 inntil 10 år	7 150	10 417	68,2	62,5	5,7
10 inntil 15 år	14 640	15 892	64,1	60,6	3,5
15 år og mer	31 293	28 182	63,9	59,7	4,2

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

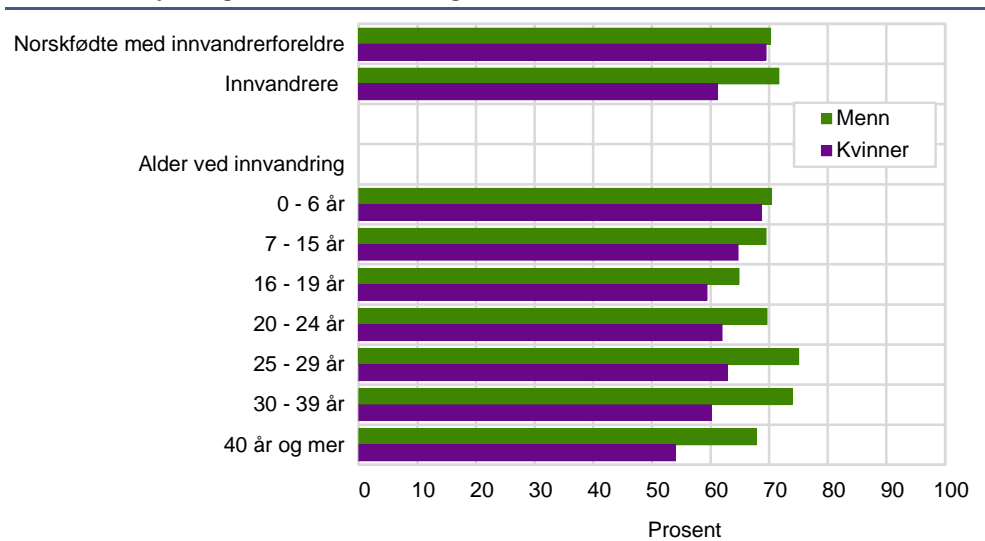
4.6. Betydningen av alder ved innvandring

Norskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere som har kommet til Norge før fylte seks år behandles oftest som to ulike grupper, selv om vi kan tenke oss at det er flere likhetstrekk enn forskjeller mellom gruppene (Henriksen 2009). I likhet med norskfødte med innvandrerforeldre, har innvandrerne som kom tidlig til Norge gått på norsk skole, de har sine foreldre her og de vil skille seg tydelig fra innvandrere som har innvandret i senere alder på sentrale levekårsområder, og vil følgelig ha mye av den samme bakgrunnen som norskfødte med innvandrerforeldre.

Vi så i kapittel 3 om utdanning at alder ved innvandring har relativt stor betydning for skoleresultater. Der ble alder ved innvandring brukt som en kontinuerlig variabel for å avdekke om det er et reelt skille mellom prestasjoner til dem som innvandret før skolealder sammenlignet med dem som innvandret etter. Vi så da at prestasjonene faller gradvis i takt med økende alder ved innvandring både blant gutter og jenter. Jentenes prestasjoner ligger jevnt over guttenes, men kjønnsgapet blir mindre jo høyere alder elevene har da de innvandrer.

Læring og integrering i årene før skolestart, i form av samvær og lek, enten i barnehager eller gjennom et sosialt nettverk av naboer og venner betyr mye. Men også de som har innvandret litt senere i barndommen eller tidlig i tenårene og tilbrakt flere år i Norge, har en større del av livsløpet her i landet enn dem som ankom i voksen alder på samme tidspunkt. Dette gjelder ikke minst den fasen av livet der man lettere tilegner seg språk og kunnskaper generelt. I det følgende skal vi derfor se på sysselsettingsandel etter alder ved innvandring.

Figur 4.4. Sysselsatte innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 20-66 år. Etter kjønn og alder ved innvandring. 4. kvartal 2013

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrerne som er i alderen 20-66 år og som kom til Norge før fylte seks år har høyest sysselsetting og her finner vi minst kjønnsforskjell, henholdsvis 69 prosent av kvinnene og rundt 70 prosent av mennene er sysselsatte i 2013 (figur 4.4). Dette er en kvinneandel som ligger nærmere opptil norskfødte kvinner med innvandrerforeldre (70 prosent) i samme alder enn blant innvandrerkvinner (61 prosent). Blant kvinner uten innvandrerbakgrunn er andelen 77 prosent.

Andre analyser viser også tydelig at innvandring tidlig i barndommen har en positiv effekt på aktivitetsnivået (sysselsatte eller under utdanning), i og med at de som innvandret i alderen 0-6 år ligger nærmest opptil nivået til norskfødte med innvandrerforeldre. Dette gjelder alle aldersgrupper, og i særlig grad dem over 24 år som har bodd lengst i Norge (Olsen 2015).

Høy sysselsetting ser vi også blant innvandrerne som var i alderen 25-29 år og 30-39 år da de kom til Norge, men her er kjønnsforskjellene større. Grunnen til dette er at det i disse tallene er mange arbeidsinnvandrere, og da særlig fra EU etc. og fleste av dem er menn (vedleggstabell A.1).

Blant innvandrerne som kom før de fylte seks år ser vi en tilnærmet lik sysselsettingsandel som for de norskfødte med innvandrerforeldre i 2013 (figur 4.4). Blant innvandrerne som kom i alderen 7-15 år ser vi at andelen sysselsatte kvinner er mye lavere og kjønnsforskjellene blir bare større og større jo eldre de er når de innvandret til Norge.

Blant innvandrerne fra Afrika, Asia etc. er andelen sysselsatte også høyest blant dem som innvandret til Norge før de fylte seks år, og her finner vi så å si ingen kjønnsforskjell (69 prosent blant menn og 68 prosent blant kvinnene). Kjønnsforskjellene blir større ettersom innvandrerne er eldre når de kommer til Norge. Størst forskjell ser vi blant dem fra Afrika, Asia etc. som kom i alderen 25-29 år med 12 prosentpoeng kjønnsforskjell (vedleggstabell A.1). Dette kan delvis ha sammenheng med sivilstand og familiesituasjon (Henriksen 2009).

Mange av de eldste i gruppa har kommet til Norge gjennom familieinnvandring – enten for å etablere familie eller for å gjenforenes med en partner som allerede har innvandret, og dette gjelder særlig kvinnene. Mange har kort botid og det er vanlig å få barn kort tid etter at de har kommet til Norge (Lappegård 2000).

4.7. Uttelling for utdanningen?

Vi har vist i kapittel 3 om utdanning at innvandrernes barn strømmer til universiteter og høyskoler, men får de jobb etterpå? Forskning har vist at de med innvandrerbakgrunn som har høyere utdanning likevel ikke får like karrieremuligheter. De er mer utsatt for arbeidsledighet, de har oftere jobber som de er utdanningsmessig overkvalifisert for og de får lavere lønn (Drange 2013).

Andre studier har vist at kvinner med innvandrerforeldre i mindre grad er i arbeid enn menn. Dette skyldes blant annet at de i større grad forsvinner ut av arbeidslivet når de får barn (Olsen 2013). Kvinner - og menn med innvandrerbakgrunn har med andre ord et mer tradisjonelt kjønnsrollemønster enn resten av befolkningen (Kavli og Nadim 2009).

Datagrunnlaget

Vi ser her på kvinner som har født barn i 2011, etter innvandrerbakgrunn. Det er kun dem med avsluttet utdanning (det vil si ikke under utdanning på referansetidspunktet) som er med. Filen er videre koblet til 2013 tall for å se om de som fødte i 2011, og som enten var sysselsatt eller ikke da, er sysselsatt i 2013. På den måten kan vi si noe om i hvilken grad tidligere sysselsatte går tilbake til jobb. Vi ser på alle som var registrert bosatt i 2013.

Studiene til Dribe og Lund 2008, og Fabbri 2008, viser at ektefellens fødeland virker avgjørende inn på den andre ektefellens deltakelse i arbeidsmarkedet. Innvandrere som gifter seg med en uten innvandrerbakgrunn, har større sannsynlighet for å være sysselsatt og har høyere inntekt sammenliknet med innvandrere som er gift med en med innvandrerbakgrunn. Ifølge forfatterne kan den positive effekten av å være gift med en fra majoriteten skyldes overføring av humankapital og sosiale nettverk kan han eller hun som har innvandret dra nytte av i arbeidsmarkedet.

Betydningen av ektefellens landbakgrunn på kvinners sysselsetting er også studert i Norge. Mens Nadim og Tveit (2009) har sett på erfaringer og behov disse kvinnene har med hensyn til integrasjon, viser Tronstad (2010) at familieinnvandrede kvinner som gifter seg med en norskfødt ektefelle, har betydelig høyere sysselsetting sammenliknet med familieinnvandrede kvinner som gifter seg med en innvandrer mann.

Kunnskap om hvorfor noen grupper av kvinner som er født og oppvokst i Norge, og som har tatt utdanningen sin her, men i mindre grad benytter denne, er viktig av flere grunner. Først og fremst er det av vital økonomisk betydning både for samfunnet og den enkelte at befolkningen realiserer sitt potensial i arbeidsmarkedet. Når en betydelig gruppe ikke tar i bruk ervervede ferdigheter, går samfunnets samlede produksjon ned og verdifull kompetanse tapes.

For den enkelte er det også økonomisk lite gunstig å stå utenfor arbeidslivet, dels fordi inntekt gir økonomisk frihet, og derigjennom selvstendighet, dels fordi deltakelse i arbeidslivet er nært forbundet med identitet og selvfølelse. I denne sammenheng er det sistnevnte gitt politisk tyngde ved at arbeidslivet anses for å være den sentrale arenaen for integrasjon av personer med innvandrerbakgrunn (Brekke og Rogstad 2011).

4.8. Tilbake i jobb?

I det følgende skal vi ta for oss sysselsatte kvinner, delt etter om de er innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre eller er uten innvandrerbakgrunn, som fødte barn for første gang i 2011 og se nærmere på om de er i arbeid to år etter. Tidspunkt for sysselsetting er da 4. kvartal 2013. Hvilke forskjeller ser vi her på tvers av de tre befolkningsgruppene?

Utgangspunktet vårt vil være førstegangsfødende kvinner som er registrert sysselsatt i november (uke 45) det året de føder barn. I realiteten vil de fleste av disse kvinnene ha en igangværende fødselspermisjon, noe som gir en formell status som fortsatt sysselsatt i SSBs registre inntil permisjonen utløper etter ca. ett år. Vi ser også på forskjeller etter om de var sysselsatte i 2011 eller ikke.

Det må ellers understrekes at vi her kun vektlegger å få fram tidspunktet for *tilbakekomsten* til arbeid etter første fødsel, og ikke hvor lenge man så blir værende i dette arbeidsforholdet.

Det er i dataene våre rundt 12 100 innvandrerkvinner som fødte barn i 2011 og som var bosatt per 4. kvartal 2013. Det er disse som er utgangspunktet for våre analyser. De er fordelt på 4 300 kvinner fra EU etc. og i underkant av 7 900 kvinner fra Afrika, Asia etc.

Det er få norskfødte med innvandrerforeldre i materialet, 500 personer i alt. Dette skyldes blant annet lav gjennomsnittsalder i denne befolkningsgruppa og at ikke så mange har født barn ennå. Sammensetningen i denne befolkningsgruppa har betydning for det mønsteret som avtegner seg, og vi vet at det er flest med pakistansk bakgrunn. Den nest største gruppa er dem med tyrkisk bakgrunn (Olsen 2010).

Tabell 4.3. Andel sysselsatte kvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter innvandringsbakgrunn og landgruppe. Og etter yrkesstatus i 2011

	I alt	Andel sysselsatte i 2013 og i 2011	Andel sysselsatte i 2013 men ikke i 2011
I alt	77,8	89,6	41,4
Kvinner i den øvrige befolkning	84,5	91,4	52,1
Innvandrerkvinner i alt	54,7	79,8	27,5
Innvandrerkvinner fra EU etc.	70,9	84,1	41,9
Innvandrerkvinner fra Afrika, Asia etc.	45,8	76,0	23,3
Norskfødte kvinner med innvandrerforeldre i alt	67,7	82,3	34,6
Norskfødte kvinner med innvandrerforeldre fra EU etc.	80,9	94,2	37,5
Norskfødte kvinner med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc.	65,6	80,3	34,3

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er kvinner uten innvandringsbakgrunn som i størst grad er tilbake i jobb to år etter fødselen (85 prosent). Av innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 var rundt 55 prosent sysselsatt 4. kvartal 2013. Dette gjaldt 71 prosent av innvandrerkvinnene fra EU etc. og bare 46 prosent av innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc. (tabell 4.3).

Generelt sett finner vi små forskjeller i sysselsettingsprosent for 2013 for dem som var sysselsatte i 2011, mens det er store forskjeller for dem som *ikke* var sysselsatte i 2011. Blant innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 og som da var sysselsatt,

var 80 prosent i arbeid i 2013, dette gjaldt bare 28 prosent blant dem som fødte barn i 2011 men som ikke hadde arbeid i 2011. Vi ser store forskjeller etter landbakgrunn, og særlig for kvinnene fra Afrika, Asia etc. (tabell 4.4).

Blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre ser vi den samme trenden som blant innvandrerkvinnene selv om tallene er små. Fordelt på landgruppe finner vi 440 norskfødte med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc. og i underkant av 70 personer fra EU etc. (tabell 4.3). Av alle norskfødte kvinner med innvandrerforeldre som fødte barn i 2011 og som var sysselsatt i 2011, var 82 prosent også sysselsatt i 2013, blant dem som ikke var sysselsatte i 2011 var andelen 34 prosent.

Tabell 4.4. Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter verdensregion. Og etter yrkesstatus i 2011

	I alt	Andel sysselsatte i 2013 og i 2011	Andel sysselsatte i 2013 men ikke i 2011
Innvandrere i alt	54,7	79,8	27,5
Norden	82,9	88,5	59,8
Vest - Europa ellers	77,5	89,3	37,3
EU land i Øst-Europa	64,3	79,7	39,8
Øst - Europa ellers	59,3	80,5	32,0
Nord - Amerika og Oseania	65,9	82,8	31,1
Asia	45,9	74,1	23,6
Afrika	32,6	72,9	16,9
Sør- og Mellom - Amerika	64,6	82,7	40,5

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi nærmere på andel sysselsatte i 2013 etter verdensregion kan vi avdekke noen forskjeller vi ikke ser når vi skiller etter to-delt landgruppe (tabell 4.4). Det er små forskjeller blant dem som var sysselsatt i 2011 og som fødte barn samme år -blant dem var 73-89 prosent sysselsatt i 2013, og mye større forskjeller blant dem som fødte barn men som *ikke* var sysselsatt i 2011. Blant dem var 17-69 prosent sysselsatt i 2013. Vi ser at det særlig er innvandrerkvinner fra Norden og Vest-Europa ellers som har høyest andel sysselsatte i 2013 av dem som fødte i 2011. Kvinnene fra Norden, har også høyest andel sysselsatte i 2013 blant dem som ikke var sysselsatte i 2011.

Kvinnene fra Afrika og fra Asia har lavest sysselsetting av alle i 2013, men særlig er den lav blant de kvinnene som fødte barn i 2011 men som *ikke* var sysselsatt i 2011, med henholdsvis 24 prosent blant dem fra Asia og 17 prosent blant dem fra Afrika. Det er videre stor variasjonsbredde mellom landene i hver verdensdel. I gruppene fra Asia og fra Afrika finner vi lavest andel blant kvinnene fra flyktingeland som Afghanistan, Irak, Iran og Somalia (vedleggstabell A.2).

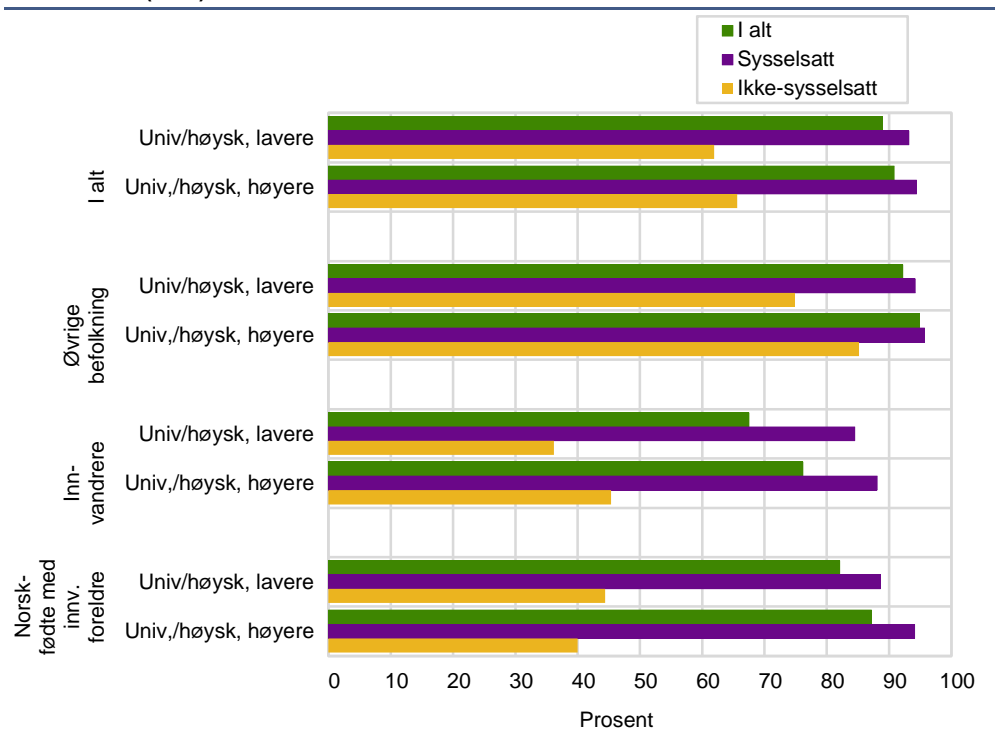
Olsen (2010) har sett nærmere på om sivilstatus og finner at de som er gift og samboende (alderen her er 25-34 år) i større grad er tilbake i jobb to år etter fødsel, sammenlignet med dem som er alene med omsorgen.

Høyere utdanning betyr mye

I det følgende skal vi se nærmere på hvilken betydning utdanningsnivå har for tilbøyeligheten til å komme tilbake i arbeid etter (førstegangs) fødsel. Det er viktig å ha med seg at det er en del usikkerhet rundt utdanningstall for innvandrere pga. en høy andel med ukjent utdanning (Steinkellner 2013).

Høyere utdanning som tidligere var for mindretallet, er i ferd med å bli mer vanlig enn uvanlig, og kvinner leder an. Men mange bakgrunnsfaktorer spiller inn i utdanningsforløpet til den enkelte. Kjønn, foreldrenes utdanningsnivå og innvandrerbakgrunn kan påvirke hva slags resultater eleven oppnår i grunnskolen, om eleven gjennomfører videregående skole, og om han eller hun velger å ta høyere utdanning (Tuhus 2010, og kapittel 3 i denne rapporten). Vi finner langt flere norskfødte med innvandrerforeldre i norske klasserom og forelesningssaler i dag enn for noen år siden.

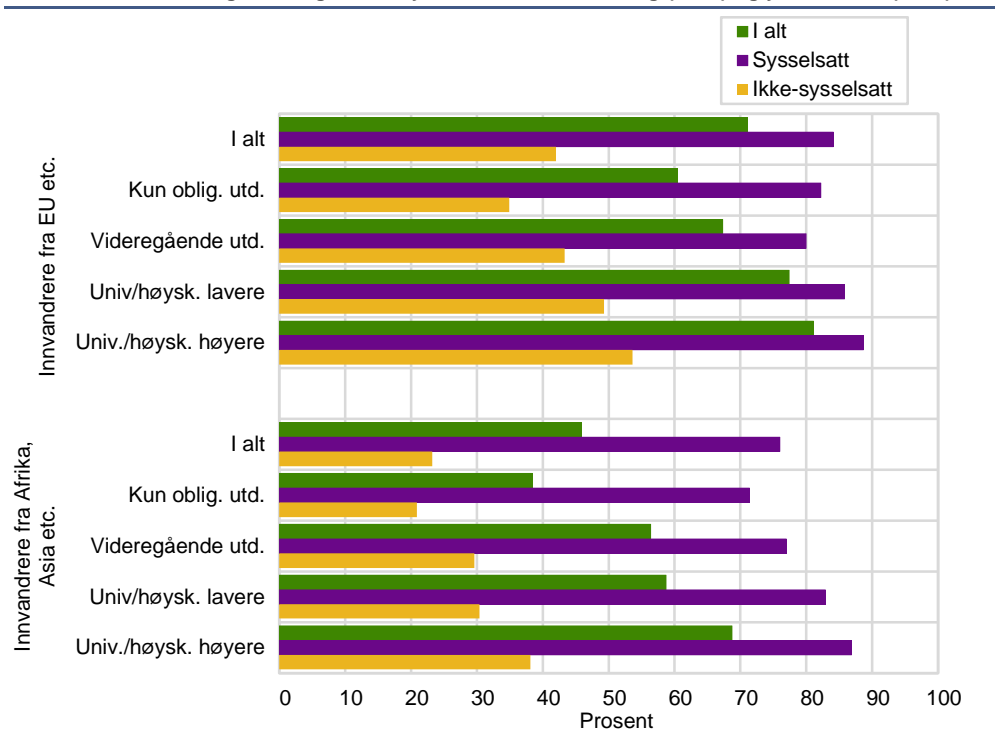
Figur 4.5. Andel sysselsatte kvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter innvandringsbakgrunn. Og etter høyeste fullførte utdanning (2011) og yrkesstatus (2011)

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

En høy andel kvinner med fullført utdanning på universitets og høyskolenivå (lavere eller høyere nivå) er i arbeid to år etter at de har født barn (figur 4.5). Dette gjelder noe over 90 prosent blant kvinnene uten innvandrerbakgrunn. Andelen er noen mindre blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre, men likevel 82 og 87 prosent. Blant innvandrerkvinner er andelen 68 og 76 prosent. For alle gruppene er andelen høyest blant dem som har universitetsutdanning på høyere nivå.

Figur 4.6. Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter landbakgrunn. Og etter høyeste fullførte utdanning (2011) og yrkesstatus (2011)

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er stor forskjell på om innvandrere er fra EU etc. eller Afrika, Asia etc. (figur 4.6). 81 prosent av innvandrerkvinnene med fullført *høyere* universitetsutdanning og fra EU etc. som fødte barn i 2011 var sysselsatt i 2013. Det vil si samme nivå som de norskfødte kvinnene med universitetsutdanning på lavere nivå, mens dette gjaldt 69 prosent blant innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc.

Det om kvinnene var sysselsatt i 2011 eller ikke har mye å si for sysselsettingen i 2013. Blant de ikke-sysselsatte innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 og som hadde lavere universitetsutdanning som høyeste fullførte utdanning, var i underkant av 36 prosent i arbeid i 2013. Blant dem med høyere universitetsgrad som høyeste fullførte utdanning gjaldt dette 45 prosent. Blant innvandrerkvinnene som var sysselsatt i 2011 var andelene henholdsvis 85 og 88 prosent.

Andelene er høyere blant de norskfødte kvinnene med innvandrerforeldre sammenlignet med innvandrerkvinnene.

Er de som fødte barn i 2008 i jobb i 2013?

Tallene i denne delen av kapitlet tar stort sett for seg kvinner som fødte barn i 2011 og yrkesstatus to år senere (2013), men ser vi på et litt lengre tidsperspektiv, på kvinnene som fødte barn i 2008, og yrkesstatus i 2013, får vi litt andre tall for alle gruppene.

Blant kvinnene uten innvandringsbakgrunn som fødte barn i 2008, uansett om dem var i jobb eller ikke året dem fødte, var 85 prosent tilbake i jobb fem år etter. Omtrent samme andel som kvinnene som fødte barn i 2011. Av innvandrerkvinnene som fødte barn i 2008 var 62 prosent i arbeid fem år etter, altså en økning på 7 prosentpoeng sammenlignet med dem som fødte barn i 2011.

Av alle norskfødte kvinner med innvandrerforeldre som fødte barn i 2008 var 68 prosent sysselsatt i 2013. Dette gjaldt 67 prosent blant dem som fødte barn i 2011.

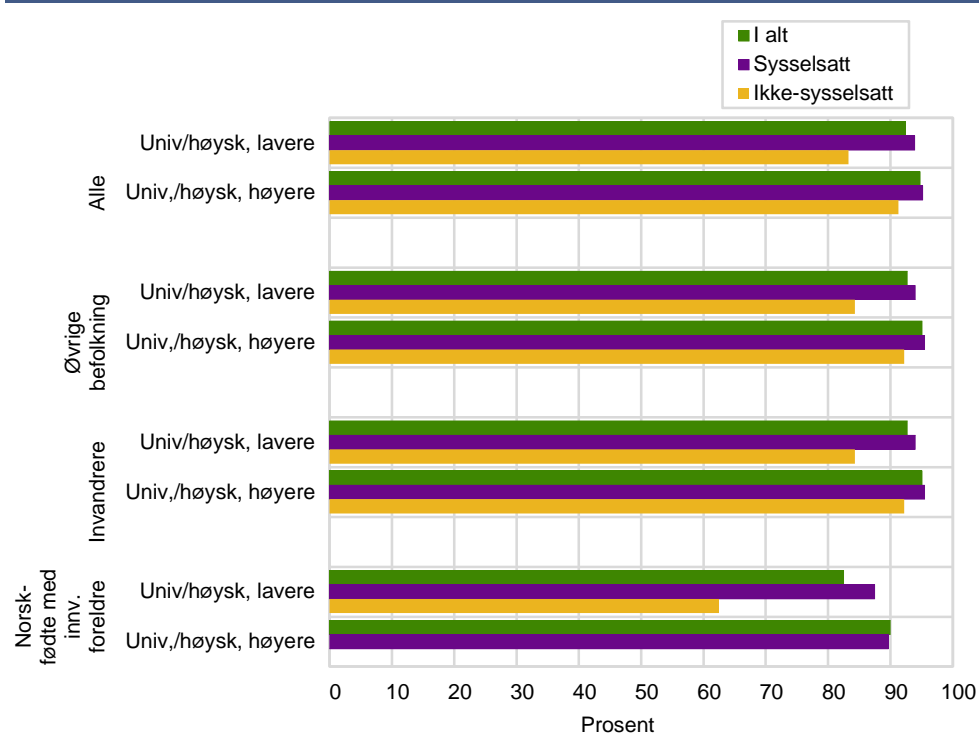
Betydningen av utdanning

En høy andel kvinner med fullført utdanning på universitets og høyskolenivå er i arbeid fem år etter at de fødte barn (figur 4.7). Dette gjelder godt over 90 prosent blant kvinnene uten innvandrerbakgrunn. Vi ser at innvandrerkvinner med høy utdanning (lavere eller høyere grad) kommer tilbake i jobb, men det tar litt lenger tid. Andelen innvandrerkvinner i jobb er betydelig høyere for dem som fødte i 2008 (87 og 90 prosent) enn i 2011 (67 og 76 prosent).

For norskfødte med innvandrerforeldre med fullført høy utdanning (lavere eller høyere grad) var 82 og 90 prosent sysselsatte i 2013, for dem som fødte barn i 2008. For dem som fødte barn i 2011 var andelen sysselsatte i 2013 82 og 94 prosent. Man kunne tenkt seg at forskjellen skulle blitt gradvis mindre med tiden, men det gjør det ikke. Dette skyldes nok at gruppa er liten med en del tilfeldigheter, og sammensetningen av gruppa er også noe annerledes i 2008 enn i 2011. For alle gruppene er andelen sysselsatte høyest blant dem som har universitetsutdanning på høyere nivå.

Det om kvinnene var sysselsatt i 2008 eller ikke har også mye å si for sysselsettingen i 2013, men noe mindre sammenlignet med dem som var sysselsatt eller ikke i 2011. Av innvandrerkvinnene som fødte barn i 2008, som *ikke* var sysselsatt samme år, med lavere universitets grad som høyeste fullførte utdanning, var i underkant av 72 prosent i arbeid i 2013 (mot 36 prosent blant innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 men som ikke var sysselsatt). Blant dem med høyere universitetsgrad som høyeste fullførte utdanning gjaldt dette i underkant av 84 prosent, mot 45 prosent for dem som fødte barn men ikke var sysselsatte i 2011 (figur 4.5).

Figur 4.7. Andel sysselsatte kvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2008 etter innvandringsbakgrunn. Og etter høyeste fullførte utdanning (2008) og yrkesstatus (2008)

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 og som var sysselsatt i 2011 var sysselsettingsandelene i 2013 henholdsvis 85 prosent for dem som hadde universitetsutdanning på lavere nivå, og 88 prosent for dem som hadde universitetsutdanning på høyere nivå. Tilsvarende blant innvandrerkvinnene som fødte i 2008 og som var sysselsatt samme år, var sysselsettingsandelen rundt 92 prosent i 2013.

Vi finner mindre forskjell i andelen sysselsatte i 2013 mellom innvandrere fra EU etc. og dem fra Afrika, Asia etc. blant dem som fødte barn i 2008 enn blant dem som fødte i 2011 (figur 4.6 og 4.7). Mens 92 prosent av innvandrerkvinnene med fullført høyere universitetsutdanning og fra EU etc. som fødte barn i 2008 var sysselsatt i 2013, gjaldt dette 88 prosent blant innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc. Det vil si 20 prosentpoeng høyere sysselsettingsandel i 2013 for innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc. som fødte barn i 2008, sammenlignet med innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc. som fødte barn i 2011.

En studie fra 2014 ser på arbeidstilknytning blant pakistanske og tyrkiske norskfødte barn av innvandrere etter at dem har fått sitt første barn. Analysene viser at selv etter at det kontrolleres for alder, samlivsstatus, bosted, utdanningsnivå og foreldrepenger er det både signifikante og relativt store forskjeller i tiden det tar før de kommer i jobb, sammenlignet med kvinner uten innvandringsbakgrunn.

Norskfødte kvinner med bakgrunn fra Tyrkia eller Pakistan har en signifikant lavere sannsynlighet for å være i arbeid både ved 12 og 48 måneder etter fødsel, sammenlignet med kvinner uten innvandringsbakgrunn. Videre viser studien at kvinner med høyere utdanning i snitt kommer raskere i jobb etter første fødsel enn de uten høyere utdanning. Betydningen av utdanning varierer ikke mellom landgruppene (Lund 2014).

Betydningen av botid...

Av de i alt 12 100 innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 har 77 prosent botid under 10 år. Dette gjaldt 85 prosent av innvandrerkvinnene fra EU etc. og 73 prosent blant dem fra Afrika, Asia etc.

Familiegjenforeningene har økt de aller siste årene og kan langt på vei forklare hvorfor særlig andelen innvandrerkvinner fra EU etc. med kort botid under 4 år er høy (53 prosent, dette gjaldt 37 prosent av kvinnene fra Afrika, Asia etc.). I 2013 kom fire ganger så mange familiegjenforente som i 1990. Økningen de siste årene kan forklares med alle arbeidsinnvandrene som kommer til Norge – mange av dem har familier som etter hvert er blitt gjenforent i Norge (Sandnes og Østby 2015).

Botid betyr relativt lite i alle grupper vi ser på her (tabell 4.5), men ikke overraskende er det innvandrerkvinner med lengst botid, 10 år eller mer som har høyest sysselsettingsandel i 2013 av dem som fødte barn i 2011. De har over 10 prosentpoeng høyere sysselsettingsandel enn alle innvandrerkvinner sett under ett, og dette gjelder uavhengig om kvinnene har innvandret fra EU etc. eller Afrika, Asia etc. Kvinnene med botid under 4 år, som fødte barn i 2011 har lavest sysselsettingsandel i 2013.

Tabell 4.5. Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter landgruppe og botid. Og etter yrkesstatus i 2011

	I alt	Sysselsatte i 2013 og i 2011	Sysselsatte i 2013 men ikke i 2011
Innvandrere i alt	54,7	79,8	27,5
Under 4 år	45,1	74,5	26,7
4 inntil 7 år	60,4	81,4	29,9
7 inntil 10 år	59,6	82,1	26,2
10 inntil 15 år	63,3	83,4	27,3
15 år og mer	65,5	82,5	30,3
Innvandrere fra EU etc.	70,9	84,1	41,9
Under 4 år	61,4	78,0	38,8
4 inntil 7 år	79,5	87,2	48,7
7 inntil 10 år	85,9	91,6	56,9
10 inntil 15 år	82,3	88,2	48,4
15 år og mer	79,8	92,5	44,8
Innvandrere fra Afrika, Asia etc. ...	45,8	76,0	23,3
Under 4 år	32,6	67,9	21,6
4 inntil 7 år	48,9	75,5	25,7
7 inntil 10 år	50,3	76,6	22,5
10 inntil 15 år	55,0	80,2	24,2
15 år og mer	62,8	80,4	28,1

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå .

...og alder ved innvandring

I utdanningskapitlet så vi at alder ved innvandring hadde mye å si for skoleprestasjoner. Vi så at prestasjonene faller gradvis i takt med økende alder ved innvandring både blant gutter og jenter, og at innvandrerjenter som innvandrer før de fyller tre år, oppnår flere grunnskolepoeng enn norskfødte jenter.

Tidligere i dette kapitlet så vi også på betydningen av alder ved innvandring. Funnene viste da at innvandrere i alderen 20-66 år og som kom til Norge før fylte seks år har høyest sysselsetting og her finner vi minst kjønnsforskjell.

Ser vi på betydningen av alder ved innvandring blant innvandrerkvinnene som fikk barn i 2011, var 64 prosent sysselsatt i 2013 blant dem som innvandret før skolealder. 4 prosentpoeng lavere enn blant norskfødte med innvandrerforeldre (68 prosent). Jo eldre innvandrerkvinnene var da de innvandret jo lavere er sysselsettingsandelen i 2013 blant dem som fødte barn i 2011.

Om kvinnene som fødte barn i 2011 var sysselsatt eller ikke i 2011 har også her stor betydning for om dem var sysselsatte i 2013. Her er andelen blant innvandrerkvinnene som innvandret før skolealder og norskfødte med innvandrerforeldre helt lik (82 prosent), og andelen sysselsatte synker jo eldre kvinnene var da de kom til Norge. Unntaket her er blant dem i alderen 25-29 år. De kom mest sannsynlig til Norge for å jobbe da vi ser at andelen blant dem er forholdsvis høy, 82 prosent.

Innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 men som ikke var i jobb samme år har lav andel sysselsatte i 2013, under 30 prosent uansett hvilken alder kvinnene hadde

da dem innvandret til Norge. Til sammenligning var andelen 35 prosent blant de norskfødte med innvandrerforeldre.

4.9. Hovedfunn fra kapitlet

På tross av en markert vekst i kvinners yrkesdeltakelse i Norge fra 1970-tallet og til i dag, er det fortsatt flere sysselsatte menn enn kvinner. For kvinner og menn som har innvandret til Norge fra land der synet på yrkesaktivitet er vesentlig annerledes, kan møtet med denne siden av det norske samfunnet være utfordrende. Innvandrere generelt har lavere sysselsettingsandel enn deres norskfødte barn og de uten innvandrerbakgrunn og det er mange grunner til det.

Andelen sysselsatte er lavere blant personer med innvandrerbakgrunn enn i befolkningen ellers. Sysselsettingsandelen er også høyere blant menn enn kvinner for alle aldersgrupper uansett innvandringsbakgrunn. Unntaket her er blant norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 20-24 år og 25-29 år, der det er noe høyere sysselsettingsandel blant kvinner enn blant menn.

Innvandrerkvinnene skiller seg ut med lav sysselsettingsandel sammenlignet med de andre gruppene vi ser på, med mer enn 10 prosentpoeng lavere andel enn blant kvinner uten innvandrerbakgrunn og norskfødte kvinner med innvandrerbakgrunn. Sysselsettingsandelen for innvandrerkvinner varierer noe etter alder- lavest andel finner vi blant de yngste- i alderen 20-24 år. Høyest andel finner vi blant dem i alderen 40-54 år. Det vil si det samme mønsteret som for kvinner uten innvandrerforeldre og for norskfødte kvinner med innvandrerforeldre.

Kvinner med innvandrerbakgrunn er i flertall blant de som tar høyere utdanning i dag. Hva skjer etter endt utdanning og etter at de unge kvinnene får barn? Ser vi nærmere på dem som fødte barn for første gang i 2011 og yrkesstatus etter to år, er det kvinner uten innvandringsbakgrunn som i størst grad er tilbake i jobb to år etter fødsel (85 prosent). Blant norskfødte med innvandrerforeldre var andelen 68 prosent. Vi finner en høyere andel blant dem med bakgrunn fra EU etc. (81 prosent) enn dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. (66 prosent). Av innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 var rundt 55 prosent sysselsatt to år etter. Dette gjaldt 71 prosent av innvandrerkvinnene fra EU etc. og bare 46 prosent av innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc.

Blant innvandrerkvinnene som fødte barn i 2011 og som da *var sysselsatt*, var 80 prosent i arbeid i 2013, dette gjaldt bare 28 prosent blant dem som ikke hadde arbeid i 2011. Vi ser store forskjeller etter landbakgrunn, og særlig for kvinnene fra Afrika, Asia etc. Blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre ser vi den samme trenden. Av dem som fødte barn i 2011 og som var sysselsatt samme år var 95 prosent også sysselsatt i 2013. Dette gjaldt 35 prosent blant dem som ikke hadde arbeid i 2011.

Generelt sett finner vi små forskjeller i sysselsettingsprosent for 2013 for dem som fødte barn i 2011 og *var sysselsatte* samme år, mens det er store forskjeller for dem som *ikke var sysselsatte* i 2011. Videre ser vi at landbakgrunn, botid osv. har mye å si, det samme gjelder utdanning. Tallene viser at en høy andel kvinner med fullført utdanning på universitets og høyskolenivå (lavere eller høyere nivå) er i arbeid to år etter at dem har født barn. Dette gjelder 92 og 95 prosent blant kvinnene uten innvandrerbakgrunn. Andelen er noen mindre blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre, men likevel 82 og 87 prosent. Blant innvandrerkvinner er andelen 67 og 76 prosent. For alle gruppene er andelen høyest blant dem som har universitetsutdanning på høyere nivå.

Ser vi i et lengre tidsperspektiv er en høy andel kvinner med fullført utdanning på universitets og høyskolenivå i arbeid fem år etter at de fødte barn. Vi ser at innvandrerkvinner med høy utdanning (lavere eller høyere nivå) kommer tilbake i jobb, men at det tar litt lenger tid da andelen innvandrerkvinner i jobb i 2013 er

betydelig høyere for dem som fødte i 2008 (87 og 90 prosent) enn i 2011 (67 og 76 prosent). Det er ikke så stor økning når vi ser på andel sysselsatte fem år etter fødsel blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre og kvinner uten innvandrerbakgrunn, hvor andel sysselsatte i utgangspunktet er høyt etter to år, men vi finner noe høyere andel blant dem som har universitetsutdanning på høyere nivå.

5. Samfunnsdeltakelse

En forutsetning for et velfungerende og inkluderende samfunn er et likestilt og rettferdig samfunn der alle borgere har mulighet til å delta på like vilkår. Samfunnsdeltakelse omfatter deltagelse i utdanning, arbeidsliv og familie, men også deltagelse i sivilsamfunn, i organisasjonsliv, ved valg, representasjon i folkevalgte organer og på andre arenaer der det utøves makt.

Vi har til nå beskrevet kvinner og menn med og uten innvandrerbakgrunn sin deltagelse i utdanning og arbeidsliv. Vi skal nå se nærmere på deltagelse i det politiske liv, i organisasjons- og foreningsliv og representasjon i blant annet aksjeselskaps- og borettslagsstyrer.

Det blir stadig flere personer med innvandrerbakgrunn i Norge. Fra et likestillingsperspektiv er det viktig at denne økende delen av befolkningen, både kvinner og menn, har mulighet til å påvirke det samfunnet de er en del av. Både det å delta ved valg og å være representert på viktige arenaer der beslutninger tas, er en sentral kilde til innflytelse og makt.

Tidligere analyser av valgdeltakelse og representasjon blant innvandrere viser at innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre deltar mindre i valg enn personer uten innvandrerbakgrunn (Wiggen og Aalandslid 2014). Personer med innvandrerbakgrunn er også lite synlige i mange av samfunnets maktposisjoner. Per i dag (2015) er det ingen med innvandrerbakgrunn i regjeringen, personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert på stortinget, i politiske lederposisjoner og som ledere i næringslivet. Generelt er også kvinner mindre representert og synlige i slike posisjoner enn menn (NOU 2012:15).

Datagrunnlaget

Valgdeltakelse: Mantallsundersøkelser gjennomført i forbindelse med stortingsvalgene og kommunevalgene. Populasjonen, stemmeberettigede norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, utgjorde for stortingsvalget 2013 omlag 213 000 personer. Av disse ble det trukket et bruttoutvalg på nær 6 800 personer. Populasjonen for kommunevalget 2011 utgjorde omlag 389 000 personer. Av disse ble det trukket et bruttoutvalg på nær 13 000 personer. Utvalget ble trukket stratifisert, med landbakgrunn som stratifiseringsvariabel.

Listekandidater og representanter: Register over listekandidater og valgte representanter.

Representanter og ledere i borettslag og AS/ASA: Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF).

Imidlertid er det stadig flere politikere med innvandrerbakgrunn i lokalpolitikken, spesielt i de største kommunene. Vi vet også at deltagelse og representasjon varierer mye mellom grupper med ulik landbakgrunn, mellom kvinner og menn og mellom ulike sosiale lag (Wiggen og Aalandslid 2014, Aalandslid og Lysø 2013, Bjørklund og Bergh 2013).

I dette kapitlet ser vi først på valgdeltakelse, både ved stortingsvalg og kommunevalg. I hvilken grad deltar innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i forhold til befolkningen ellers? Hvilke forskjeller finner vi mellom kvinner og menn? Hvilke forskjeller ser vi mellom ulike landgrupper? Deretter ser vi nærmere på politisk representasjon, listekandidater og innvalgte representanter

til kommunestyrene. Sist i kapittelet beskrives deltakelse gjennom verv i borettslag og representasjon i styrer i AS og ASA.

5.1. Deltakelse ved valg

De senere årene har det blitt økt oppmerksomhet om innvandreres politiske deltakelse. Tallet på stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn er i sterk vekst, som følge av økt innvandring, og innvandrere har etter hvert blitt en viktig velgergruppe. Stemmeretten er en sentral rettighet for å påvirke samfunnet man lever i, og det å delta ved valg er en viktig demokratisk handling. Samtidig kan valgdeltakelse ses på som et mål på integrering og innvandreres samfunnsstilknytning. Dersom et representativt demokrati skal fungere etter hensikten, er det viktig at valgoppslutningen ikke blir for lav for enkelte grupper. I hvor stor grad klarer de demokratiske institusjonene å speile mangfoldet i den norske befolkningen? Hvilke forskjeller ser vi mellom kvinner og menn med innvandrerbakgrunn sammenlignet med befolkningen generelt?

5.2. Hvem har stemmerett?

Personer med innvandrerbakgrunn som er norske statsborgere, som ville ha fylt 18 år innen utgangen av valgåret, og som er eller noen gang har vært folkere registrert som bosatt i Norge⁴, har stemmerett ved stortingsvalg. Ved kommunevalg har i tillegg utenlandske statsborgere stemmerett dersom de har stått innført i folke registeret som bosatt i Norge de tre siste årene før valgdagen, eller er statsborger i et annet nordisk land, og er blitt folkere registrert som bosatt i Norge senest 30. juni i valgåret.

Ved stortingsvalget i 2013 hadde 103 000 menn og 112 000 kvinner med innvandrerbakgrunn stemmerett. Ved kommunevalget i 2011 var antallet stemmeberettigede menn og kvinner med innvandrerbakgrunn 196 000 og 191 000. Personer med innvandrerbakgrunn utgjorde 6 prosent av alle stemmeberettigede ved stortingsvalget i 2013, og 10 prosent ved kommunestyrevalget i 2011.

Også norskfødte med innvandrerforeldre over 18 år med stemmerett begynner å bli en viktig velgergruppe. Ved stortingsvalget i 2013 utgjorde norskfødte med innvandrerforeldre 13 prosent av de stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn. Ved kommunevalget i 2011 utgjorde de 12 prosent. De fleste er imidlertid unge velgere. Norskfødte med innvandrerforeldre utgjør en betydelig større andel av utvalget i aldersgruppa 18-25 år enn de gjør totalt sett. Nesten halvparten av personene med innvandrerbakgrunn i utvalget i alderen 18-25 år er norskfødte med innvandrerforeldre. Blant norskfødte barn av innvandrerforeldre som har stemmerett er det flest med bakgrunn fra Pakistan.

Kjønnsfordelingen blant stemmeberettigede varierer vesentlig etter landbakgrunn. Blant stemmeberettigede fra Thailand er andelen kvinner over 80 prosent, og andelen kvinner er også høy blant stemmeberettigede fra Filippinene, Polen og Russland. De med bakgrunn fra Afghanistan, Irak og Marokko, har derimot høyest andel menn, rundt 60 prosent. Kjønnsforskjellene mellom menn og kvinner kan ha betydning for både valgdeltakelsen i ulike landgrupper, da kvinner med innvandrerbakgrunn tradisjonelt har hatt en noe høyere valgdeltakelse enn menn.

5.3. Valgdeltakelse ved stortingsvalg

Innvandrere har ved alle stortingsvalg siden 1997 (det første året SSB målte valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn) hatt lavere valgdeltakelse enn det vi finner i befolkningen i alt. Ved stortingsvalget i 2013 deltok 78 prosent av alle stemmeberettigede i Norge. Blant norske statsborgere med innvandrerbak-

⁴ Og som ikke har mistet stemmeretten etter Grunnloven § 53,

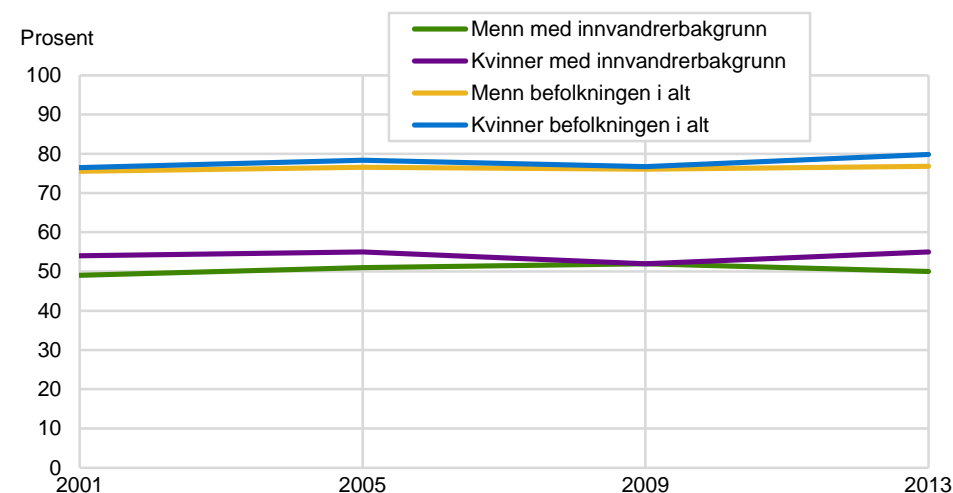
grunn var valgdeltakelsen bare 53 prosent, en forskjell på 25 prosentpoeng (figur 5.1). Dette mønsteret har holdt seg stabilt de siste fire stortingsvalgene.

Menn deltar i mindre grad enn kvinner

I befolkningen generelt hadde menn frem til etter 2. verdenskrig noe høyere valgdeltakelse enn kvinner. Etter krigen har disse forskjellene langsomt jevnet seg ut, og ved stortingsvalget i 1985 var valgdeltakelsen til menn og kvinner tilnærmet lik. I 1985 sluttet SSB å be valgstyrene om kjønnsfordelte tall for deltakelse og etter det har det ikke vært mulig å skille på valgdeltakelse mellom menn og kvinner basert på fulltelling. Dette ble gjort fordi forskjellene var så små. Etter dette har vi bare utvalgsundersøkelser å forholde oss til for å finne forskjeller i deltakelse mellom kvinner og menn. Disse undersøkelsene indikerer at kvinner nå deltar i noe større grad enn menn (Wiggen og Aalandslid 2014). Særlig i 2013 ser vi en økning i valgdeltakelsen for kvinner, både for kvinner med og uten innvandrerbakgrunn. Blant menn med innvandrerbakgrunn gikk deltakelsen ned fra 52 prosent til 50 prosent mellom valgene i 2009 og 2013 (figur 5.1).

Kvinner med innvandrerbakgrunn har ved de fleste foregående valgundersøkelsene også hatt en høyere valgdeltakelse enn menn, og dette så vi også i 2013 (figur 5.2). Forskjellen i valgdeltakelse mellom kvinner og menn er også noe større for personer med innvandrerbakgrunn enn for de uten innvandrerbakgrunn. Men valgdeltakelsen blant innvandrere ligger likevel langt under deltakelsen i hele befolkningen, både for kvinner og menn. Nesten halvparten av de stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn benytter ikke stemmeretten sin og er hjemmesittere på valgdagen.

Figur 5.1. Valgdeltakelse etter kjønn, innvandringsbakgrunn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

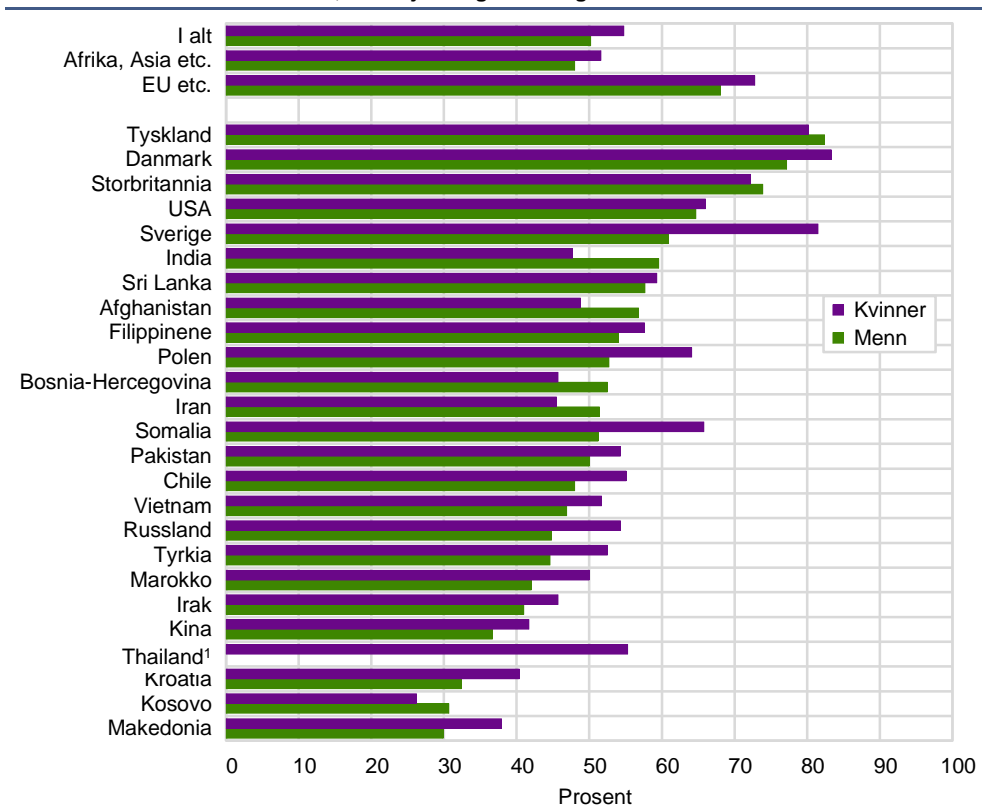
Kjønnsforskjellen størst blant innvandrere fra Sverige, Thailand og Somalia

Selv om valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn generelt er lavere enn i befolkningen som helhet, ser vi imidlertid store variasjoner når vi ser på valgdeltakelse fordelt på kjønn og enkeltland (figur 5.2). Vi ser for det første at valgdeltakelsen er høyere for innvandrere fra EU etc. enn den er for innvandrere med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. (se kapittel 1.1 for definisjoner av landbakgrunn) Hovedbildet er også at kvinner med innvandrerbakgrunn oftere deltar enn menn, og at dette gjelder for alle land, med unntak av noen få.

Størst er kjønnsforskjellen mellom kvinner og menn fra Sverige, Thailand, Somalia og Polen hvor kjønnsforskjellen i valgdeltakelse er på mellom 10 og 20 prosentpoeng. Dette er også land der valgdeltakelsen blant kvinnene er høy sammenlignet med kvinner fra andre land (figur 5.2). India, Afghanistan, Iran og noen av landene

fra Balkan skiller seg ut ved at menn har høyere valgdeltakelse enn kvinner. De med bakgrunn fra Balkan har også lav deltagelse generelt både for kvinner og menn, spesielt gjelder dette Kosovo, Makedonia og Kroatia. Blant kvinner og menn med bakgrunn fra Kosovo stemte under 30 prosent ved stortingsvalget i 2013. Lav valgdeltakelse blant innvandrere fra Balkan har vært observert ved alle valg siden 1997.

Figur 5.2. Valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013 blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter kjønn og landbakgrunn

¹ Det er for få menn fra Thailand i utvalget til at vi viser deres resultat i figuren.
Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Utvikling i valgdeltakelse ved stortingsvalg

Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn har ved de fire siste undersøkelsene ved stortingsvalg vært på 52-53 prosent når vi ser alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre under ett. Vi finner imidlertid store endringer i valgdeltakelse dersom vi ser på utviklingen i valgdeltakelse for enkeltland over tid, og for kvinner og menn hver for seg. Sammensetningen av innvandrere i Norge endres over tid, og dette har betydning for valgdeltakelsen.

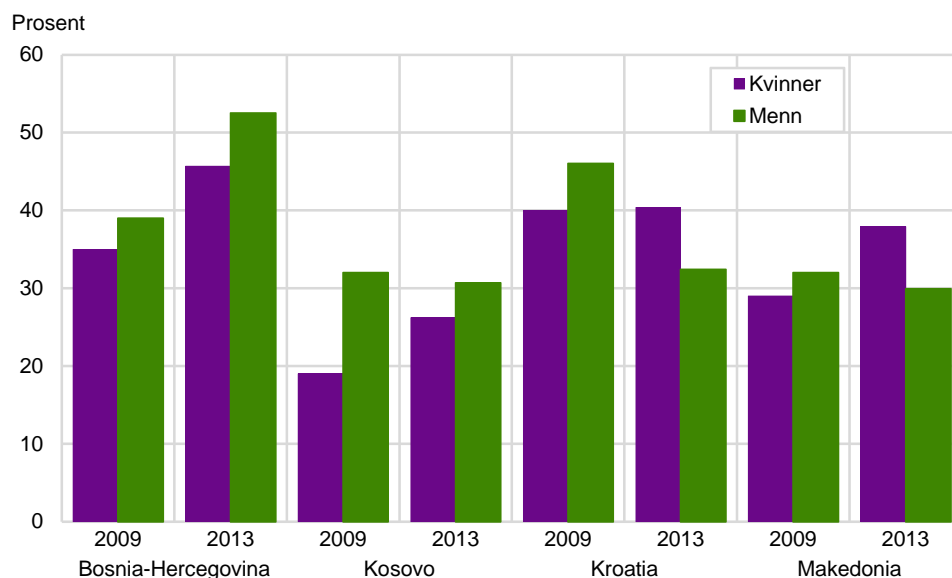
Vi så i figur 5.1 at valgdeltakelsen økte blant kvinner ved valget i 2013. Vi skal se at for enkelte land har økningen i kvinners valgdeltakelse vært relativt stor, mens deltagelsen blant menn i mange tilfeller har gått ned. I det følgende er utvikling i valgdeltakelse for kvinner og menn sammenfattet for utvalgte land, etter enten geografisk sammenheng eller knyttet opp til bakgrunn for innvandring.

Lav deltagelse blant flyktninger fra Balkan – nedgang blant menn

Kvinner og menn fra Balkan er som nevnt blant de med lavest valgdeltakelse. Med unntak av Bosnia-Hercegovina ligger deltagelsen under 40 prosent ved valget i 2013. I 2009 var valgdeltakelsen jevnt over høyere blant mennene enn kvinnene fra Balkan (figur 5.3). I 2013 var imidlertid valgdeltakelsen høyere for kvinnene enn mennene med bakgrunn fra Kroatia og Makedonia, hvor kvinnene hadde 8 prosent-

poeng høyere valgdeltakelse enn mennene⁵. Når det gjelder kvinner med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina kunne vi ha forventet en høyere valgdeltakelse, da vi ser i utvalget at kvinnene har både høyere sysselsetting og høyere utdanningsnivå enn mennene fra Bosnia-Hercegovina (Wiggen og Aalandslid 2014). Sammenlignet med kvinnene fra de tre andre landene, ser vi imidlertid at kvinnene fra Bosnia-Hercegovina har høyest valgdeltakelse. Det er verdt å merke seg at mens deltagelsen har økt blant kvinnene fra alle de fire landene mellom valget i 2009 og 2013, har den gått ned for mennene, med unntak av menn med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina.

Figur 5.3. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2009-2013

Kilde: Valgstatisikk, Statistisk sentralbyrå.

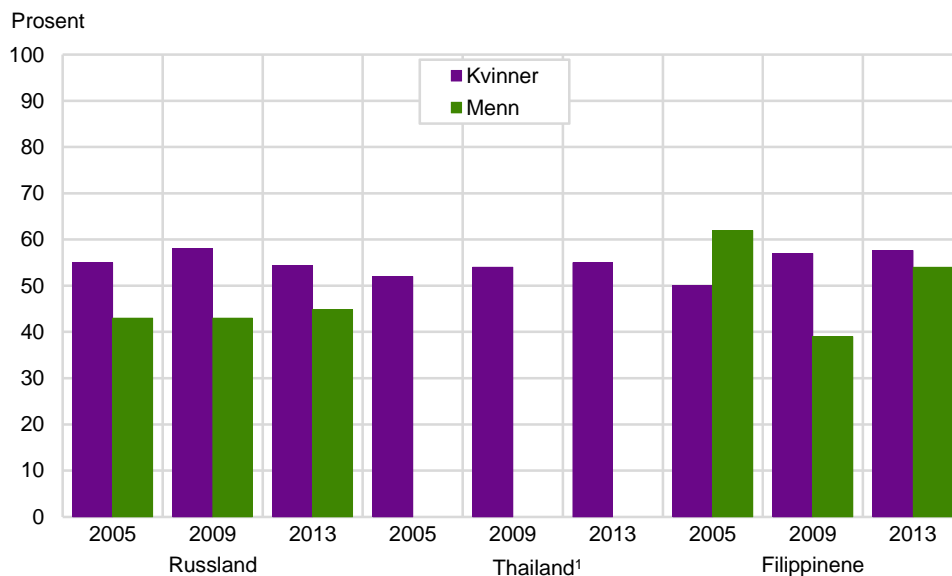
Familieinnvandrere fra Filippinene, Thailand og Russland – relativt høy deltakelse

Kvinner utgjør et stort flertall blant de med innvandrerbakgrunn fra Filippinene, Thailand og Russland. De fleste av kvinnene kommer ved gjenforening, eller de har giftet seg med menn uten innvandrerbakgrunn bosatt i Norge (Sandnes og Østby, 2015). Blant innvandrere med bakgrunn fra disse tre landene er det altså en høy andel kvinner, og dermed også i utvalget til undersøkelsen.

Undersøkelsene SSB har data fra viser at valgdeltakelsen blant personer med bakgrunn fra Russland har vært stabil, og den har ligget jevnt med gjennomsnittet for alle personer med innvandrerbakgrunn. Det er imidlertid store forskjeller i andel som har stemt når vi ser på menn og kvinner fra Russland hver for seg. Deltakelsen er vesentlig høyere blant kvinnene enn blant (de få) mennene (figur 5.4).

Valgdeltakelsen blant thailenderne har steget jevnt fra undersøkelsen i 2001 til 2009, men stoppet opp litt i 2013. Som tidligere tyder resultatene på at kvinner fra Thailand stemmer i større grad ved valget enn mennene fra Thailand, men det er for få menn i utvalget fra Thailand (bare 28 personer) til at vi kan trekke konklusjoner ut av disse tallene. Innvandrere fra Filippinene har hatt en stabil valgdeltakelse på i overkant av 50 prosent ved alle de fem valgene undersøkelsen er gjennomført. Det ser ut til at valgdeltakelsen er høyere blant kvinnene fra Filippinene enn blant mennene, men antallet filippinske menn i utvalget er imidlertid såpass lite (50 personer) at tall på stemmegivning er sårbart for tilfeldige svingninger.

⁵ Forskjell mellom kvinner og menn når det gjelder valgdeltakelse i 2013 er ikke signifikant.

Figur 5.4. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2005-2013

¹ Det er for få menn fra Thailand i utvalget til at vi viser deres resultat i figuren.
Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Lavere valgdeltakelse for både menn og kvinner fra Sri Lanka og India

Ved de fleste stortingsvalg (unntatt 2001) har kvinner med bakgrunn fra Sri Lanka stemt i noe større grad enn menn. Valgdeltakelsen for begge kjønn har vært relativt høy, sett i forhold til andre innvandrergupper (figur 5.5). Kjønnforskjellen er motsatt blant inderne: Mennenes deltagelse var hele 9 prosentpoeng høyere enn kvinnenes i undersøkelsen i 2013, og det er en signifikant forskjell. Generelt har vi sett at valgdeltakelsen er høyere blant kvinner enn blant menn, slik at her skiller India seg ut. Denne tendensen ser vi også i noen få andre land i undersøkelsen i 2013, som Afghanistan, Iran og blant de med bakgrunn fra Balkan. De med innvandrerbakgrunn fra India og Sri Lanka skiller seg også ut ved at valgdeltakelsen har gått ned ved de siste valgene, og det gjelder både kvinner og menn.

Figur 5.5. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Pakistan, Tyrkia og Marokko – de «gamle» arbeidsinnvanderlandene

Innvandrere fra Pakistan, Tyrkia og Marokko har lang gjennomsnittlig botid og skulle i så måte forventes å ha høyere deltakelse enn andre innvandergrupper med kortere botid. I tillegg består velgerne med bakgrunn fra disse landene av en større andel norskfødte med innvandrerforeldre. Allikevel ligger deltakelsen blant menn og kvinner fra Tyrkia og Marokko under snittet for innvandrere som helhet, for Pakistan omtrent på snittet for alle innvandrere (figur 5.6).

Vi vet at sysselsetting og utdanningsnivå har stor betydning for valgdeltakelse (Wiggen og Aalandslid 2014). Blant innvandrere med bakgrunn fra disse landene er sysselsettningsnivået blant kvinner vesentlig lavere enn for menn, og også lavere enn for innvandrerkvinner generelt (SSB 2014c). I tillegg vet vi at det er stor forskjell mellom menn og kvinner fra Pakistan og Tyrkia når det gjelder norskferdigheter og kompetanse fra hjemlandet (Henriksen 2010, omtaler ikke Marokko). Ved valget i 2013 ser vi allikevel at kvinner fra alle tre landene har høyere deltakelse enn menn og vi ser at deltakelsen har økt de siste tre valgene, mens valgdeltakelsen har gått ned for mennene fra Pakistan og Marokko.

Figur 5.6. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2005-2013

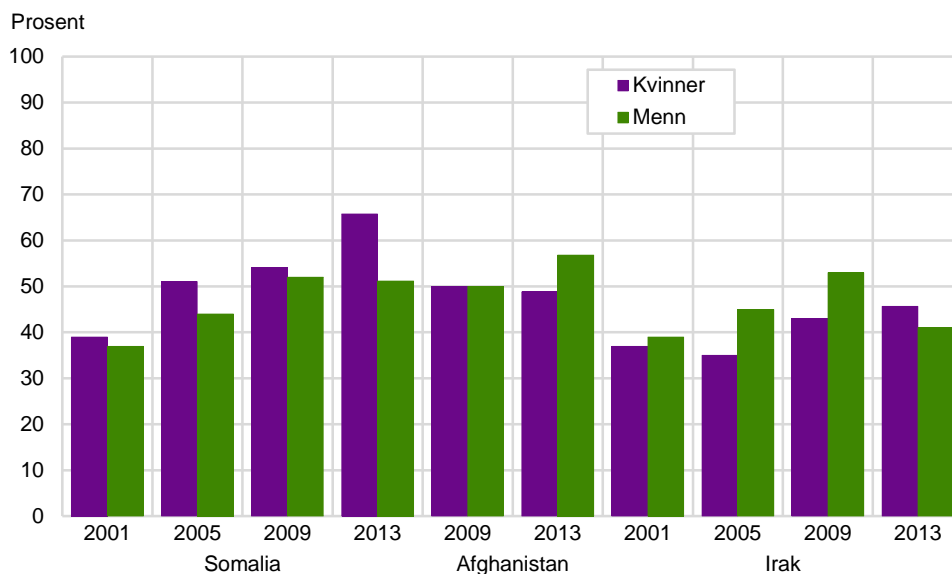
Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Høy valgdeltakelse blant somaliske kvinner

Innvandrerne i Norge fra Irak, Somalia og Afghanistan er i hovedsak flyktninger som har bodd i Norge i relativt kort tid. Om somalierne vet vi generelt at mange, særlig kvinner, har kommet til Norge uten utdanning og yrkeserfaring. Blant irakerne er det flere kvinner som har høyere utdanning enn blant somalierne, men også her mangler et flertall av kvinnene yrkeserfaring fra hjemlandet (Henriksen 2010). Både kort botid og lav yrkesdeltakelse og utdanning skulle tilsi lav valgdeltakelse for innvandrere fra disse landene, spesielt for kvinner. Hvis vi ser på utviklingen over tid, ser vi imidlertid at valgdeltakelsen blant dem med bakgrunn fra Somalia har vært jevnt stigende for hver valgundersøkelse og spesielt blant kvinner (figur 5.7). Valgdeltakelsen blant kvinner fra Somalia var hele 66 prosent ved valget i 2013, noe som er mye høyere enn både gjennomsnittet for innvandrere generelt og gjennomsnittet for dem fra Afrika spesielt (50 prosent).

Vi kan imidlertid også merke oss at valgdeltakelsen blant menn fra Somalia og Afghanistan har økt ved de siste valgene, blant somaliske menn fra 37 prosent i 2005 til 51 prosent i 2013. Altså finner vi motsatt trend blant somaliske menn enn blant innvandrermenn generelt, der valgdeltakelsen har gått ned.

Figur 5.7. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvanderforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013

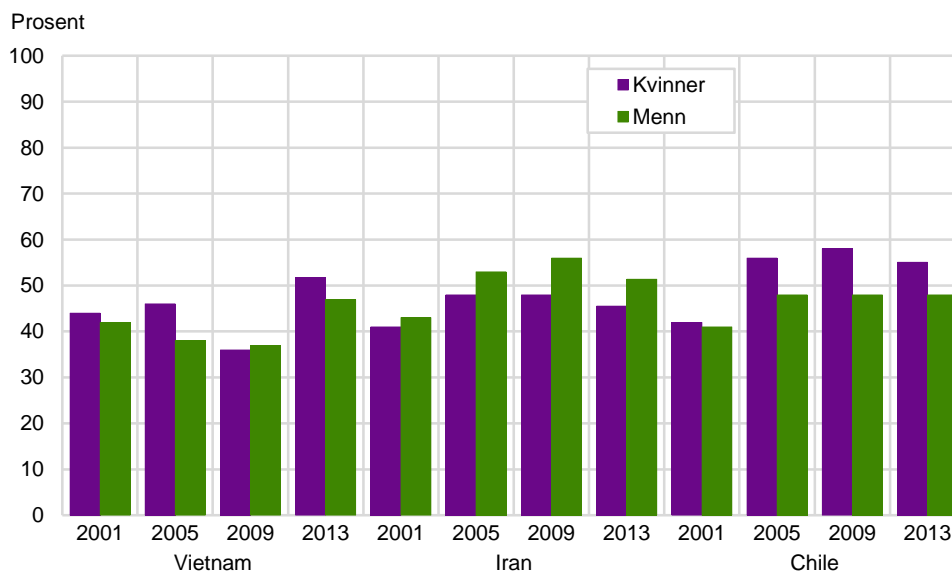

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Økende deltagelse blant vietnameserne

Innvandrere fra Chile, Vietnam og Iran er flyktninggrupper som kom til Norge på 1970- og 1980-tallet. Alle har gjennomsnittlig lang botid, de fra Chile og Vietnam noe lenger enn de fra Iran (Henriksen 2010). Blant velgere fra disse landene vil også deres barn som er født i Norge være relativt godt representert blant de yngste velgerne. Når det gjelder forskjeller i valgdeltakelse mellom kvinner og menn fra disse tre landene, stemmer kvinnene fra Vietnam og Chile i høyere grad enn mennene (figur 5.8). For de med bakgrunn fra Chile stemte 48 prosent av mennene og 55 prosent av kvinnene ved siste valg. Dette nivået på deltagelse har vært stabilt siden valget i 2005, selv om deltagelsen gikk noe ned for chilenske kvinner ved siste valg.

Figur 5.8. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvanderforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant de med bakgrunn fra Vietnam stemte 47 prosent av mennene og 52 prosent av kvinnene ved valget i 2013, en økning for både menn og kvinner siden 2009 valget. Det er en tydelig økning i valgdeltakelsen blant vietnamesiske kvinner siden 2001, men spesielt fra 2009 til 2013 og tydeligst for kvinnene. Dette skyldes blant annet at mange flere norskfødte med bakgrunn fra Vietnam nå har fått stemmerett og at særlig de unge kvinnene deltar ved valg i større grad enn sin foreldregenerasjon.

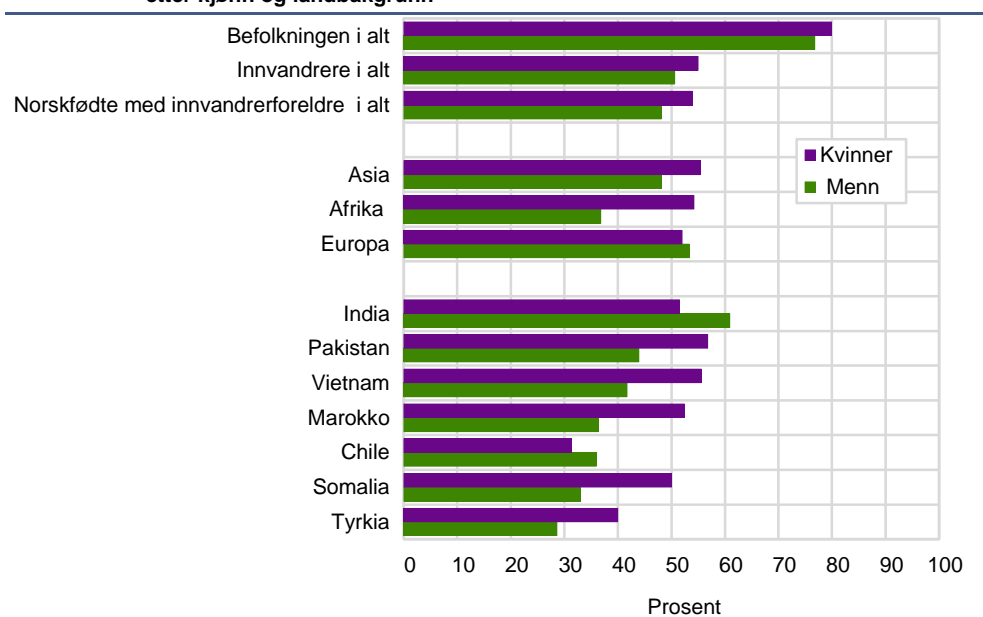
For Iran er kjønnsforskjellene motsatt – og menn deltar i større grad enn kvinner. 46 prosent av kvinnene og 51 prosent av mennene stemte ved siste valg, som er en nedgang blant både menn og kvinner siden 2009.

Kvinnene deltar mest også blant norskfødte med innvandrerforeldre

Ser vi nærmere på forskjeller i valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013 for norskfødte med innvandrerforeldre ser vi at valgdeltakelsen er lavere enn befolkningen som helhet, og på linje med deltakelsen blant innvandrere. 54 prosent av kvinnene og 48 prosent av mennene stemte ved stortingsvalget 2013 (figur 5.9). Men også blant norskfødte med innvandrerforeldre ser vi variasjoner etter landbakgrunn.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det særlig blant kvinner med foreldre fra Afrika og Asia at valgdeltakelsen er høyere enn for menn. Spesielt er det mange kvinner med bakgrunn fra Marokko og Somalia som stemmer sett i forhold til mennene. Men også kvinner med bakgrunn fra Pakistan og Vietnam stemmer i større grad enn menn med samme landbakgrunn. Blant norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra India og Chile stemmer menn oftere enn kvinner. Dette så vi også var tilfelle for India når vi så valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte samlet (figur 5.2 og 5.5).

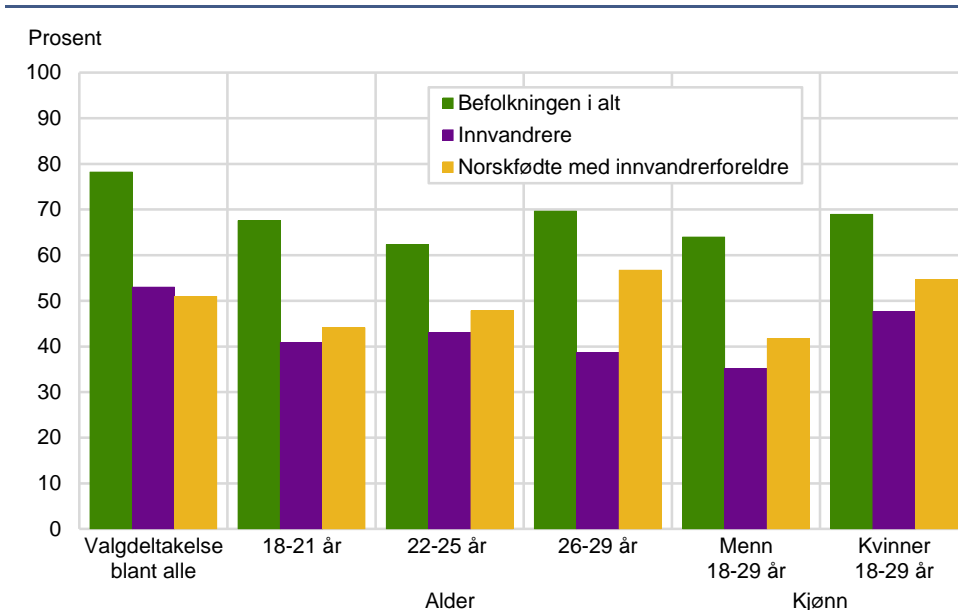
Figur 5.9. Valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013 blant norskfødte med innvandrerforeldre, etter kjønn og landbakgrunn

Kilde: Valgstatisikk, Statistisk sentralbyrå.

De «gamle unge» deltar i større grad

De som er født i Norge av to innvandrerforeldre er som nevnt en betydelig yngre gruppe enn befolkningen som helhet, og dette har betydning for valgdeltakelsen. Unge og førstegangsvelgere har normalt lavere valgdeltakelse enn befolkningen generelt. Norskfødte med innvandrerforeldre utgjør en betydelig større andel av utvalget i de yngste aldersgruppene enn de gjør totalt sett. For å kunne sammenligne valgdeltakelse blant norskfødte med innvandrerforeldre med innvandrere og i befolkningen som helhet bør vi derfor sammenligne valgdeltakelse i like aldersgrupper.

Figur 5.10. Valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013, etter alder, innvandringsbakgrunn og alder

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå og Valgundersøkelsen ISF.

Ser vi på valgdeltakelse blant de unge mellom 18 og 29 år, er forskjellen mellom norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen som helhet mindre enn når vi ser alle aldersgrupper under ett (figur 5.10). Vi ser også at unge norskfødte har høyere deltakelse enn unge innvandrere, og spesielt gjelder dette for dem i aldersgruppa 26-29 år. De unge kvinnene deltar også oftere enn mennene, og dette gjelder uansett innvandrerbakgrunn. 55 prosent av de norskfødte unge kvinnene (alder 18-29 år) med innvandrerforeldre deltok ved valget i 2013, mot kun 42 prosent av mennene. Det er dermed vesentlig større kjønnsforskjeller i valgdeltakelse mellom unge norskfødte med innvandrerforeldre enn det er mellom unge i befolkningen som helhet.

5.4. Valgdeltakelse ved kommunevalg

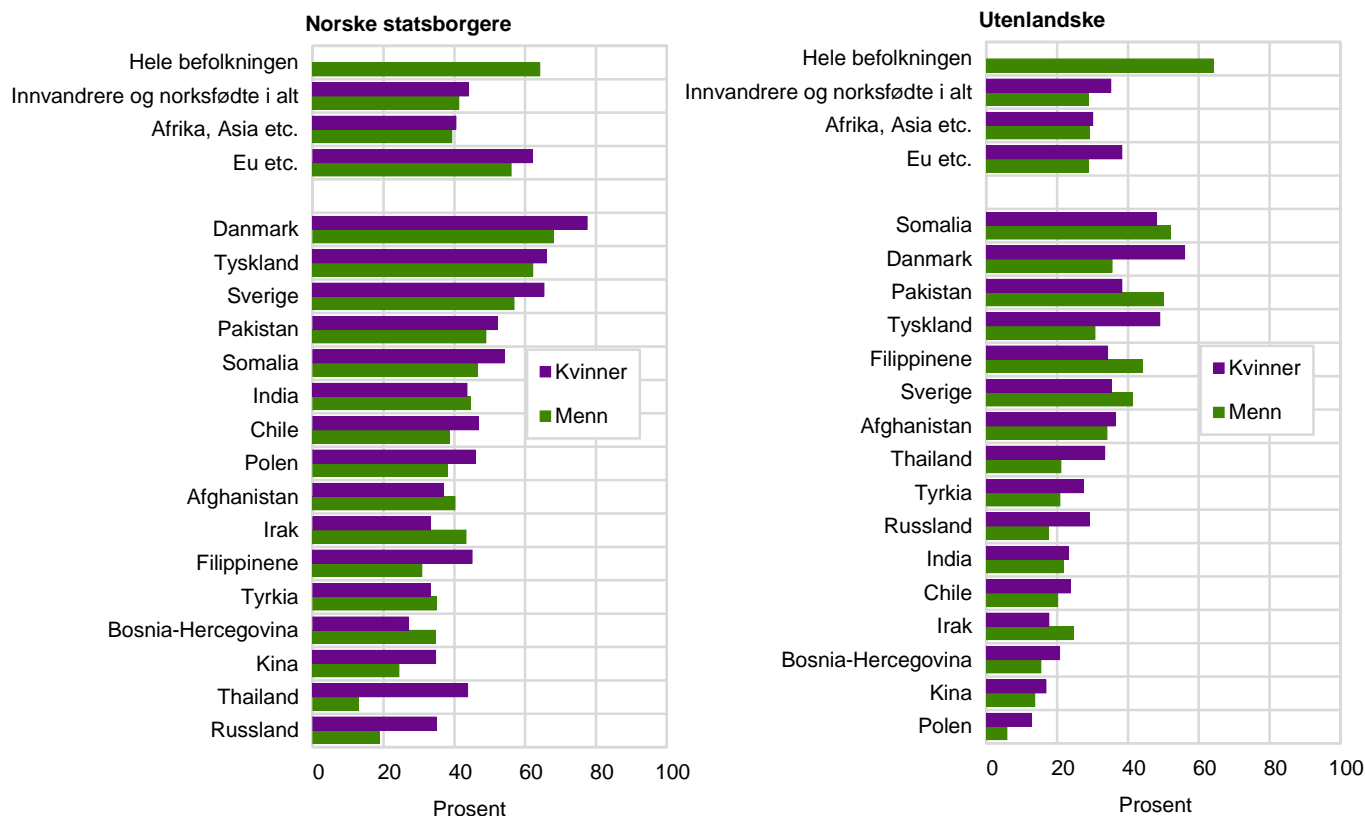
Ved kommunevalg har også utenlandske statsborgere stemmerett dersom de har stått innført i folkeregisteret som bosatt i Norge de tre siste årene før valgdagen, eller er statsborger i et annet nordisk land.

Innvandrerens valgdeltakelse ved lokalvalgene har vært lav. Ved de siste valgene har rundt to av tre stemmeberettigede vært hjemmesittere. Valgdeltakelsen er også betydelig lavere blant utenlandske statsborgere med stemmerett enn blant norske statsborgere med innvandrerbakgrunn. Selv om valgdeltakelsen har økt noe ved de to siste valgene, så ligger den på et nivå litt over halvparten av hva vi finner i hele befolkningen. Valgdeltakelsen ved lokalvalg er imidlertid generelt lavere enn ved stortingsvalg både blant innvandrere og i befolkningen som helhet.

Kvinner deltar mer enn menn også ved lokalvalg

Ved kommunevalget i 2011 hadde kvinner med innvandrerbakgrunn noe høyere valgdeltakelse enn menn (figur 5.11). Dette gjaldt både utenlandske og norske statsborgere, men kjønnsforskjellen er størst blant utenlandske. Blant utenlandske statsborgere stemte 35 prosent av kvinnene og 29 prosent av mennene, mens deltakelsen blant norske statsborgere var på henholdsvis 44 prosent og 41 prosent. I hele befolkningen stemte 64 prosent ved valget i 2011.

Figur 5.11. Valgdeltakelse ved kommunestyrevalget i 2011. Norske statsborgere med innvandrerbakgrunn og utenlandske statsborgere med stemmerett. Etter kjønn og for utvalgte land

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi på deltakelse etter verdensregion ser vi at valgdeltakelsen ved kommunestyrevalget i 2011 var vesentlig større blant innvandrere med bakgrunn fra EU etc. enn fra Afrika, Asia etc. blant dem med norsk statsborgerskap. Blant utenlandske statsborgere er forskjellene mellom regionene mindre og deltakelsen er også vesentlig lavere. Kvinner stemmer i større grad enn menn også uavhengig av verdensregion. Det er imidlertid store forskjeller i både valgdeltakelse og forskjeller mellom kvinner og menn når vi ser på enkeltland, slik vi også observerte ved stortingsvalget. Mange av de samme mønstrene viser seg i lokalvalg som ved stortingsvalg, men det er også noen forskjeller.

Norske statsborgere deltar oftere enn utenlandske statsborgere

Norske statsborgere med innvandrerbakgrunn har gjennomgående en høyere valgdeltakelse enn de utenlandske statsborgerne. Dette har vi sett over flere valg og har sammenheng med lengre botid. Nordiske innvandrere og personer med bakgrunn fra Tyskland er blant de med høyest deltakelse ved kommunestyrevalget 2011. Valgdeltakelsen er blant disse høyere enn for befolkningen som helhet. 78 prosent av kvinner som har innvandret fra Danmark og 68 prosent av mennene deltok ved kommunestyrevalget i 2011, mot 62 prosent i hele befolkningen. Blant innvandrere og norskfødte med innvanderforeldre fra Afrika, Asia etc. hadde de fra Pakistan, Somalia og India høyest deltakelse, og kvinner hadde høyere deltakelse enn menn, med unntak av de med bakgrunn fra India. Dette var også tilfelle for stortingsvalget i 2013.

Blant alle norske statsborgere med innvandrerbakgrunn er det bare de med bakgrunn fra Danmark, Tyskland og Sverige som har høyere valgdeltakelse enn somaliske kvinner. Lavest valgdeltakelse blant norske statsborgere med innvandrerbakgrunn har de med bakgrunn fra Tyrkia, Bosnia-Hercegovina, Kina, Thailand og Russland. Men kvinnene deltar i vesentlig større grad enn menn blant de tre sistnevnte. Også blant bosniere og tyrkere er valgdeltakelsen lav.

Vi vet at valgdeltakelsen blant innvandrere fra Balkan generelt er lav, men det er noe overraskende at de med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina har såpass lav deltagelse, da vi vet at innvandrere herfra gjerne har høyere utdanningsnivå og sysselsetting enn andre innvandrere fra Balkan (Wiggen og Aalandslid 2014). Valgdeltakelsen er også høyere blant bosniske menn enn blant kvinner. Det samme er tilfelle blant de med bakgrunn fra Tyrkia

Høyest valgdeltakelse blant utenlandske statsborgere fra Somalia

Forskjellen mellom norske og utenlandske statsborgeres valgdeltakelse reflekterer som nevnt for en del innvandrere deres botid i Norge. Dette gjelder særlig for innvandrere fra Afrika, Asia etc., hvor en vesentlig større andel velger overgang til norsk statsborgerskap enn europeiske og nordiske innvandrere. Blant dem som tilfredsstillt botidskravet på 7 år er det personer fra Afrika, og særlig kvinner, som har høyest tilbøyelighet til å ta norsk statsborgerskap når de har muligheten til det. Når vi ser på innvandringsgrunn, er det flyktninger som i størst grad velger overgang til norsk statsborgerskap, og kvinner oftere enn menn (Pettersen 2012). Blant bosatte innvandrere med utenlandsk statsborgerskap vil dermed botiden for de med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. gjennomgående være kortere i gjennomsnitt enn blant de med bakgrunn fra EU etc.

Blant utenlandske statsborgere er valgdeltakelsen generelt lav, bare 33 prosent stemte. Det var likevel stor variasjon mellom de ulike landgruppene og det er store kjønnsforskjeller (figur 5.11). Klart høyest valgdeltakelse finner vi blant somaliske statsborgere hvor 51 prosent stemte. Dette er en framgang fra forrige valg hvor 36 prosent deltok, som igjen var en klar framgang fra valget i 2003 hvor bare 23 prosent stemte. I løpet av disse tre valgene har somaliere gått fra å være i gruppa med lavest valgdeltakelse, til å ha den høyeste blant de utenlandske statsborgerne med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Dette altså på tross av at utenlandske statsborgere fra Somalia har vesentlig kortere botid enn utenlandske statsborgere fra for eksempel Tyskland, eller Danmark. Blant somaliske statsborgere stemmer imidlertid menn i større grad enn kvinner, motsatt av hva vi finner for norske statsborgere, både ved kommunevalg og stortingsvalg.

I den andre enden av skalaen finner vi utenlandske statsborgere med bakgrunn fra Polen, Kina, Bosnia-Hercegovina, Irak og Chile. Blant polske mannlige statsborgere med stemmerett stemte kun 6 prosent ved valget i 2011. Kvinner fra disse landene stemte i større grad enn menn, med unntak av de med irakisk statsborgerskap, der menn stemte i litt større grad enn menn.

5.5. Økende kjønnsforskjeller i valgdeltakelse ved fremtidige valg?

I analysene og beskrivelsene foran har vi sett at kvinner oftere deltar ved valg enn menn. Det gjelder i befolkningen generelt, blant innvandrere, både norske og utenlandske statsborgere, og blant norskfødte med innvandrerforeldre. For noen grupper er forskjellene betydelige.

Valgundersøkelsen fra stortingsvalget 2013 viste også at den økte valgdeltakelsen blant førstegangselgere fra 2009 til 2013 skyldes at flere unge kvinner stemte ved valget (Aardal m.fl. 2014). Generelt sett ligger kvinners oppslutning om 2013-valget 3 prosentpoeng høyere enn menns (figur 5.1). Denne forskjellen er imidlertid størst hos de unge velgerne. Blant velgere opp til 29 år har kvinnene en deltagelse som ligger 5 prosentpoeng høyere enn mennene (figur 5.10). Denne kjønnsforskjellen er videre betydelig større for velgere med innvandrerbakgrunn. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 18-29 år var deltagelsen blant kvinnene 13 prosentpoeng høyere enn mennenes.

Tallene fra utvalgsundersøkelsene fra stortingsvalget tyder på at det skjer en generasjonsutskiftning i forhold til politisk deltakelse, både i befolkningen generelt og kanskje spesielt blant velgere med innvandrerbakgrunn. Blant flertallet av unge og middelaldrende velgere er kvinner mer tilbøyelige til å stemme enn menn. Hvis dette mønsteret fortsetter, vil kjønnsforskjellene i valgdeltakelse øke ved fremtidige valg (Aardal og Bergh 2014).

5.6. Politisk representasjon

I et velfungerende demokrati deltar hele befolkningen i beslutninger som angår fellesskapet og i et likestillings- og integreringsperspektiv er det et mål at deltakelse på ulike arenaer i samfunnet, også politiske, skal speile befolkningssammensetningen. Dette forutsetter også representasjon i folkevalgte organer. Det har vært mye debatt om kjønnsbalansert representasjon i politikken og det er fremdeles et aktuelt tema, særlig i lokalpolitikken. Etter valget i 2011 ble kvinneandelen i kommunestyrene 38 prosent på landsbasis, men det er store forskjeller mellom kommunene, samtidig er kun 22 prosent av ordførerne kvinner. I hvilken grad er så personer med innvandrerbakgrunn representert i kommunestyre og på Stortinget? Og hvordan er kjønnsbalansen blant representanter med innvandrerbakgrunn i forhold til i befolkningen generelt?

Listekandidater og innvalgte representanter til kommunestyret

En forutsetning for å bli innvalgt i kommunestyret er at man må være oppført på en valgliste. Det er de politiske partiene som bestemmer hvem som skal være listekandidater som velgerne kan stemme på. SSBs levekårsundersøkelser har vist at innvandrere i mindre grad enn i befolkningen som helhet er medlem i partier (Blom og Henriksen 2008).

Tabell 5.1. Listekandidater og innvalgte representanter til kommunestyrene, etter kjønn og landbakgrunn. Kommunestyrevalget 2011. Absolutte tall og prosent

	Listekandidater i alt			Innvalgte representanter i alt				
	Antall		Kvinneandel blant kandidatene	Antall		Andel innvalgte representanter blant listekandidatene		Kvinneandel blant representantene
	Menn	Kvinner		Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	
Hele befolkningen	34 661	24 844	42	6 670	4 115	19	17	38
Personer med innvandrerbakgrunn	1 061	1 010	49	112	89	11	9	44
Afrika, Asia etc.	635	523	45	97	75	15	14	44
EU etc.	426	487	53	15	14	4	3	48
Pakistan	45	19	30	20	9	44	47	31
Somalia	39	20	34	12	9	31	45	43
Iran	66	49	43	11	7	17	14	39
India	20	20	50	5	6	25	30	55
Irak	49	21	30	6	5	12	24	45
Bosnia-Hercegovina	38	38	50	4	6	11	16	60
Sri Lanka	30	21	41	4	5	13	24	56
Tyrkia	32	10	24	5	3	16	30	38
Vietnam	7	10	59	1	4	14	40	80
Kosovo	23	4	15	3	1	13	25	25
Andre	159	146	48	26	20	16	14	43

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Til kommunestyrevalget i 2011 var det 2071 personer med innvandrerbakgrunn som var listekandidater for partiene som stilte til valg (SSB 2011). Dette er 293 flere kandidater sammenlignet med 2007 og utgjør en økning på 16,5 prosent. Det var listekandidater med bakgrunn fra 113 forskjellige land. Flest listekandidater hadde bakgrunn fra Iran (115), fulgt av Bosnia-Hercegovina (76) og Irak (70). Det er flest stemmeberettigede fra Pakistan, men vi finner færre listekandidater med pakistansk bakgrunn enn hva man kanskje skulle forvente. Dette henger sammen med bosetningsmønsteret der de fleste pakistanere i stor grad holder til i Oslo og i noen få kommuner rundt hovedstaden. Dette gjør at pakistanerne har i utgangs-

punktet begrenset med valglistene som de kan stille til valg på når hovedtyngden bor i noen få kommuner. På den andre siden er bosniere i mye større grad spredd utover landet. Dette medfører at det er mange flere lister som det er mulig å bli representert på.

Kjønnsfordelingen blant kandidater med innvandrerbakgrunn er jevnere enn blant alle kandidatene sett under ett (tabell 5.1). 49 prosent av listekandidatene med innvandrerbakgrunn er kvinner, mens kvinneandelen for alle lister er 42 prosent. Men det er store forskjeller avhengig av landbakgrunn. Av kandidatene med russisk bakgrunn er hele 90 prosent kvinner. Fra landene i Midtøsten, Afrika og Asia er det flest menn på listene, mens det er en like klar overvekt av kvinner på listene blant dem med østeuropeisk bakgrunn. Samlet sett er 53 prosent av listekandidatene fra EU etc. og 45 prosent av listekandidatene med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. kvinner. Kvinner med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. var dermed i større grad representert på kommunestyrelistene enn kvinner i befolkningen generelt.

Jevnere kjønnsfordeling blant innvandrere

Om en kandidat blir innvalgt eller ikke avhenger av flere faktorer. Den viktigste er at kandidaten står på en liste for et parti som oppnår så høy oppslutning at han eller hun har mulighet til å bli innvalgt. Dernest avhenger det av om kandidaten har fått et personlig stemmetillegg eller ikke, og videre hvor mange personlige stemmer kandidaten får. Både i form av personstemmer eller personlige stemmer gitt av velgere som i utgangspunktet stemte på et annet parti. Muligheten for å bli valgt inn påvirkes også av størrelsen på kommunestyret og tallet på stemmeberettigede i kommunen. I mindre kommuner kreves det langt færre stemmer bak hver representant enn i de større kommunene.

Det ble innvalgt 268 personer med innvandrerbakgrunn som kommunestyre-representanter ved valget i 2011, noe som er 45 flere enn ved 2007 valget. Dette utgjør 2,5 prosent av det totale antallet representanter, mot 2 prosent i 2007. 67 prosent, eller 180 representanter, har sin bakgrunn fra Afrika, Asia etc. 88 representanter har bakgrunn fra EU etc.

Innvandrere er fortsatt underrepresentert i kommunestyrene, selv om det er et noe bedre samsvar mellom andel representanter og stemmeberettigede ved valget i 2011 enn i 2007. Men selv om innvandrere er underrepresentert når vi ser hele landet under ett, er det ikke tilfelle for mange av de større kommunene der det bor en stor andel innvandrere. I Oslo, hvor personer med innvandrerbakgrunn utgjorde 28 prosent av innbyggerne i 2011, var for eksempel 16 av de i alt 59 kommunestyre-representantene representanter med bakgrunn fra Afrika, Asia etc., noe som utgjør 27 prosent av representantene. (Aalandslid og Lysø 2013).

Ved valget i 2011 var 44 prosent av de innvalgte representantene med innvandrerbakgrunn kvinner, en andel som var høyere enn blant alle representanter (38 prosent). 44 prosent av de innvalgte representantene med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. og 48 prosent av de med bakgrunn fra EU etc. er kvinner. Vi ser av tabell 5.1 at andelen innvalgte kvinner også varierer mye med landbakgrunn. Blant innvandrer-representantene fra India, Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Vietnam er menn i mindretall. Fra de tre landgruppene med flest representanter finner vi derimot en klar mannsovervekt. Blant representantene med pakistansk bakgrunn er bare 31 prosent kvinner.

Kjønnsfordelingen er altså jevnere blant både listekandidater og representanter med innvandrerbakgrunn enn den er for kandidater og representanter totalt. En grunn til dette er at kvinner med innvandrerbakgrunn oftere ser ut til å få stemmetillegg av partiene, dette innebærer at navnene utheves på valglistene, for å markere at disse personene er prioritert foran navn uten utheving. Blant de innvalgte kommune-politikerne med innvandrerbakgrunn i 2007 forekom utheving av navnene for 47

prosent av kvinnene mot 19 prosent av mennene. Blant de samme innvalgte minoritetspolitikere fikk kvinnene også flere personstemmer fra velgerne enn det mennene fikk.

En annen grunn til at innvandrerkvinner oftere får stemmetillegg fra partiene kan være at ved å være både kvinne og ha innvandrerbakgrunn oppfyller innvandrerkvinnene partienes krav til både en kvinnekvote og en innvandrerkvote. Det kan dermed synes som om kvinner med minoritetsbakgrunn favoriseres (Bjørklund og Bergh 2013).

Lite representert i nasjonal politikk – men kvinnene dominerer

Mens innvandreres representasjon i kommunestyrene stadig blir bedre og i noen store innvandrerfylte kommuner kan sies å speile befolknings sammensetningen, kan ikke det samme sies om nasjonalpolitikken. Innvandrerer er underrepresentert i politiske topposisjoner (Meld. St. 44 (2012–2013), i stortingssalen og i ledende politiske stillinger, som statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere, og etter regjeringsskiftet i 2013 ble ingen med innvandrerbakgrunn ble tildelt statsrådposter.

Ser vi på kjønnsforskjellene er imidlertid kvinner med innvandrerbakgrunn like godt representert som menn, om ikke bedre. Frem til valget i 2013 hadde alle de innvalgte faste stortingsrepresentantene med unntak av en vært kvinner. De to eneste utnevnte statsrådene med innvandrerbakgrunn har til nå også vært kvinner. Det har vært flere menn blant vararepresentantene til Stortinget, mens blant statssekretærene og de politiske rådgiverne har flertallet til nå vært kvinner (Bjørklund og Bergh 2013).

5.7. Styrerepresentanter i ASA og AS

Mulighet til å få innpass i viktige posisjoner i næringslivet er også en viktig dimensjon i et likestillings- og integreringsperspektiv. Lenge har det vært debatt om kvinners fravær i slike posisjoner. For å oppnå mer likeverdig representasjon mellom kjønnene, ble det i 2006 innført en lovregulering om minst 40 prosent kvinner i styrene allmennaksjeselskap (ASA). Dette har gitt Norge stor internasjonal oppmerksomhet, og mange land følger nå etter, og innfører samme type lovregulering. Å sikre en mer variert styresammensetning både etter kjønn og alder har vært viktig for å sikre likestilling og demokrati, og kvinners innflytelse i næringslivet.

Vi ser i det følgende på roller i styre i ASA, AS og i borettslag. Vi ser på kjønnsfordeling, hvor stor andel av slike roller innvandrerer besitter, og i hvilken grad innvandrerer er over- eller underrepresentert i forhold til sin andel av befolkningen. Vi ser da spesifikt på representasjon i aldersgruppa 20–67 år, som vi anser som risikopopulasjonen for å inneha en styrevervrolle. Personer med innvandrerbakgrunn utgjør 17 prosent av alle personer mellom 20 og 67 år bosatt i Norge. Det er imidlertid stor forskjell på alderssammensetningen blant personer med innvandrerbakgrunn og i befolkningen som helhet. Innvandrerer og norskfødte med innvandrerforeldre er en langt yngre gruppe og gjennomsnittsalderen blant dem mellom 20 og 66 år vil være langt lavere blant dem med innvandrerbakgrunn. Dette vil ha betydning for innvandreres representasjon i sentrale posisjoner i næringslivet. Det vil være færre som har den erfaringen og kompetansen som skal til for å inneha slike styrevervroller, da dette gjerne har sammenheng med alder.

Flere kvinner enn menn med innvandrerbakgrunn har styreverv i ASA-styret

I norske statlige eide foretak er det altså lovregulert at det ene kjønn ikke skal utgjøre mer enn 60 prosent av styrerepresentantene totalt (styremedlemmer og styreledere). Blant alle styrerepresentanter er andel kvinner 41 prosent. Imidlertid er kun 11 prosent av styrelederne kvinner og hele 94 prosent av de daglige lederne i norske ASA er menn (tabell 5.2). Kvinner er altså likt representert blant styremedlemmene (48 prosent), men svært underrepresentert i lederroller.

Tabell 5.2. Roller i allmennaksjeselskap (ASA), etter type rolle, kjønn, innvandrerbakgrunn. 2014. Absolutte tall, prosent og promille

	Allmennaksjeselskap (ASA)													
	Roller i alt						Roller bekledt av personer med innvandrerbakgrunn							
	Antall			Kjønn- sfordeling i prosent		Promille med rollen blant alle i befolk- ningen 20-67 år	Antall			Andel med roller av alle styre- roller Alle	Kjønn- fordeling i prosent		Promille med rollen blant alle bosatte 20-67 år	
	Menn	Kvinner	Sum	Menn	Kvinner		Menn	Kvinner	Sum		Menn	Kvinner		
I alt	1017	561	1 578	64	36	0,49	16	25	41	2,6	39	61	0,07	
Styreleder	224	28	252	89	11	0,08	0	0	0	0,0	0	0	0,00	
Styre- medlemmer	558	517	1 075	52	48	0,33	5	25	30	2,8	17	83	0,05	
Daglig leder	235	16	251	94	6	0,08	11	0	11	4,4	100	0	0,02	
Antall 20-67 år	1 643 342	1 569 167	3 212 509				292 548	259 633	552 181					

Kilde: SSB, Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF).

Ser vi på roller i ASA blant personer med innvandrerbakgrunn er det totalt 41 ASA styreroller som bekles av personer med innvandrerbakgrunn bosatt i Norge. Av disse har 32 bakgrunn fra EU etc. og 10 har bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Av de 41 styrerollene er 25 kvinner og 16 er menn. Kjønnfordelingen i styreroller er altså jevnere blant de som innehas av personer med innvandrerbakgrunn enn den er når vi ser alle roller under ett. Av de totalt 30 styremedlemmene i ASA styrene er 25 kvinner, en andel på 83 prosent. 23 av disse styremedlemmene har bakgrunn fra EU etc., noe som indikerer at det er hovedsak er kvinner med bakgrunn fra EU etc. som bekler styremedlemsroller i ASA-styrene. Av de 11 daglige lederne med innvandrerbakgrunn, som alle er menn, har 9 bakgrunn fra EU etc., og to fra Afrika Asia etc. Ingen personer med innvandrerbakgrunn hadde styrelederrolle i 2014.

Av alle roller i ASA-styrer som er besatt av personer med innvandrerbakgrunn er flertallet altså kvinner. Men heller ikke kvinner med innvandrerbakgrunn har tilegnet seg lederroller og er kun representert gjennom å være styremedlemmer.

Ser vi nærmere på i hvor stor grad antallet roller som bekles av personer med innvandrerbakgrunn er representativt i forhold til befolkningen, ser vi at innvandrerne er dårligere representert i forhold til hvor stor del av befolkningen de utgjør. Mens innvandrere mellom 20-67 år som nevnt utgjør 17 prosent av hele befolkningen i denne aldersgruppa, innehar de totalt bare 2,6 prosent av styre-rollene i norske ASA. Og mens det er 50 roller per 100 000 i hele befolkningen, gjelder dette kun 7 per 100 000 blant personer med innvandrerbakgrunn.

Kvinner oftere styreledere i AS

Mens det totalt bare er vel 1 500 roller i norske ASA styrer er det langt flere i aksjeselskap. Vi ser her på roller i alle typer aksjeselskap, også de med få ansatte. Totalt er det da nesten 700 000 roller i 2014.

Av disse 700 000 rollene i norske aksjeselskap innehar kvinner kun 17 prosent av rollene (tabell 5.3). Andel styremedlemmer er noe høyere, 23 prosent, mens andelen blant styreledere og daglige ledere er henholdsvis 12 og 15 prosent. Kvinner er altså sterkt underrepresentert i styrer i aksjeselskap.

Av de 700 000 rollene innehas i overkant av 36 500 av personer med innvandrerbakgrunn, nær halvparten (48 prosent) har bakgrunn fra Afrika, Asia etc. 23 prosent av disse 36 500 rollene er besatt av kvinner med innvandrerbakgrunn. Kjønnfordelingen er altså noe jevnere enn for rollene totalt sett. Samtidig er en større andel av leder-rollene som innehas av personer med innvandrerbakgrunn, besatt av kvinner. 20 prosent av styrelederrollene og 21 prosent av daglig leder rollene, mot 12 og 15 prosent kvinner i lederroller totalt sett. Altså er også innvandrerkvinner sterkt underrepresentert i slike aksjeselskapsstyrer i forhold til menn, men allikevel har kvinnene en større andel blant de rollene personer med innvandrerbakgrunn besitter enn kvinner har generelt.

Tabell 5.3. Roller i aksjeselskap (AS), etter type rolle, kjønn, innvandrerbakgrunn. 2014. Absolutte tall og prosent

	Roller i alt								Roller bekledd av personer med innvandrerbakgrunn							
	Antall roller			Kjønnsfordeling i prosent		Prosentandel med rollen blant alle i befolkningen 20-67 år			Antall roller			Prosentandel innvandrere med roller av alle styreroller	Kjønnsfordeling i prosent		Prosentandel med rollen blant alle med innvandrerbakgrunn 20-67 år	
	Menn	Kvinner	Sum	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Sum	Menn		Kvinner	Menn	Kvinner	
I alt	577 772	118 628	696 400	83	17	35	8	26 638	7 982	34 620	5,0	77	23	9	3	
Styreleder ..	218 770	31 098	249 868	88	12	13	2	11 141	2 732	13 873	5,6	80	20	4	1	
Styre- medlemmer	189 165	56 684	245 849	77	23	12	4	5 345	2 500	7 845	3,2	68	32	2	1	
Daglig leder.	169 837	30 846	200 683	85	15	10	2	10 152	2 750	12 902	6,4	79	21	3	1	
Antall 20-67 år	1 643 342	1 569 167						292 548	259 633							

Kilde: SSB, Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF).

Av alle de 700 000 rollene er 5 prosent besatt av personer med innvandrerbakgrunn, som er det dobbelte av andelen for ASA-styrer. Ser vi antall roller besatt av innvandrere opp mot antall i befolkningen som helhet er det allikevel bare 9 roller per 100 menn og 3 per 100 kvinner med innvandrerbakgrunn, mot 35 roller per 100 menn og 8 per 100 kvinner i hele befolkningen.

5.8. Verv i borettslagsstyrer

En av de kanskje viktigste integreringsarenaene for innvandrere, ved siden av deltakelse i arbeidslivet, er å være en del av og delta i aktiviteter og frivillig arbeid i nærmiljøet. Gjennom deltakelse i nærmiljøet skaper man sosiale nettverk, og et fellesskap som skaper tilhørighet på en annen måte enn annen samfunnsdeltakelse. Å delta i frivillig arbeid i nærmiljøet stiller heller ikke de samme krav til formell kompetanse, eller språkkunnskap, som kreves for å få tilgang til posisjoner i arbeidsliv og i næringslivet, som beskrevet foran. Vi skal derfor se nærmere på om representasjonen av innvandrere er høyere i styrer i borettslag, enn det vi så var tilfelle i styrer i næringslivet.

Nærmere 18 prosent av dem som eier bolig i borettslag er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Av disse har tre av fire bakgrunn fra Afrika, Asia etc. (Folke- og bolig tellingen 2011).

Av de totalt nesten 1300 styrevervene, som besittes av personer med innvandrerbakgrunn har allikevel flertallet, 63 prosent, bakgrunn fra EU etc. Av alle styreverv som innehas av personer med innvandrerbakgrunn besittes 41 prosent av kvinner. Det er noe lavere enn når vi ser på kjønnsfordelingen av styreverv totalt, der kvinner besitter 45 prosent av vervene. Jevnt over er allikevel ikke kjønnsfordelingen blant innvandrere så ulik den for befolkningen totalt. Kvinner uansett bakgrunn er mindre representert blant styrelederne enn blant styremedlemmene slik vi også så var tilfelle for AS og ASA styrer.

Andre studier har vist at innvandrere i stor grad deltar i frivillig arbeid og legger ned mange timer i de borettslagene der de bor, i form av dugnader og annet arbeid (Vollebæk og Sivesind 2010). Men på tross av at personer med innvandrerbakgrunn utgjør nærmere 20 prosent av eierne i borettslag besitter de bare 4,4 prosent av styrevervene totalt, og kun 3 prosent av styreledervervene (tabell 5.4). Personer med innvandrerbakgrunn ser dermed ut til å være svært underrepresenterte i styrene i borettslagene.

Mens vi finner en styrerolle per 100 innbygger i befolkningen totalt, er det bare tre per 1000 blant personer med innvandrerbakgrunn. Så på tross av at innvandrere deltar i relativt stort omfang i dugnader og annet frivillig arbeid i borettslagene der de bor (Vollebæk og Sivesind 2010), har de liten innflytelse i og mulighet til å påvirke viktige avgjørelser som tas i styrene.

Tabell 5.4. Roller i styrer i borettslag, etter type rolle, kjønn, innvandrerbakgrunn. 2014. Absolutte tall og prosent

	Roller i alt						Roller bekledd av personer med innvandrerbakgrunn									
	Antall			Kjønnfordeling i prosent		Andel med rollen blant alle i befolkningen 20-67 år		Antall			Andel innvandre re med roller av alle styreroller		Kjønnfordeling i prosent		Andel med rollen blant alle med innvandrerbakgrunn 20-67 år	
	Menn	Kvinner	Sum	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Sum	Alle	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	
I alt	15820	12884	28704	55	45	1,0	0,8	750	518	1268	4,4	59	41	0,3	0,2	
Styreleder ..	5518	2794	8312	66	34	0,3	0,2	184	83	267	3,2	69	31	0,1	0,0	
Styre- medlemmer	10302	10090	20392	51	49	0,6	0,6	566	435	1001	4,9	57	43	0,2	0,2	
Antall 20-67 år	1 643	342 1	569 167					292 548	259 633							

Kilde: Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF), Statistisk sentralbyrå.

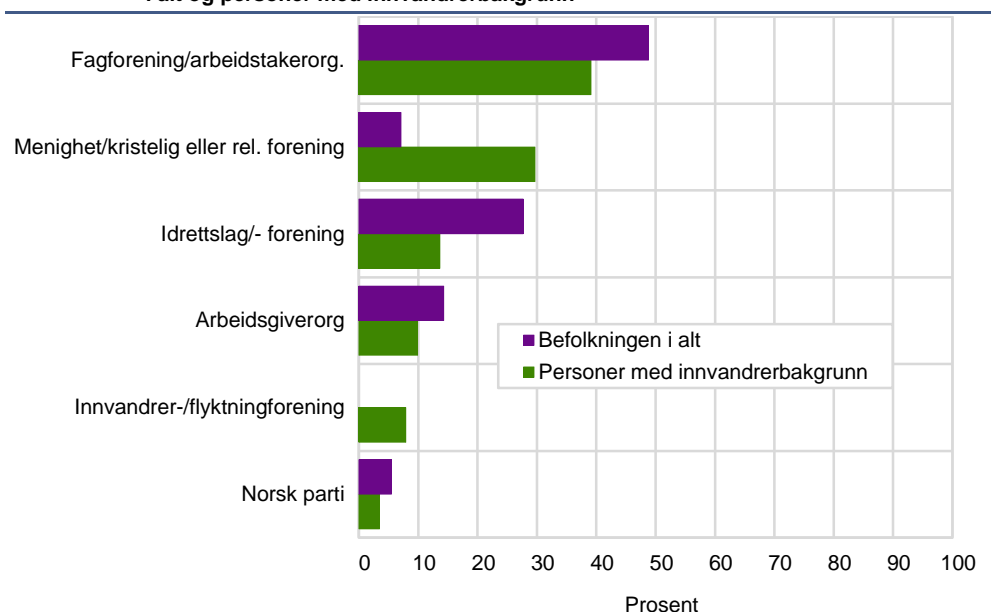
5.9. Deltakelse i organisasjoner og foreninger

Fra levekårsundersøkelsen blant innvandrere (LKI) 2005/2006 kan vi si noe om innvandreres deltakelse i organisasjoner og foreninger. Undersøkelsen kartla levekår for innvandrere fra ti land; Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile. I undersøkelsen ble det blant annet spurt om deltakelse i fagforening, idrettslag, politisk norsk parti og religiøs forening (Blom og Henriksen 2008).

Tre av ti er medlem av religiøse foreninger

De ti innvandrergруппene er i mindre grad enn befolkningen i alt medlem av idrettslag, fagforeninger, arbeidsgiverorganisasjoner og politiske partier (figur 5.12). Andelen fagorganiserte er beregnet ut fra andelen som er sysselsatt, og som vi ser, er det 10 prosentpoeng færre fagorganiserte blant personer med innvandrerbakgrunn, enn i befolkningen i alt.

Figur 5.12. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger.¹ Befolkningen i alt og personer med innvandrerbakgrunn²

¹ Med bakgrunn fra de ti landene som er med i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006; Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile.

² Andelen som er organisert i fagforening/arbeidstakerforening og i arbeidsgiverorganisasjoner er beregnet ut fra andelen sysselsatte.

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004, tverrsnitt.

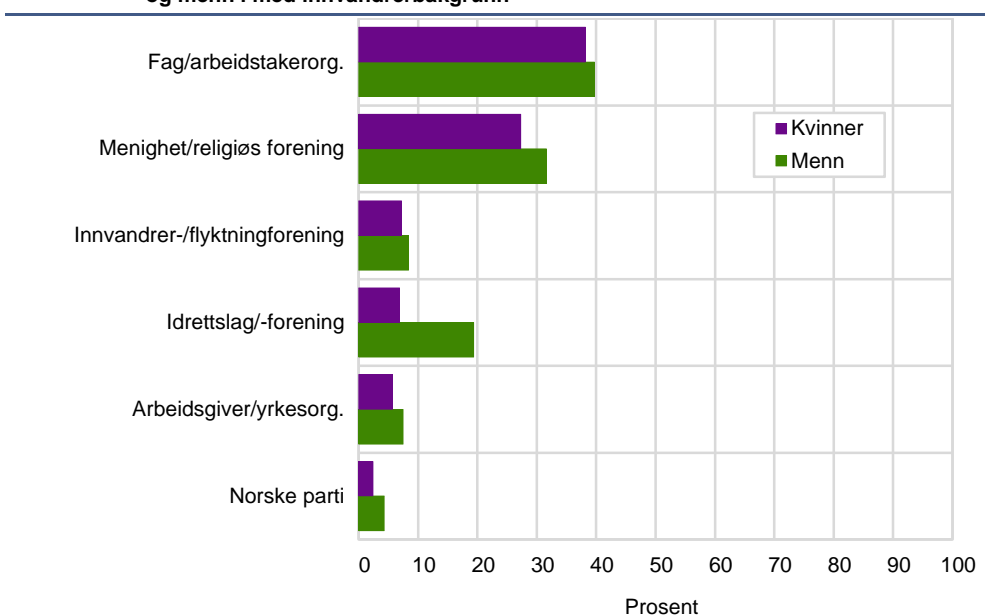
Det er tre ganger så sannsynlig at en person med innvandrerbakgrunn er medlem av menigheter eller religiøse foreninger som gjennomsnittet i Norge, og det er her vi finner størst forskjell mellom innvandrere og totalbefolkningen. Mens 30 prosent

av innvandrerne er medlem av en slik forening gjelder det bare 7 prosent i befolkningen generelt.

Relativt sett færre med innvandrerbakgrunn er medlem av idrettslag enn generelt i befolkningen (14 mot 28 prosent). Svært få innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre er medlem i politiske partier. Dette gjelder også for befolkningen generelt, men andelen er mye lavere blant innvandrerne. Undersøkelsen viste imidlertid relativt store forskjeller mellom enkeltland og det er interessant å merke seg at dette var mest vanlig blant somaliere, hvor syv prosent var partipolitisk aktive. Dette harmonerer med høy og stadig økende valgdeltakelse blant somaliere siden 2005 som vi beskrev tidligere i kapittelet.

Ser vi nærmere på kjønnsforskjellene i organisasjonsdeltakelse (figur 5.13) ser vi at menn med innvandrerbakgrunn er noe mer aktive i alle organisasjoner og foreninger enn kvinner, og spesielt gjelder dette i idrettslag.

Figur 5.13. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger blant kvinner og menn i med innvandrerbakgrunn¹

¹ Med bakgrunn fra de ti landene som er med i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006; Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile. Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006, Statistisk sentralbyrå.

5.10. Hovedfunn fra kapitlet

Innvandrere har ved alle stortingsvalg siden 1997 (det første året SSB målte valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn) hatt lavere valgdeltakelse enn det vi finner i befolkningen i alt. Ved kommunevalg, der også utenlandske statsborgere har anledning til å stemme er deltakelsen enda lavere. Det er imidlertid stor forskjell mellom ulike grupper. Blant dem med lavest deltakelse er de med bakgrunn fra Balkan, mens innvandrere med bakgrunn fra Somalia markerer seg med høy deltakelse, spesielt blant kvinner.

Kvinner med innvandrerbakgrunn hadde, som i befolkningen generelt, høyere valgdeltakelse enn menn ved stortingsvalget i 2013, og den har for mange landgrupper økt betydelig siden valget i 2009. Blant menn med innvandrerbakgrunn har valgdeltakelsen gått ned mellom de to valgene. Også ved kommunevalgene har kvinner med innvandrerbakgrunn høyere valgdeltakelse enn menn, og også her skiller kvinner med somalisk bakgrunn seg ut ved å ha høy grad av deltakelse.

Innvandrere og spesielt norskfødte med innvandrerforeldre er langt yngre enn gjennomsnittet i befolkningen. Blant de yngste velgerne mellom 18-29 år ser vi at

deltakelsen til norskfødte med innvandrerforeldre ligger høyere enn for innvandrere, men allikevel lavere enn befolkningen som helhet. Valgdeltakelsen blant unge kvinner har også økt mer enn blant unge menn. Hvis dette mønsteret fortsetter, vil kjønnsforskjellene i valgdeltakelse øke ved fremtidige valg.

Når det gjelder politisk representasjon blir personer med innvandrerbakgrunn stadig bedre representert som listekandidater til å velges til kommunestyrene. Til kommunestyrevalget i 2011 var det 2071 personer med innvandrerbakgrunn som var listekandidater for partiene som stilte til valg. Dette er 293 flere kandidater sammenlignet med 2007. Kjønnfordelingen blant kandidater med innvandrerbakgrunn er jevnere enn alle kandidatene sett under ett. 49 prosent av listekandidatene med innvandrerbakgrunn er kvinner, mens kvinneandelen for alle lister er 42 prosent.

Innvandrere er fortsatt underrepresentert i kommunestyrene, selv om det er et noe bedre samsvar mellom andel representanter og stemmeberettigede ved valget i 2011 enn i 2007. Men selv om innvandrere er underrepresentert når vi ser hele landet under ett, er det ikke tilfelle for mange av de større kommunene der det bor en stor andel innvandrere.

Blant kommunestyrerepresentantene med innvandrerbakgrunn er kjønnfordelingen jevnere enn blant alle representanter sett under ett. 44 prosent av de innvalgte representantene med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. og 48 prosent av de med bakgrunn fra EU etc. er kvinner, mens blant alle kommunestyre-representanter er andelen 38 prosent.

Innvandrere er underrepresenterte i styrer i næringslivet og i borettslag. Innvandrere besitter kun 2,5 prosent av styrevervene i ASA, 5 prosent av vervene i aksjeselskapsstyrer, og 4,4 prosent av styrevervene i borettslag.

Av de totalt 30 styremedlemmene med innvandrerbakgrunn i ASA- styrene er 25 kvinner. Men verken i hele befolkningen eller blant innvandrere har kvinner tilegnet seg lederroller og er kun representert gjennom å være styremedlemmer. I styrer i aksjeselskap er kjønnfordelingen er noe jevnere blant innvandrere enn i hele befolkningen totalt sett.

6. Oppsummering

Vi har i denne rapporten beskrevet situasjonen for menn og kvinner, med og uten innvandrerbakgrunn i utdanning, arbeid og samfunnsliv, i et likestillingsperspektiv. Vi sammenligner også, der det er mulig endringer over generasjoner. En rekke politiske utredninger og handlingsplaner drøfter integrering og likestilling (NOU 2011:14, NOU 2012:15) og deltakelse i utdanning, arbeid og samfunnsliv er tre områder som er gjennomgående i politiske tiltak for å fremme likestilling mellom kjønnene og mellom innvandrere og ikke innvandrere. Beskrivelsene i denne rapporten gjør det mulig å se de tre arenaene i sammenheng.

Her oppsummeres noen funn som kan være av betydning for utviklingen fremover, sett fra et kjønns- og likestillingsperspektiv:

På tross av at jenter får bedre resultater i grunnskolen, fullfører videregående opplæring og utdanner seg i større grad enn gutter, uavhengig av innvandrerbakgrunn, er det også store variasjoner. Ikke alle jenter gjør det like godt, og mange gutter med innvandrerbakgrunn får gode karakterer, fullfører videregående og tar høyere utdanning. Landbakgrunn, foreldres utdanning og sysselsetting og alder ved innvandring har stor betydning og aller mest for guttene. Blant gutter ser det ut til at unge gutter uten innvandringsbakgrunn med lav sosial status har større utfordringer i skole og utdanning enn gutter med innvandrerbakgrunn med samme

bakgrunn. Norskfødte med innvandrerforeldre, både gutter og jenter tar nå høyere utdanning i større grad enn gutter og jenter uten innvandrerbakgrunn.

Det ser også ut til at kvinner og menn med innvandrerbakgrunn oftere tar utradisjonelle utdanningsvalg sammenlignet med menn og kvinner uten innvandrerbakgrunn. Det er vanligere blant jenter med innvandrerbakgrunn å velge naturvitenskaplige fag og ingeniørfag, og det er det vanligere blant menn med innvandrerbakgrunn å velge helse og sosialfag i videregående opplæring og sykepleierutdanning i høyere utdanning. På sikt kan disse utradisjonelle studievalgene blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre bidra til å rokke ved kjønnsstypiske yrkesvalg og dermed også det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet.

Vi vet altså at mange og stadig flere unge kvinner med innvandrerbakgrunn fullfører høyere utdanning. Det har derfor vært økende interesse for om de høyt utdannede kvinnene med innvandrerbakgrunn utnytter kompetansen sin i samme grad som kvinner uten innvandrerbakgrunn. Og hva skjer eventuelt etter at de får barn?

Analysene viser generelt at kvinner med innvandrerbakgrunn som fødte barn for første gang i 2011 i mindre grad er i jobb to år etter fødsel sammenlignet med kvinner uten innvandrerbakgrunn. Også norskfødte kvinner er i mindre grad sysselsatt selv om andelen her er høyere enn blant innvandrerkvinner. Det har også stor betydning om man har vært sysselsatt det året man fødte barn eller ikke. Blant innvandrerkvinner som ikke var i jobb før fødsel er kun en av tre i jobb to år etter. Ser vi derimot isolert på kvinnene med fullført høy utdanning og som hadde jobb det året de fødte er en vesentlig høyere andel i jobb to år etter første barnefødsel. Dette gjelder noe over 95 prosent blant kvinnene uten innvandrerbakgrunn, 87 prosent blant norskfødte med innvandrerforeldre og 76 prosent av innvandrerkvinnene. For alle gruppene er andelen høyest blant dem som har universitetsutdanning på høyere nivå.

Fra et likestillingsperspektiv er det viktig at både kvinner og menn, innvandrere og ikke innvandrere, har mulighet til å påvirke det samfunnet de er en del av. Både det å delta ved valg og å være representert på viktige arenaer der beslutninger tas, er en sentral kilde til innflytelse og makt.

I analysene av valgdeltakelse fant vi at kvinner oftere deltar ved valg enn menn. Det gjelder i befolkningen generelt, blant innvandrere, både norske og utenlandske statsborgere, og blant norskfødte med innvandrerforeldre. For noen grupper er forskjellene betydelige. Samtidig ser vi at valgdeltakelsen øker mest blant unge kvinner for alle grupper og forskjellene mellom kjønnene er størst blant unge velgere med innvandrerbakgrunn. Det kan få betydning i form av økende kjønnsforskjeller i valgdeltakelse fremover, spesielt for innvandrere.

Analysene viser også at selv om innvandrere generelt er underrepresentert i politiske fora er kvinneandelen høyere blant innvandrere enn den er i befolkningen i alt når det gjelder representasjon i kommunestyrene. En grunn til dette er blant annet at innvandrerkvinner oftere får stemmetillegg og flere personstemmer enn menn.

Referanser

- Bakken, Anders. 2009. *Ulikhet på tvers. Har foreldres utdanning, kjønn og minoritetsstatus like stor betydning for elevers karakterer på alle skoler?* Oslo: NOVA. (Rapport 8/09).
- Bakken, Anders. 2008. *Er kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner avhengig av klassebakgrunn og minoritetsstatus?* I: Tidsskrift for ungdomsforskning, 8(1):85-93.
- Bergh, J., T. Bjørklund og V. Aalandslid (2008): «Stemmer til venstre, men er ikke venstreorientert», *Samfunnsspeilet 2/2008*, vol. 22, s. 2-11, Statistisk sentralbyrå.
- Birkelund, G.E. og A. Mastekaasa, red. (2009): *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Bjørklund, T. og J. Bergh (2013): *Minoritetsbefolkningens møte med det politiske Norge: Partivalg, valgdeltakelse, representasjon*, Oslo: Cappelen Damm.
- Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.) (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006, rapporter 5/2008*, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200805/rapp_200805.pdf
- Bore, Lene. 2010. *Ulik bakgrunn. Like muligheter? Skoleprestasjoner blant norske og pakistanske og vietnamesiske innvandrere og etterkommere i grunnskolen og i den videregående skole*. Masteroppgave Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Brekke, Idunn og Jon Christian Rogstad (2011): *Godt gift? Betydningen av ektefellens landbakgrunn for kvinnelige etterkommeres arbeidsdeltakelse. Søkelys på arbeidslivet*. Vol. 2
- Drange, I. (2009), «Sysselsatt eller tilsidesatt? Heltidstilpasning blant høyt utdannede minoritetskvinner» I: Gunn Elisabeth Birkelund og Arne Mastekaasa (red.), *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Kapittel 10. Oslo: Abstrakt forlag.
- Drange, Nina og Kjetil Telle (2011): *Gratis kjernetid i barnehage: Effekt på skolekarakterene til barn fra innvandrerfamilier*, i *Utdanning 2011 – veien til arbeidslivet*, s. 39-56, Statistiske analyser 124, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa124/2_gratis_kjernetid_barnehage.pdf
- Drange Ida (2013): *A study of Labour Market Careers for Professionals of Ethnic Minority Origin*.
- Dribe og Lund (2008), «Intermarriage and Immigrant Integration in Sweden: An Exploratory Analysis». *Acta Sociologica*. 51: 329–354.
- Dzamarija, Minja Tea (2013): *Innvandringsgrunn 1990-2011, hva vet vi og hvordan kan statistikken utnyttes?* Rapporter 34/2013. Statistisk sentralbyrå.
<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandringsgrunn-1990-2011-hva-vet-vi-og-hvordan-kan-statistikken-utnyttes?fane=om>
- Dzamarija, Minja Tea (2014): *Oversikt over personer med ulik grad av innvandringsbakgrunn*. Rapporter 16/2014. Statistisk sentralbyrå.
<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/oversikt-over-personer-med-ulik-grad-av-innvandringsbakgrunn?fane=om>

- Egge-Hoveid, Kristin (2008): «Menn i familien: Menns familie i et klasseperspektiv», masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Egge-Hoveid, Kristin (2014): Kontantstøtte – lite endring tross høyere sats, *Samfunnsspeilet* 4/2014. Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/200453?_ts=149664e7838
- Epland, J. og M. I. Kirkeberg, 2007. Barn i lavinntektsfamilier 1996-2004, Rapporter 2007/33, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/barn-i-lavinntektsfamilier-1996-2004>
- Erdal, Marta Bivand (2015): Alder, botid og livsfase: Integrering i et tidsperspektiv Resultater fra prosjektet 'Possibilities and Realities of Return Migration', Prio Policy Brief 01/2015
- Eurostat (2013): European Union Labour force survey - annual results 2012 Statistics in focus 14/2013. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Labour_market_and_labour_force_statistics
- Eurostat (2013): Total fertility rate, European countries (Fertility indicators).
- Fabbri, F. (2008), «Intermarriage and labour market performance: Evidence from ethnic minorities in Britain», Unpublished manuscript.
- Fekjær, Silje Noack (2006): *Utdanning hos annengenerasjon etniske minoriteter i Norge*. Tidsskrift for samfunnsforskning 47(1)
- Gravaas, Bente Christine, Torbjørn Hægeland, Lars J. Kirkebøen og Kjartan Steffensen (2008): *Skoleresultater 2007. En kartlegging av karakterer fra grunn- og videregående skoler i Norge*. SSB-notat 2008/24. Statistisk sentralbyrå.
- Hansen, Thomas og Britt Slagsvold (red.) (2012): «Likestilling hjemme», NOVA Rapport 8/2012, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hansen, Marianne Nordli (2005), «Utdanning og ulikhet valg, prestasjoner og sosiale settinger». Tidsskrift for samfunnsforskning: 133-157.
- Hegna, Kristin (2005): «Likestillingsprosjektets barn». Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom 1992 til 2002. Rapport 21/05. Oslo: NOVA.
- Henriksen Kristin (red.) (2009): Unge som innvandret før skolealder – hvor like er de norskfødte med innvandrerforeldre? Notater 2009/35. Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_200935/notat_200935.pdf
- Kavli, Hanne C. og Marjan Nadim (2009): Familiepraksis og likestilling i innvandrede familier. Fafo-rapport 2009/39
- Kitterød, Ragni Hege. 2000. "Hus- og omsorgsarbeid blant småbarnsforeldre: størst likedeling blant de høyt utdannede." *Samfunnsspeilet* 5/2000, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200005/SSP5-2000.pdf>
- Kitterød, Ragni Hege (2002). "Mothers' Housework and Childcare: Growing Similarities or Stable Inequalities?" *Acta Sociologica*, 45, 2.
- Lappegård Trude (2000): Mellom to kulturer. Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge. Rapporter 2000/25. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/mellom-to-kulturer>

Lund, Anniken (2014): Fra fødsel til arbeid. En kvantitativ studie av arbeidstilknytning blant pakistanske og tyrkiske etterkommere av innvandrere. Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.

Markussen, Eifred m.fl (2007): *Bortvalg og kompetanse i videregående opplæring*, i Utdanning 2007. Muligheter, mål og mestring s. 112-139, Statistiske analyser 90/2007, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa90/kap-6.pdf>

Meld. St. 44 (2012–2013): *Likestilling kommer ikke av seg selv*, <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-44-20122013/id731019/?docId=STM201220130044000DDDEPIS&q=&navchap=1&ch=3>

Nadim, M. og M. Tveit (2009), *En fot innenfor. Integrering og samfunnsdeltakelse blant kvinner som har innvandret til Norge gjennom ekteskap med en norsk mann*. Rapport 2009:19. Oslo: Fafo.

NOU 2011:7 (2011): Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid. Norges offentlige utredninger.

NOU 2011: 14 (2011): Bedre integrering — Mål, strategier, tiltak. Norges offentlige utredninger.

Nygård, Geir (2010): «Utdanning», i Kristin Henriksen m. fl (red.): *Innvandring og innvandrere 2010*, Statistiske analyser 119/2010, Statistisk sentralbyrå

OECD (2009): Jobs for immigrants. Labour market integration in Norway. Social, Employment and Migration Working Papers No. 94. http://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_33873108_33873681_43730250_1_1_1_1,00.html

Olsen, B. (2008): Innvandrerungdom og etterkommere i arbeid og utdanning Hvor forskjellige er unge med ikke-vestlig bakgrunn fra majoriteten? Rapport 2008/33. http://www.ssb.no/emner/06/01/rapp_200833/

Olsen Bjørn (2010): Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning. Rapporter 2010/9. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/unge-med-innvandrerbakgrunn-i-arbeid-og-utdanning-2007>

Olsen (2013): Sysselsatte innvandrere 2002-2012. Innvandringen økte sysselsettingen. *Samfunnsspeilet 5/2013*. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/innvandringen-okte-sysselsettingen>

Olsen (2014): Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2012 (eksklusive EØS-/EU-innvandrere). Rapporter 2014/17. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/unge-med-innvandrerbakgrunn-i-arbeid-og-utdanning-2012>

Olsen (2015): Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2013 (eksklusive EØS-/EU-innvandrere). Rapporter 2015/7. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/unge-med-innvandrerbakgrunn-i-arbeid-og-utdanning-2013>

Pettersen, Silje Vatne (2012): Overgang til norsk statsborgerskap 1977-2011, Rapporter 2012/25, Statistisk sentralbyrå. <https://i.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/overgang-til-norsk-statsborgerskap-1977-2011?fane=om>

- Reisel, Liza (2014): Kjønnsdelte utdanningsvalg. I Reisel, Liza og Mari Teigen (red.). *Kjønnssdeling og etniske skillelinjer på arbeidsmarkedet*, Oslo, Gyldendal Akademisk
- Sandnes, Toril og Kristin Henriksen (2014): Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2012. Rapporten 2014/11. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-1990-2012>
- Sandnes, Toril og Lars Østby (2015): Familieinnvandring og ekteskapsmønster. 1990-2013. Rapporten 2015/23. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-1990-2013>
- Schou, Line Anita (2009): Utdanningsvalg og innvandrerbakgrunn – mot en etnisk arbeidsdeling i høyere utdanning? I Birkelund, G.E. og A. Mastekaasa, red. *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.
- SSB (2011): Kommunestyre- og fylkestingsvalget, listekandidater. Flest kandidater er menn over 40 år. Publisert 1. juli 2011, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/kfvalgkand>
- SSB (2013): Karakterer ved avsluttet grunnskole 2013. Høyest karakterer i Sogn og Fjordane. Publisert 6. november 2013, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/kargrs/aar/2013-11-06>
- SSB (2014a): Ekteskap og skilsmisser, 2013. Færre vigslar, skilsmisser og separasjonar. Publisert 20. februar 2014, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/ekteskap>
- SSB (2014b): Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2014. Nesten like mange innvandrere fra Polen som innbyggere i Kristiansand. Publisert 24. april, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef>
- SSB (2014c): Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert, 2013, 4. kvartal. Innvandringen ga økt sysselsetting i Norge. Publisert 26. juni 2014, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys/aar>
- SSB (2014d): Arbeidskraftundersøkelsen, 2. kvartal 2014. Flere kvinner jobber heltid. Publisert 30. juli 2014, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/aku>
- Steinkellner, Alice (2013): Befolkningens utdanningsnivå, etter spørreundersøkelsen om utdanning fullført i utlandet. Rapporten 2013/24. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/befolkningens-utdanningsniva-etter-sporreundersokelsen-om-utdanning-fullfort-i-utlandet?fane=om#content>
- Støren, Liv Anne (2006). Nasjonalitetsforskjeller i karakterer i videregående opplæring. ISSN: 1502-7759. Tidsskrift for ungdomsforskning.
- Tronstad, Kristian Rose (2010): «Familieinnvandrede kvinner i arbeidslivet. Halvparten av kvinnene er i jobb». *Samfunnsspeilet*, 3/2010, Statistisk sentralbyrå.
- Tønnesen Marianne (2014): Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge. Rapporten 2014/4. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fruktbarhet-og-annen-demografi-hos-innvandrere-og-deres-barn-fodt-i-norge>

Wiggen, Kjersti og Vebjørn Aalandslid (2014): Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn ved stortingsvalget 2013, Rapporter 2014/32, Statistisk sentralbyrå, https://i.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/200940?_ts=149092f1d38

Wiik Aarskaug, Kenneth (2012): Samlivsinngåelse blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre. Rapporter 2012/24. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/samlivsinngaaelse-blantnorskfoedte-kvinner-og-menn-med-innvandrerforeldre?fane=om>

Wiik Aarskaug, Kenneth (2014): Valg av ektefelle blant norskfødte med innvandrerforeldre. Rapporter 2014/9. Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/valg-av-ektefelle-blantnorskfoedte-med-innvandrerforeldre?fane=om>

Wollebæk, Dag og Karl Henrik Sivesind (2010): Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009. Rapport 2010:3, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Østby, Lars og Kristin Henriksen (2013): Innvandrere – hva vi nå vet og ikke vet. *Samfunnsspeilet 5/2013*. Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/151663?_ts=143715dbff0

Østby, Lars (2014): Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i 13 kommuner. Rapporter 2014/23. Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/182527?_ts=146dce147d0

Aalandslid, Vebjørn og Arvid Lysø (2013): *Innvandrere og kommunestyrevalget i 2011*, Rapporter 25/2013, Statistisk sentralbyrå, https://i.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/117725?_ts=13f142beb30

Aardal, Bernt, Johannes Bergh og Atle Hennum Haugsgjerd (2014): *Velgervandringer og valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013 De første resultater fra Valgundersøkelsen*. ISF notat, P 2014:04, Institutt for samfunnsforskning.

Aardal, Bernt og Johannes Bergh (2014) Generasjonsskifte blant velgerne. Kronikk Aftenposten, 13.mars 2014, <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Generasjonsskifte-blant-velgerne-7500973.html>, hentet 30.04.2015.

Vedlegg A: Tabeller

Tabell A.1 Sysselsatte innvandrere 20-66 år etter landbakgrunn, alder ved innvandring og kjønn. 4. kvartal 2013. Prosent

	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Innvandrere i alt						
I alt	349 803	199 393	150 410	66,8	71,7	61,2
0 - 6 år	10 889	5 681	5 208	69,6	70,4	68,7
7 - 15 år	22 082	12 172	9 910	67,3	69,5	64,7
16 - 19 år	18 547	9 745	8 802	62,2	64,9	59,4
20 - 24 år	66 315	31 448	34 867	65,5	69,7	62,0
25 - 29 år	91 020	50 555	40 465	69,2	75,1	62,9
30 - 39 år	97 353	60 585	36 768	68,1	74,0	60,2
40 år og mer	43 597	29 207	14 390	62,6	67,9	54,0
Innvandrere fra EU etc.						
I alt	194 395	120 957	73 438	76,7	79,3	72,7
0 - 6 år	2 464	1 284	1 180	72,6	74,7	70,5
7 - 15 år	4 158	2 124	2 034	69,6	72,1	67,2
16 - 19 år	4 978	1 848	3 130	68,6	66,5	70,0
20 - 24 år	36 660	17 938	18 722	74,8	76,6	73,1
25 - 29 år	53 453	32 049	21 404	80,1	83,1	76,0
30 - 39 år	60 299	41 861	18 438	78,5	81,5	72,5
40 år og mer	32 383	23 853	8 530	73,1	75,2	67,7
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.						
I alt	155 408	78 436	76 972	57,5	62,6	53,1
0 - 6 år	8 425	4 397	4 028	68,8	69,3	68,2
7 - 15 år	17 924	10 048	7 876	66,8	69,0	64,1
16 - 19 år	13 569	7 897	5 672	60,1	64,6	54,8
20 - 24 år	29 655	13 510	16 145	56,7	62,3	52,8
25 - 29 år	37 567	18 506	19 061	57,9	64,4	52,8
30 - 39 år	37 054	18 724	18 330	56,0	61,4	51,4
40 år og mer	11 214	5 354	5 860	44,2	47,3	41,8

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.2. Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter fødeland og yrkesstatus (2011). Prosent

	I alt	Sysselsatt i 2011	Ikke-sysselsatt i 2011
Somalia	17,1	65,6	8,9
Irak	26,0	52,8	12,6
Afghanistan	26,7	64,4	13,2
Pakistan	32,5	63,7	15,5
Marokko	38,8	67,6	19,6
Eritrea	39,1	72,9	28,6
Tyrkia	44,7	58,9	30,5
Kosovo	48,4	64,8	32,2
Iran	49,2	77,4	14,9
Etiopia	49,7	81,5	22,3
Sri Lanka	57,0	71,2	23,4
Russland	57,6	86,8	29,4
Kina	58,6	80,8	34,3
Polen	61,4	78,3	36,9
Latvia	61,5	78,2	38,6
Thailand	62,1	84,8	34,5
India	63,6	91,1	30,7
Litauen	64,4	75,5	47,4
Bulgaria	65,5	73,0	52,4
Filippinene	66,4	88,8	44,2
USA	66,7	86,8	24,0
Chile	67,0	83,3	40,0
Vietnam	67,4	82,8	43,8
Storbritannia	67,6	82,2	31,0
Romania	71,2	91,4	32,8
Frankrike	71,9	86,0	42,9
Estland	73,8	86,9	39,1
Island	74,5	84,4	55,9
Bosnia-Hercegovina	75,0	85,6	44,6
Finland	79,8	83,8	62,5
Tyskland	80,5	90,8	37,1
Danmark	82,3	88,9	60,6
Nederland	82,5	93,1	54,5
Sverige	84,8	89,4	61,1

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figurregister

2.1. Menn per 100 kvinner blant innvandrere og deres norskfødte barn med bakgrunn fra EU etc. og Afrika, Asia etc.....	9
2.2. Innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og øvrige befolkning, etter aldersgrupper og kjønn. 1.1 2015.....	11
2.3. Innvandrere i Norge, etter kjønn og alder. 2015. Absolutte tall.....	11
2.4. De fem største innvandrergruppene i Norge, etter kjønn og alder. 2015. Absolutte tall.....	12
2.5. Innvandring av ikke-nordiske borgere, etter innvandringsgrunn, familieinnvandringstype og referansepersonens innvandringsbakgrunn. 1990-2013. Prosent... 12	
2.6. Antall innvandringer etter innvandringsgrunn og innvandringsår ¹	13
2.7. Antall innvandrede personer i perioden 1990-2013, etter kjønn og innvandringsgrunn.. 14	
2.8. Skilsmisser der begge, ingen eller en av ektefellene er innvandrer. Etter ekteskapets varighet. 2008-2012.....	18
3.1. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og landbakgrunn. 2013.....	21
3.2. Gjennomsnittlig standpunkt karakter etter avsluttet grunnskole, etter utvalgte fag, kjønn og innvandringsbakgrunn. 2013.....	22
3.3. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og utvalgte land (N>90). 2013.....	23
3.4. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og alder ved innvandring. 2013.....	25
3.5. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå. 2013.....	26
3.6. Grunnskolepoeng etter avsluttet grunnskole, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldrenes sysselsetting. 2013.....	27
3.7. Elever, lærlinger og lære kandidater 16-21 år i videregående opplæring, etter innvandringsbakgrunn, landbakgrunn og kjønn. 2013.....	28
3.8. Elever i videregående opplæring etter studieretning, kjønn og innvandringsbakgrunn. 2013.....	28
3.9. Elever som velger allmennfaglige studieretninger/studieforbereende programmer blant elever i videregående skole. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldres utdanningsbakgrunn. 1. oktober 2013.....	30
3.10. Elever som startet i videregående opplæring for første gang i 2008 etter status for oppnådd nivå etter fem år. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn.....	31
3.11. Andel som har fullført videregående opplæring etter fem år, blant alle som startet videregående opplæring for første gang i 2008. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn, og utvalgte land (N>50). 2013.....	32
3.12. Andel som har fullført videregående skole etter fem år, blant alle som startet videregående skole i 2008. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn og alder ved innvandring. 2013.....	33
3.13. Andel som har fullført videregående opplæring etter fem år blant de år som begynte videregående opplæring for første gang i 2008. Etter kjønn, innvandringsbakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå og sysselsettingsstatus da elevene var 16 år.....	34
3.14. Elever som fullførte videregående opplæring 2012/2013, etter ny utdanningsaktivitet høsten 2013. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn.....	35
3.15. Studenter i høyere utdanning, i prosent av registrert årskull. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn. 19-24 år.....	36
3.16. Studenter i høyere utdanning, etter kjønn, innvandringsbakgrunn og landbakgrunn (N>150). 19-24 år. 2013.....	36
3.17. Fagvalg i høyere utdanning. Fag der norskfødte med innvandrerforeldre er overrepresentert. 2013.....	37
3.18. Innvandrere og befolkningen 16 år og over, etter utdanningsnivå og kjønn. 2013.....	40
3.19. Befolkningens utdanningsnivå, etter kjønn, innvandringsbakgrunn, og for innvandrere fra utvalgte land. 25-49 år. 2013.....	41
3.20. Innvandreres utdanningsnivå, etter kjønn og innvandringsgrunn. 25-49 år. 2013.....	42
4.1. Sysselsatte etter innvandringsbakgrunn, alder og kjønn. 4. kvartal. 2013. Prosent....	45
4.2. Sysselsatte 20-66 år etter innvandringsbakgrunn, arbeidstid og kjønn. 4. kvartal 2013.....	46
4.3. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 20-66 år. Etter landbakgrunn, kjønn og sysselsettingsstatus ¹² . 4. kvartal 2013.....	48
4.4. Sysselsatte innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 20-66 år. Etter kjønn og alder ved innvandring. 4. kvartal 2013.....	50
4.5. Andel sysselsatte kvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter innvandringsbakgrunn. Og etter høyeste fullførte utdanning (2011) og yrkesstatus (2011).....	54
4.6. Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter landbakgrunn. Og etter høyeste fullførte utdanning (2011) og yrkesstatus (2011).....	54

4.7. Andel sysselsatte kvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2008 etter innvandringsbakgrunn. Og etter høyeste fullførte utdanning (2008) og yrkesstatus (2008).....	56
5.1. Valgdeltakelse etter kjønn, innvandringsbakgrunn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013	61
5.2. Valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013 blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter kjønn og landbakgrunn.....	62
5.3. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2009-2013	63
5.4. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2005-2013	64
5.5. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2009-2013	64
5.6. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2005-2013	65
5.7. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013	66
5.8. Valgdeltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for utvalgte land, etter kjønn og valgår. Stortingsvalgene 2001-2013	66
5.9. Valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013 blant norskfødte med innvandrerforeldre, etter kjønn og landbakgrunn.....	67
5.10. Valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013, etter alder, innvandringsbakgrunn og alder	68
5.11. Valgdeltakelse ved kommunestyrevalget i 2011. Norske statsborgere med innvandrerbakgrunn og utenlandske statsborgere med stemmerett. Etter kjønn og for utvalgte land.....	69
5.12. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger. Befolkningen i alt og personer med innvandrerbakgrunn ²	76
5.13. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger blant kvinner og menn i med innvandrerbakgrunn.....	77

Tabellregister

2.1.	Antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, etter kjønn. 2015 ...	8
2.2.	Antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn og kjønn. 20 største land. 1.1. 2015	10
2.3.	Giftemål blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter kjønn og etter ektefellens landbakgrunn. 2008-2013. Absolutte tall og prosent	15
3.1.	Fagvalg blant elever i videregående skole. Etter kjønn og innvandringsbakgrunn. 1. oktober 2013. Prosent	29
3.2.	Fagvalg i høyere utdanning. Kjønnfordeling i studentkullet, innvandringsbakgrunn (fag med N>50 for alle grupper). Per 1. oktober 2013. Prosent	38
3.3.	Fagvalg i høyere utdanning, de mest kjønnsdelte studiene. Andel som har valgt studiet, etter kjønn og innvandringsbakgrunn (fag med N>50 for alle grupper). Per 1. oktober 2013. Prosent	39
4.1.	Befolkningen 20-66 år etter innvandringsbakgrunn, kjønn og sysselsettingsstatus ^{1,2} , 4. kvartal 2013. Absolutte tall og prosent	47
4.2.	Sysselsatte innvandrere 20-66 år etter botid, landgruppe og kjønn. 4. kvartal 2013. Absolutte tall og prosent	49
4.3.	Andel sysselsatte kvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter innvandringsbakgrunn og landgruppe. Og etter yrkesstatus i 2011	52
4.4.	Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter verdensregion. Og etter yrkesstatus i 2011	53
4.5.	Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter landgruppe og botid. Og etter yrkesstatus i 2011	57
5.1.	Listekandidater og innvalgte representanter til kommunestyrene, etter kjønn og landbakgrunn. Kommunestyrevalget 2011. Absolutte tall og prosent	71
5.2.	Roller i allmennaksjeselskap (ASA), etter type rolle, kjønn, innvandrerbakgrunn. 2014. Absolutte tall, prosent og promille	74
5.3.	Roller i aksjeselskap (AS), etter type rolle, kjønn, innvandrerbakgrunn. 2014. Absolutte tall og prosent	75
5.4.	Roller i styrer i borettslag, etter type rolle, kjønn, innvandrerbakgrunn. 2014. Absolutte tall og prosent	76
A.1.	Sysselsatte innvandrere 20-66 år etter landbakgrunn, alder ved innvandring og kjønn. 4. kvartal 2013. Prosent	85
A.2.	Andel sysselsatte innvandrerkvinner per 4. kvartal 2013, som fødte barn i 2011 etter fødeland og yrkesstatus (2011). Prosent	85

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9162-3 (trykt)
ISBN 978-82-537-9163-0 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

ISBN 978-82-537-9162-3

9 788253 791623

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway